

VESTNIK VOČERO
VOČERO VESTNIK
SLOVENSKE
DOMOBRANCE
VESTNIK
DOMOBRANCE
SLOVENSKE
VESTNIK VOČ
ERO VESTNIK

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij, Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK — VOCERO es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158, 1407 - Buenos Aires. Director y Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK — VOCERO is the voice of slovenian anticommunist veterans. Ovitek: Aleš Gošar.

Tiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 - Buenos Aires, Argentina.

— o —

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mauser-ja“ pošiljajte na ime **VESTNIK**, na zgoraj napisani naslov uprave.

— o —

V S E B I N A

Fod božično zvezdo (Vladimir Kos)	185
Poslanica Slovenskega narodnega odbora	186
Ob 29. oktobru (Boštjan Kocmur)	187
Draga 88 ob odprtih oknih (Božidar Fink)	190
„Objokujem Jugoslavijo“ (L. M.)	194
Eden pojavov „Slovenske pomladi“ (Alojzij Geržinič)	196
Mir (Otmar Mauser)	201
Tajno sojenje na vojaškem sodišču (letak)	202
Zdenka Zavatlava turobno pismo	203
Tolstojev proces že na svetovni pozornici	206
Kaviarska levica	212
Anton Duhovnik, Kristusov pričealec	214
Približanje k pesniku Balantiču (Jure Vombergar)	215
Opombe h knjigi škof Rožman (Ludovik Ceglar)	220
Vzpon in zaton komunističnih veljakov	226
Kam je zaneslo padalce iz Afrike? (Rudolf Smersu)	231
Kočljivo svetovno gospodarstvo (Slavko Skoberne)	239
Iz zapuščine partizana Bojana štiha (iz knjige Resnične in izmišljene zgodbe)	242
„...vsak komunizem je krut“ (Pavel Krajnik)	244
Pisma	246
V Borcu se dela dan... ..	247
Politkomisar Sime zbira in komentira (izbirek od doma)	257
V spomin	259
Spodrseljaj pri Delu	269
Kadrovanje (izbirek od doma)	261
Qué le pasa al ex-presidente Frondizi?	262
Frondizi znova obtožuje	262
Sobre la propaganda (por el arzobispo A. Quarracino)	263
DAROVI	III-IV

VESTNIK VOJAKA

SLOVENSKIH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV

ANO XXXIX

OCTUBRE-DICIEMBRE 1988

Pod božično zvezdo

Natanko kot nekoč je učenjake
vodila sveta zvezda v smer puščaj,
kjer komaj pesek dovoli vodnjake,
in kompas vere kaže, kaj je prav —

tako je tudi nas nekoč vodila
od travnikov in sadovnjakov v sneg,
nad smrekami se v Sveto Noč iskrla,
čez dan na žicah jarkastih zaprek.

Na čepice smo dali jo v podobo,
navkljub v škrlat oblečenim Herodom,
v škrlat nedolžne bratovske krvi.

Natanko kakor nekđaj učenjake,
je tudi nas, nezmagane vojake,
peljala z mej pekla k nesmrtnosti.

Živi, kdor ljubi z Jezusom Gospodom,
čeprav se v prah puščave spremeni.

Vladimir Kos

**Svobode, sreče in miru na te božične svete dni
in v novem letu vam želi "Vestnik"**

POSLANICA Slovenskega narodnega odbora

Ob propadanju komunističnega sistema ter ob dogodkih znotraj in zunaj domovine, ki zlasti v zadnjem času napolnjujejo slovenskega človeka z zaskrbljenostjo in ogorčenjem, Slovenski narodni odbor iz političnega domstva izraža svoja stališča:

PONOVNO OBTOŽUJE vladajočo komunistično partijo nasilja ter brezpravnih, nezakonitih in krivičnih obsodb, od tistih v letih revolucije pa vse do teh, ki danes pretresajo slovenski narod, katerega z monopolnim, samolastnim in brezprizivnim izvajanjem oblasti duši, ga zavaja in mu onemogoča svobodno rast v skladu z načelom o samoodločbi narodov in ob celotnem spoštovanju človekovih pravic.

SPOMINJA slovensko in svetovno javnost, da so vrednote osebne svobode in narodne samobitnosti, za katere se je slovensko ljudstvo prizadevalo in bojevalo več kot tisoč let in ki so tudi danes slovenskemu človeku svete, še vedno predmet načrtnih napadov protinarodnih sil. Ti ideali, na katerih emeljijo najpristenjši narodni interesi, so danes živ bolj kot kdaj koli in se kljub nasilju totalitarnega sistema izražajo z novo močjo v zahtevah po temeljnih pravicah človeka in državljana.

POZDRAVLJA zrelo ravnanje slovenskega naroda ob novih preizkušnjah, pred katere je postavljen, in z veseljem spremlja izraze zvestobe slovenstvu, ki se množično usmerjajo v oporo rojakom, ko so zaradi svoje demokratične države in slovenske zavzetosti žrtve krivičnega preganjanja in obsodb.

ZAHTEVA, da samozvani nosilci oblasti v Sloveniji, katerim slovensko ljudstvo ni nikdar priznalo legitimnosti, ob očitnem in nezadržnem propadanju njihove moči predajo oblast svobodno izvoljenim predstavnikom slovenskega naroda. Le ti naj ob upoštevanju svojskosti ostalih narodov, ki trpe v Jugoslaviji podobno usolo, nastopijo pot iz razkrajajočega se socialnega in državnega sistema do pluralistične družbene ureditve v pravni državi.

POZIVA vse Slovence, da ob očitni prelomnici narodove zgodovine solidarno podpro tiste rojake v nesvobodni domovini, ki se pogumno trudijo za pravice slovenskega človeka in resnično demokratično sožitje v narodu. Le kulturna in gospodarska prostost, kadar imata zagotovilo v politični svobodi, moreta ustvariti pogoje za mir in blaginjo. Ob teh vrednotah, ki so jamstvo za rast vsake družbe, bs mogoče zbrati vse narodne sile, da se v Sloveniji zgradi pravičen družbeni red in uveljavi njena in dejanska državnost s parlamentarnim sistemom in evropsko usmerjenostjo.

Za Slovenski narodni odbor:

predsednik: Rudolf Smersu; **tajnika:** dr. Ludvik Puš, dr. Peter Urbanc

Buenos Aires, New York, Toronto 1988

Ob 29. oktobru

29. oktober 1918 je datum, ki pomeni zgodovinsko prelomnico v življenju jugoslovanskih narodov. Tedaj se je namreč zrušilo habsburško cesarstvo, odprla se je „ječa narodov“ in osvobodjeni narodi so stali pred izzivom, da si na ruševinah zgradi vsak svojo lastno hišo, kjer bo sam svoj gospodar.

Dogodke, ki so potekali na omenjeni prelomnici, zgodovinar Franc Dolinar takole navaja:

— 29. oktobra 1918 hrvatski parlament („sabor“) proglasi suvereno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov.

— Istega dne se vrši v Ljubljani mogočna manifestacija za novo državo.

— 31. oktobra i.l. se v Ljubljani konstituira vlada za Slovenijo („kar seveda pomeni čisto nekaj drugega kot slovenska narodna vlada“), ki jo postavi predsedstvo Narodnega sveta („vjeća“ S.H.S. v Zagrebu, kot svojo poverjenico za slovenski del države.

Ljubljanska vlada „si je sama podrla osnovo za lastno realno samostojnost“, s tem da je med prvimi svojimi vladnimi odločbami ukinila stoletno kranjsko deželno avtonomijo, namesto da bi prevzela njeno pravno nasledstvo in ga razširila na celotni slovenski teritorij.

— 1. decembra 1918 se izvrši zedinjenje države S.H.S. s Kraljevino Srbijo. Nova unitarna država se imenuje Kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev, kar se 1. 1929 preimenuje v Kraljevino Jugoslavijo.

— — —

Slovenci smo narod star 1400 let. Na odru zgodovine smo se pojavili kot samostojen subjekt mednarodnih odnosov že v 7. stoletju z ustanovitvijo neodvisne države — Vojvodine Karantanije.

Slovenci smo v Karantaniji izoblikovali demokratski politični sistem — prvo demokracijo v Evropi —, ki predstavlja, moderno gledano, „republikansko monarhijo“, kjer je monarh — knez, vojvoda — voljen, le dosmrtni predsednik republike. Kasneje, ko postane njegova oblast dedna, mora kljub dednosti funkcije, preden nastopi oblast, doseči konsenz domačega plemstva in ljudstva in se dati ustoličiti po starodavnem obredu, v katerem se mora tujerodni knez preobleči v slovensko kmečko obleko, s čimer ga Slovenci simbolično sprejmejo za svojega. Tako napravljen, se knez predstavi ustoličevavnemu slovenskemu kmetu, ki mu potem, ko mu knez obljubi, da bo pravičen sodnik, preda oblast. Obred se je vršil v slovenskem jeziku.

L. 745. slovenski knez Borut sklene meddržavno karantansko-bavarsko zavezniško pogodbo, prizna frankovsko nadoblast, odpre vrata pokristjanjenju Slovencev in s tem vključi Slovence v krščansko zapadno civilizacijo.

L. 28 Karantanija izgubi, zaradi neuspelega upora proti Frankom, status avtonomne kneževine.

Od l. 869-874 nastane v Spodnji Panoniji nova neodvisna slovenska država pod knezom Kocljem. Kocljeva stvaritev ima v nasprotju z bežnim

prebliskom politične svobode, daljnosežen versko-kulturni pomen: Kocljeva država postane baza za misijonsko akcijo sv. Cirila in Metoda; tam se ustanovi bogoslovje, tam se prevaja sv. pismo v staroslovenski jezik, tam se uvede slovansko bogoslužje. L. 870 papež Hadrijan II. na Kocljevo prošnjo obnovi na njegovem ozemlju širnijsko nadškofijo in ji da značaj samostojne cerkvene pokrajine, katere metropolit postane sv. Metod. S propadom Kocljeve države l. 874. propade med Slovenci tudi slovanski misijon. (A Metodovo delo kot tako ne propade. Ko je 885. (Metodova smrt) uničen tudi velikomoravski slovanski misijon in so Metodovi učenci izgnani, ti pribeže med južne Slované, kjer nadaljujejo z delom svojega učitelja.

Od l. 976-1040 dobi Karantanija nazaj status samostojne vojvodine. Ta je t.i. Velika Karantanija, ki obsega razen večine slovenskih dežel z Istro, še veronsko in furlansko marko.

L. 1040 se V. Karantanija upravno razdrobi. Oblikovati se začno dežele, med ljudstvom pa deželna zavest, kar ima za posledico izgube zavesti slovenske državnosti; ohrani pa se zavest enotne narodnosti (etnijske).

Slovenska državna zavest se oživi v revolucionarnem letu 1848. Tedaj slovenski dunajski študentje izdajo proglas na Slovence, ki terja ustanovitev Kraljestva Slovenije. Pod tem naslovom so pojmovali zedinjenje vseh Slovencev v avtonomni upravni enoti pod habsburškim žezlom. Ta politični cilj, poznan kasneje kot program Zedinjene Slovenije, postane v času taborškega gibanja (1868-1871) last vsega slovenskega ljudstva. Zadnje slovesno terjatev po Zedinjeni Sloveniji zahteva slovenski shod v Ljubljani leta 1897.

Od l. 1870 pa začno nekateri Slovenci iskati, iz strahu pred nemštvom, opore in zaveznitva pri južnih bratih. S tem se sproži proces, ki je pripeljal do pojugoslavljenja slovenske politike: Vrhovni narodni cilj Zedinjene Slovenije začne preraščati cilj Zedinjene Jugoslavije, ki stremlje celo h kulturnemu zlitju v enotno jugoslovansko nacijo po nemškem in italijanskem vzorcu.

S tako zamegljenim političnim ciljem nas je presenetilo zrušenje Avstro-ogrske. „Jugoslovanstvo (je) hromilo dejavnost ljubljanske vlade“, kar je povzročilo „tragične rezultate“. (F. Dolinar) Zaradi odsotnosti samostojne iniciative in akcije, je nastala v slovenskem prostoru politična praznina, ki sta jo izkoristili Italija in Avstrija in odtrgali 1/3 slovenskega teritorija in prebivalstva od slovenskega narodnega telesa. Slovenci smo, razen fizične amputacije, utrpeli še politično pohabljenje, ko smo v unitaristični, centralistično urejeni Jugoslaviji izgubili še tisto delno avtonomijo, ki smo jo v Avstriji uživali.

Vendar je treba poudariti, da smo Slovenci, kljub nerešenemu narodnemu vprašanju, nedostatkom političnega sistema, gospodarskega izkoriščanja in zaostalosti, uživali, razen v letih Aleksandrove diktature, popolno diktature, kulturno svobodo, tako da smo mogli razviti celotno slovensko šolstvo, od ljudskih šol pa do univerze (nepopolne) in razen tega, vse vr-

hunske kulturne ustanove do Akademije znanosti in umetnosti; slovenski jezik je postal na slovenskem ozemlju uradovalni jezik,

Dasi so naši očetje v letu 1918 dali slabo improviziran, le zasilen, nič blesteč odgovor na zgodovinski izziv, jīm je treba priznati, da je bil njihov odgovor v danih razmerah — potem ko so zamudili vlak in so nas dogodki preplavili — edino mogoč, torej pravilen, kajti Jugoslavija-Velika Srbija, je tedaj za večino Slovencev predstavljala rešilno desko v brodolomu, edino možnost narodnega preživetja, kajti ta odločitev je korenito zaustavila germanizacijo in je s tem omogočila, da se je zopet poslovenil centralni slovenski življenjski prostor. V tem je transcendenčna pomembnost zgodovinske prelomnice, ki jo označuje 29. oktober 1918.

Za to odločitev, komentira France Dolinar, „moramo biti (našim očetom) prepričano hvaležni“. Vendar to ne izključuje kritične presoje naše zgodovine.

„Narod, ki ni zmožen živeti iz svoje bistvene in bitne politične ideje, je obsojen na smrt. Če se to zgodi v sladkem umiranju samoprevare, potem bo tudi njegov nejunaki konec zaznamovan s sramoto. Slovenci imamo svojo magno charto v samodržavno zedinjeni Sloveniji. Naši predhodniki v letu 1848 so jo uvideli z jasnovidnostjo mladih src. Kadarkoli v poznejši zgodovini nismo znali ohraniti primata slovenski državni misli, smo zmerom morali pozneje obžalovati svojo nezvestobo.“

Spominski dan reševanja slovenske narodne eksistence ob priliki svetovne kataklizme na eni izmed prelomnic v zgodovini slovenskega naroda, naj bi v Slovencih utrdil voljo — kategorično odločitev za dosego narodne neodvisnosti v suvereni slovenski državi in potrdil zvestobo Slovencev svoji narodni identiteti, ki jo simbolizira slovenska zastava.

Boštjan Kocmur

SLOVENCİ HOČEJO V ZDRUŽENO EVROPO

Te dni, natančno 12. decembra, že ob zaključku našega lista, je presenetila vso evropsko in tudi svetovno javnost novica, da je slovenski politik IVAN KOROŠEC sprožil predlog, ki že sam na sebi s tem, da je bil javno razglašen, pomeni velik revolucionarni preobret v dosedanem zadržanju socialistične Jugoslavije do svobodnih evropskih narodov.

Ivan Korošec je javno in odločno zahteval od najvišjih jugoslovanskih oblasti, da nemudoma pristopijo k obravnavi pripustitve in priključitve FSRJ v gospodarsko in tudi politično skupnost svobodnih evropskih narodov. Kakšen je bil nadaljnji odziv na to zahtevo v državi sami in v Evropi na sploh, še ni bilo mogoče poizvedeti, vendar je nedvomno, da bo sprožila nov plaz polemik in manifestacij v prid še hitrejšje liberalizacije in odprave komunistične diktature.

V slovenskem zdonskem tisku se je misel o svobodni Sloveniji, v sklopu tudi politično združene Evrope, usidrala že pred nekaj leti in je pobudila vrsto razprav o možnosti in primernosti take vključitve. Zdaj, kot že prej, so jugoslovansko mrtyilo zopet razgibali Slovenci, konkretno Ivan Korošec s svojim nastopom.

Draga '88 ob odprtih oknih

Preplah, ki je v lanskih študijskih dneh zajemal nekatere prireditelje zaradi nastopa predavatelja iz Argentine, se je že takrat pokazal za neutemeljenega. Z jasno besedo v obsodbi boljševiske revolucije in avtoritarne- ga sistema, s pogumno obrambo tedanjega odpora in odkritim pogledom v prihodnost iz zdamskih pozicij se je v mračni steni odprl preduh, skozi ka- terega je vdrla svetloba, ki ni nikogar zaslepila. Takrat so se nekateri bali, da bo tako neposredno govorjenje zbudilo neugodne reakcije. Vendar se ni zgodilo nič takega, kar bi Dragi ne bilo ugodno ali bi zdomstvu zaprlo poti. Prav nasprotno, lanski predavatelj in vsa skupina argentinskih udeležencev je letos našla v Dragi odprt sprejem in upoštevanje, tudi pri posvetih o pomembnih pobudah. Lanski nastop pa je prišel ponovno v veljavo s prav- karšnjo objavo v zborniku, v katerem je dobesedno zapisana tudi vsa diskusija.

Letos ni bilo med predavatelji nikogar iz zdomstva, a je imel poslu- šavec vtis, da je zdomstvo vendar dejavno prisotno. Najprej predavanja ni- so obravnavala tēm zgolj teoretične narave, marveč so bila vsa živo ak- tualna in so se vsaj posredno dotikala današnje krizne situacije slovenstva. V vsem, tudi kadar ni šlo za neposredno ocenjevanje sedanjega političnega stanja v Sloveniji, je bila vidna zaskrbljenost in odpor do tega, kar mi ves čas odklanjamo, argentinska zdamska skupina pa je bila v predavanjih in diskusijah nekajkrat omenjena z ugodnim poudarkom in je v diskusiji na- stopila v dveh posegih.

O splošni vsebini predavanj in debate je bilo brati drugje, zato naj bo tu le nekaj podatkov, navedb bolj zadevajočih mest iz predavanj in di- skusije in osebnih pripomb.

O manjšinstvu z evropske perspektive je govoril edini slovenski po- slanec v dunajskem parlamentu Karel Smolle. Pripada idejni liniji, ki jo predstavlja Narodni svet koroških Slovencev, a je bil izvoljen na listi av- strijske stranke „zelenih“. Prav zdaj je predmet ostrih napadov slovenske leveice na Koroškem, ker je iz taktičnih razlogov glasoval za reformni šol- ski zakon, ki res slovenski manjšini ni pogodu, a je vendar po njegovem prizadevanju v sprejetem besedilu nekaj ugodnejši, kot bi bil po prvotnem zakonskem osnutku. Napadajo ga pa prav tisti levničarji, ki pri državnozbor- skih in deželnih volitvah glasujejo za socialistično stranko, katera je v sporazumu z drugimi avstrijskimi strankami zahtevala uvedbo ločenega pou- ka. Poslanec Smolle se je zahvalil argentinskim in drugim Slovincem za izjave solidarnosti s slovenskimi težnjami, ki so jih poslali najvišjim av- strijskim državnim oblastem in so mu bile pri pogajanjih v koristno podporo.

Zanimivo je bilo Smollejevo ocenjevanje slovenske stvarnosti na Ko- roškem in njegovi pogledi na prihodnost. Priporočil je, naj se začne revizija zastarelih, včasih prav starokopitnih argumentov pri obrambi kulturno-je- zikovnih pravic. Koroški Slovenci se pogosto oklepajo togih oblik vaškega

združevanja, ki ga preveč označuje formalizem brez življenja. Slovenski jezik in ljudsko blago imata za splošno avstrijsko osredje posebno funkcionalnost, ki jo je treba preučiti in prikazati. To posebnost je treba dvigniti v elitarnost in jo potem primerno izkoristiti. Iz tradicionalne zaprtosti v svoj krog je treba odprto stopiti v skupno družbo z večino in iz svojih tako bolj trdnih pozicij posegati v splošno družbeno problematiko. V ta namen je posebej treba zajeti in kapitalizirati slovenske izobražence na Dunaju in drugod, ki jih je vedno več, in je nevarno, da se bodo izgubljali. Po njih naj se pospešuje plodovit dialog na vseh družbenih ravneh z večino in tudi znotraj manjšine.

Vredno je premisliti, koliko veljajo ta slika in pobude za vse Slovence, tudi za zdomske. Vsekakor je razveseljivo slišati glasove, ki ne zvenijo v tarnanju, ampak se uglašajo po tonu današnje notranje in zunanje stvarnosti.

Kot drugi predavatelj je nastopil srbski književnik in član beogradske akademije znanosti Dobrica Ćosić in govoril o izročilih in ideologijah v usodi srbskega naroda, v diskusiji pa odkril nekatere poglede na današnja travmatična dogajanja v srbskem območju. Začetni pomisleki o tem, da tuj predavatelj govori o tuji tematiki, so kmalu odpadli, ko so poslušavci začutili v njem duhovno visoko osebnost, ki je pošteno in pogumno, čeprav s poudarjeno nacionalno zagledanostjo, odkrivala ne same slabosti svojega naroda, marveč tudi krivdo sistema, kateri je bil tudi Slovencem v pogubo. Pomenljivo je, da je bil prej Ćosić marksist in partijec in med vojno partizan.

Predavatelj se je na začetku predstavil kot člen naroda, ki prihaja do Slovencev v vedno bolj napeto medsebojno razmerje. Za srbski narod je priznal, da je v svoji vedno ogroženosti ravnal kdaj oholo in tudi hegemonsko. A v tem ko je sebe pretirano imel za tvorca zgodovine, je bil obenem preveč obrnjen v preteklost in pod podobo herojstva nagnjen k nesmiselnemu žrtvovanju. Nekdaj ponosna, junaška Srbija je danes usodno poražena. Med balkanskimi narodi je srbski najdalj od svoje suverenosti, je neenakopraven in razdeljen na šest upravnih enot. Zato je srbski narod notranje razkrojen in globoko deprimiran. Krivdo za to pa pripisuje pisatelj komunistični partiji, ki vedno krati človekove pravice in uničuje duhovne vrednote. Srbom se danes maščuje to, da so se predali dvema utopijama: jugoslovanstvu in boljševizmu. Rešitev srbskega vprašanja je v demokraciji, pluralizmu in skladnosti razuma in nade.

Na vprašanje o kosovskem problemu je priznal, da je Kosovo za Srbe dokončno izgubljeno, kriva pa je tega komunistična partija, ki je že leta 1925 Kosovo-Metohijo pripisala Albaniji. Glede na to dejstvo predavatelj pošteno pripoznava Albancem na Kosovu pravico do samoodločbe, vendar s pridržkom, da jo uveljavljajo s civiliziranimi sredstvi. Glede nastopanja Rankovičeve policije na Kosovu pa je pribil: Rankovičeva policija je bila tudi Titova in Kardeljeva policija in to ni npr. srbska policija proti Alban-

cem ali morda proti Slovencem, ampak je komunistična policija proti ljudstvu. Poslušavci so to in nekatere druge izjave sprejeli s spontanim aplavzom.

Pri takih izvajanjih je poslušavec lahko čutil zadoščenje zaradi jasnih obtožb partije in zahteve po njenem odmiku z vodilnega položaja. Gotovo je razveseljivo, če tako razpoloženje prevladuje med srbskimi intelektualci. A stanje tako globoke depresije pri srbskem ljudstvu, kot ga je prikazal predavatelj, zbuja hudo zaskrbljenost. Depresivnost nagiba človeka k samomoru, narod pa lahko žene k iracionalnim odločitvam, ki imajo morda katastrofalne posledice zanj in za njegovo vplivno področje. To je v tem primeru zvezano še z večjo nevarnostjo, ker ima depresivni srbski narod skoraj popolnoma v rokah jugoslovanske vojaške sile. V takem stanju je tudi več kot verjetno, da je jugoslovanski problem nerešljiv in je zato Slovenija pred novim zgodovinskim trenutkom. Kako se bo znašla v njem?

Kljub zgodovinski temi je bilo predavanje dr. Jožka Pirca, profesorja na Urbaniani v Rimu, močno aktualno. Anton Mahnič že pred vojno ni imel najboljšega imena posebno v liberalnem zgodovinopisju, v komunistični dobi pa je do konca odklonjen, tudi pri tistih kristjanih, ki jih je okužila marksistična miselnost. To se je z enim samim glasom, ki že ni bil več tako kategoričen, pokazalo tudi v diskusiji. Predavatelj je z znanstveno objektivnostjo prikazal Mahničovo osebnost in delo, v duhu razumevanja dobe in osebnega temperamenta. Orisal je čredno stanje, ki ga je povzročalo neenačelno slogaštvo, in upravičil Mahničev nastop kot zgodovinsko nujen, saj se je z njim začelo načrtno oblikovanje narodovega življenja in kulture, nastajati so začele stranke in uvedlo se je programirano javno delo. Mahničeve literarne kritike res ne moremo v vsem sprejemati, in velika večina ga danes pozna samo po njegovih odnosih do Gregorčičeve poezije. A predavatelj je poudaril, da je to in pa kako preostro izražanje v načelnih polemikah le majhna negativna postavka v celotnem obračunu, ki izkaže visoko pozitiven rezultat. Jožko Pirc je v sicer odlični monografiji o Alešu Ušeničniku v nekaterih ocenah še v dikiiji časa in okolja, v katerih je knjiga nastajala; morda se je čutil celo primorane v koncesije. V tem predavanju je bil njegov pogled čistejši in je po sklepi pobudi argentinskega diskutanta visoko postavil edini in temeljni Mahničev nagib ljubezni do resnice in do ljudi. Predavanje in diskusija sta izzvenela v rehabilitacijo Mahničeve osebe in nastopa in v splošen klic po spoštljivem sprejemanju različnosti mnenj, ki je tam ob meji totalitarnega področja kaj močno zazvenel.

Najbolj je v jedro današnje slovenske problematike posegel nastop profesorja in pisatelja Alojza Rebule. Bolj kot da bi odgovarjal na vprašanje, kam plovemo, je analiziral slovensko aktualnost. Z veliko prodornostjo je odkrival depresivnost osrednje Slovenije, ki se je dolgo kazala v izhlapevanju narodne zavesti in v psihološki razdržavljenosti in depolitiziranosti. Ljudje so se čutili potisnjene v osamelost in zasebnost in so se znašli na

poti prave samomorilske obsedenosti. V to jih je potisnil komunistični socializem, ki je triumfiral, češ da je slovenstvo dokončno odrešil, prav takrat, ko so brezna Kočevskega Roga goltala miriada mladih Slovencev. Predavatelj se je daleč odmaknil od toka, ki je kdaj lahko pogojeval mišljenje in ravnanje zamejstva, in so njegova izvajanja zvenela kot protest proti razmeram na vseh tistih področjih, do katerih še ni segel val spontanega odpora. S posebnim poudarkom je tudi povezal v današnjo slovensko stvarnost pojav zdomstva kot del trojne Slovenije in pri tem označil argentinsko slovensko enklavo kot čudež. O resnični moči zdomstva si pa predavatelj ne dela utvar. Obžaluje njegovo razpršenost in se sprašuje, kako se v zdovski dejavnosti uveljavlja prisotnost tistih šeststotih slovenskih profesorjev, ki naj bi menda predstavljali zunanjo slovensko univerzo.

Pri tem, ko slišimo kake visoke cenitve kulturne zmogljivosti in duhovne vrednosti zdomstva, se nam vsiljuje vprašanje, kaj od zdomstva od zdaj naprej pričakujeta slovensko osredje in obrobje. Ali bo zdomstvo smelo, moglo in hotelo kaj bolj odločujoče vplivati na to, kam bomo vsi skupaj pluli. Gotovo je vsaj to, da doma in v zamejstvu ni več zatajevano in prezirano, in verjetno, da bo povsod vedno več odprtosti za sprejemanje njegove dejavne prisotnosti.

V končni diskusiji se je močno izražalo teženje po konkretnosti in aktivnosti. Prebrana in enodušno sprejeta je bila protestna izjava zaradi procesa pred vojaškim sodiščem proti Janši in tovarišem. En sam nasproten glas te enodušnosti ni mogel okvariti in je razpoloženje za sprejetje izjave samo še razvnel. Pomenljivo je, da je izjava razen izrazov solidarnosti z obtoženci predvsem vsebovala ostro obtožbo ljubljanskega političnega vrha, da ni samo bojazljivo oprezen, ampak da se sploh neodgovorno odreka obrambi slovenskih pravic in čisto refleksno zgolj varuje svoj položaj edine obstoječe in vladajoče stranke. Če je tedaj ljubljansko partijsko vodstvo po nekaterih domnevah morda hotelo usmerjati potek dogodkov v svoj prid ali vsaj reševati svoj položaj s tem, da sebe prikazuje kot edino silo, ki še lahko krizo obvladuje, in je torej njen obstoj nujno potreben, mu je Draga odrekla tako morebitno vlogo in pristanek na vsako legitimnost. Proti temu je namreč izrekla trdno podporo Odboru za človekove pravice v Ljubljani in zaupanje, da bo vztrajal pri poslanstvu, ki mu ga je plebiscitarno potrdila slovenska javnost.

Razen te izjave je precej diskutantov hotelo pobuditi še kaj več dolčnih potez. Tako so nekateri predlagali, naj se začne zamejsko in zdomsko gospodarsko povezovanje, s katerim bi se ustvarila boljša materialna podlaga za slovenski duhovno osvobodilni proces. Predlagana je bila potem celo ustanovitev nekakšnega slovenskega svetovnega kongresa, a ta pobuda, ki gotovo izhaja iz poštenih nagibov in zavzetosti za iskanje drugačnih poti, ni imela odmeva, ker ni bila predložena jasna zamisel o namenu, nalogah in sestavi kongresa. Predvsem pa ideja ni bila sprejemljiva, ker se je deloma opirala tudi na družbene oblike v Sloveniji, ki so kljub

že razrahljanim vezem še vedno vsaj formalno podvržene kontroli partijskega aparata. S sistemom, ki ga partija kot edina politična sila hoče voditi z ideološko ekskluzivnostjo, tisti deli, ki živijo v svobodi, ne morejo v razgovor in o kakih kombinacijah z njim ne more biti niti govora. Zato se poslušalcev pobuda ni prijela, vendar jo bo v temeljni zamisli treba ohraniti v spominu, da se morda obudi, kadar bodo razmere bolj zrele za njeno uresničenje.

Letošnja Draga je tedaj bila močno zaznamovana po rastoči napetosti v Jugoslaviji in je bila torej dokaj politično obarvana. Če se je kdaj zapirala v kabinet za intelektualno obravnavanje zgolj duhovnih in kulturnih tém in zapirala okna proti Sloveniji, da ne bi dajala sistemu z druge strani priložnosti za nezaželene reakcije, proti zdomstvu pa jih ni odpirala, ker se z njim ni mogla v vsem uglasiti, je pa zdaj s široko odprtimi okni na obe strani. Močno se oglašča prek meje in to včasih naravnost z usti političnega zdomstva, sploh pa že s takimi glasovi, ki izražajo vse bolj skupno prepričanje in voljo. Podoba je, da vedno bolj uglašeni klici nahajajo odprt prostor za odzivno sozvenenje na obeh straneh.

Božidar Fink

„Objokujem Jugoslavijo“

Nekdanji partizanski „general Tempo“ Svetozar Vukmanović, zdaj prenožen rentnik, je na vprašanje, s čim se predvsem bavi, odvrnil: „Objokujem Jugoslavijo.“

Razlogov za to ima mnogo in tehtnih. Nesrečno ječo narodov pretresa najhujša gospodarska kriza, ki napoveduje popoln polom. Pa se predsedstvo Zveze komunistov Jugoslavije poleti na izredni seji ni ukvarjalo z njo, marveč zgolj z napetostjo med njo in partijskim vodstvom obeh „avtonomnih dežel“ Srbije: Vojvodine in Kosova. Napadalni predsednik Slobodan Milošević je vojvodinsko vodstvo osumil sodelovanja s „separatističnim“ albanskim partijskim vodstvom Kosova. Oboji da skušajo razbiti enotnost Srbije. Vojvodinski voditelji, na čelu jim Boško Krunić, do včeraj predsednik Zveze komunistov, so za Miloševića kontrarevolucionarji in izdajalci.

Slovenija je bila Srbom prva štiri desetletja FLRJ edini zaveznik. Zdaj se je to sprevrglo v sovraštvo („Ven s Srbi!“) Za las je manjkalo, da bi armada dala pozapreti in pobiti slovenske opozicionalce. Komunistično vodstvo v Sloveniji molči ali se daje voditi ljudskemu odporu.

Na Hrvaškem je Beograd v 70. letih odstavil partijsko vodstvo ter zaprl ali pometal iz služb na tisoče Hrvatov. Čistke so za poldrugo desetletje izsilile tišino. Zdaj pa spet vre. Hrvaški delavci so na prvem mestu v stavkovnem gibanju, hodijo manifestirat v Beograd; za jesen so napovedali

stavko celo učitelji. Vodja hrvaških sindikatov Bernard Jurlin govori o prvi fazi socialne revolucije. Hrvaški delavci terjajo ne le boljše življenjske pogoje, temveč spremembo celotnega političnega sistema. Ob ljubljanskem procesu pred vojnim sodiščem se je ustanovil v Zagrebu Hrvatski odbor in se solidariziral s štirimi obsojenimi opozicionalci. V odboru so Dražan Budiša, eden voditeljev študentovskega odpora za časa „hrvaške pomladi“, pisatelj Vlado Gotovac, eden glasnikov tiste pomladi; pravnik dr. Šeks. V prvem razglasu zahteva odbor svobodo na vseh področjih. V Beogradu strme, kako je partijsko vodstvo dopustilo te dejavnosti ter mu podtikajo, da je samo okuženo s „strupom hrvatskega nacionalizma“.

Med Srbi se širi občutje maloupnosti, kot je priznal letos v Dragi pisatelj Dobriša Čošić. Čutijo se osamljene in obkoljene z narodi, katerim so hoteli gospodovati. Za ohrabritev je partijski tisk začel objavljati doslej prepovedane bojovite pesmi. V njih je poziv h krvavemu obračunu, k „poslednji bitki“. Sovražniki so predvsem Albanci, pa tudi ostale narode naj Srbi pokore s silo. Ena teh pesmi pravi: „Čuje se trobenta s srbskega Kosova. / Vsak Srb se tega raduje. / Trobite glasneje, bratje, in bolje. / Kosovo je spet srbsko. / Srbski junaki, naj vas obsije sonce. / Maščevali ste se nad sovražniki.“ Druga pesem kliče kneza Sindjelića, ki je Srbe zaprisegel umirati za svobodo. „Puška poka in v boju / se povsod preliva vroča kri / za svobodo srbskega naroda.“ Proti notranji pobitosti sprašuje tretja pesem: „Kdo pravi, da je Srbija majhna?“ Nikakor ni majhna, trikrat se je bojevala: dvanajstega leta je pregnala Turke, trinajstega je zoprvala Bolgarom, štirinajstega je potolkla švabe, osemnajstega je zmagal Srb.

Srbsko partijsko vodstvo je začelo organizirati masovne mitinge, na katerih se pojo take pesmi. Najprej so zbirali manifestante na Kosovu in v Vojvodini, da so protestirali proti tamkajšnjim voditeljem, ki se nočejo več uklanjati Beogradu. Širijo pa se taki mitingi že tudi drugod — v Bosni* in Hercegovini, na Hrvaškem. Stotisoči tam prebivajočih Srbov naj se mobilizirajo za boj, v katerem naj zmagajo, kot so zmagali l. 1914, ko so potolkli švabe. Opeva se torej že državljanska vojna.

L. M.

* Mariboski Večer poroča 9. septembra: „Organizacijski odbor za odhode Srbov in Črnogorcev na mitinge solidarnosti po Jugoslaviji je določil, da bodo naslednji mitingi v BiH: v Jajcu, Sarajevu, Šipovu in še v kakem mestu (...). V obrazložitvi so napisali, da se je po sestanku jugoslovanskih borcev ponovno potrdila neučinkovitost konfederativnega sistema, prišlo je tudi do velikih vznemirjenj občanov, posebno Srbov in Črnogorcev. (...) Odbor je prav tako podprl tevilne zahteve Srbov in Črnogorcev s Kosova, da se bodo konec septembra, če na seji CK ZKJ ne bi prišlo do močnega preobata, (...) kolektivno selili v Beograd. Tam bi potem ostali, za povračilo pa bi na Kosovu pustili svoje imetje in delovna mesta državi.“

Eden pojavov „Slovenske pomladi“

Štirideset let se je resnica na Slovenskem dala primerjati poledenelim rekam in potokom, zajezenim z visokimi nasipi prepovedi, ustrahovanja. Nekaj let nazaj se led tali, vodovje narašča, bruha preko jezov, jih ruši ter se razliva. Slovenska pomlad! Seveda se te pomladanske vode šele čistijo.

Letos je kot eden pojavov te pomladi prišla na svetlo knjiga, ki s svojimi 3000 izvodi posega v javno debato. Je to Franca Cerarja Partizan nekoliko drugače; založba Obzorja, Maribor 1988, 204 strani. Knjiga odkrito razpravlja o „belem in črnem“ obeh medvojnih bojujočih se taborov. Bravci bodo v nji dobili nekako antologijo razlogov, zaradi katerih smo se protikomunisti odločili za neizprosni boj s komunističnimi revolucionarji.* Razloge spremljajo piščeva razmišljanja in jih podajajo dobro izbrani citati iz naših medvojnih spisov. Usmeritev Franca Cerarja je v glavnem sredinska, vendar prinaša knjiga tehtna utemeljevanja protikomunističnega mišljenja in delovanja. S tem bo opravila koristno nalogo.

Cerar pripoveduje lastni življenjepis. Najkrajši del je posvečen njegovi mladosti, srednji del razkriva njegovo partizansščino, največ strani pa govori o njegovem delu kot jezuitu.

Nekaj o piscu

Franca Cerar se je rodil med enajstimi otroki kmečke družine v Dobličah pri Črnomlju. Ob podpori strica duhovnika je šel v šolo; gimnazijo je v glavnem opravil v Novem mestu. Po odhodu Italijanov in domobrancev l. 1943 ni šel z njimi. Partizani so ga mobilizirali in je med njimi preživel 27 mesecev kot kulturnik. Molitev je pomagala, da zgodnji klic k duhovništvu ni umolknil. Po vojski je odšel v Zagreb ter postal jezuit. V dušnopastirski službi v okolici Maribora in v mestu samem je naredil veliko dobrega. Zdaj je župnik pri Sv. Magdaleni.

Razcep med katoličani

Iz dijaške dobe najbolj zanima Cerarjev opis dvojne ločitve duhov. Ena je bila med katoliškimi in liberalnimi dijaki; ti so z leti postajali napadalni — v ozadju so bili komunisti. Druga je nastala med mladci in stražarji. Kristjani smo, tako pravi, „namesto enega skupnega oltarja gradili dva različna. Menda je bilo vsem vernim Slovencem zaradi te razcepljenosti težko. Izhoda iz nje pa ni videl nihče.“ (13) Mladi ljudje so

* Obširnejša taka antologija, a iz naših zdornskih spisov, je izhajala doma pod naslovom Slovenska politična emigracija (SPE) danes. Nekaj njenih novejših pogledov na zgodovino in prihodnost naroda in države. Gradivo je zbral in ga spremil s kratkimi pripombami Matija Adler. To je izšlo v Dnevniku v 30 nadaljevanjih.

hrepneli po edinosti, pa „ni bilo izrazitega misleca, ki bi znal ali hotel nam dijakom ta dogajanja primerno razložiti.“ (11)

Začetki revolucije

S šolskim letom 1941-42 je pred dijake stopila odločitev glede OF. 1. decembra je med poukom polovica obsedela, ko naj bi po odloku OF med uro vstali in molče stali eno minuto. Cerar ni vstal. Veliko je premišljal o razlogih za OF in proti. V knjigi jih navaja več in močnejših proti. Vedel je, da revolucija pri nas ni potrebna, da bi upor proti okupatorjem pomenil samomor. Razumel je, da katoliški politiki ne morejo sprejeti ponujene roke OF. Do italijanske okupacijske oblasti so se morali delati lojalne. „Posebno še, ker so bili prepričani, da bi povezovanje s komunisti pomenilo prevzeti nase odgovornost za uničenje vere med ljudstvom in zakriviti, da bi slovenski kmet ostal brez zemlje. Kakšna bo svoboda, v kateri bomo prešli pod oblast Stalinovega kova?

V duhu so poslušali klice davnih rodov, ki so jih opominjali: Ali boste pustili uničiti dediščino, ki smo vam jo zapustili? Stoletja in stoletja smo z muko in ljubeznijo gradili krščansko kulturo (...) Kako morete mirno gledati prihajajočo tujo miselnost, ki vse to prezira in zaničuje, ki grozi, da bo vse te vrednote poteptala, kot se dogaja v deželi, kjer je ta miselnost na oblasti? — Na sebi so videli očitajoče poglede bodočih rodov: Zakaj ste si pustili vzeti, kar ste prejeli od svojih dedov? Kje je bila vaša odgovornost, kje vaš ponos, vaš pogum in vaše junaštvo, ko je šlo za najvišje vrednote naroda in vere? — Tudi mnogi sedanjega rodu so pritisnili: Kje ste, naši voditelji? Povzdignite glas, zatrobite bojni rog, zberite nas in poveljujte nam, da se obranimo sovražnika, ki nas pod krinko osvoboditve naroda sili v diktaturo proletariata in v sužnost ateizma.“ (20) Človek se čudi, kako da ti silni nagibi niso mogli Cerarja pridobiti. Nenadoma postavi oba tabora na isto ravnino in se trudi, da ju upodobi z vzporednicami. Najprej ugotovi, da je šlo za spopad dveh svetovnih nazorov, za katerih uveljavitev je bila potrebna oblast in oborožen boj. „Sovražiti in biti osovražen. Moriti in biti umorjen.“ (21) Vzporednico potegne med propagando ene in druge strani; ni ji bilo „nič sveto; z največjimi vrednotami je barantala kot z ničvrednim drobižem in ničvredni drobiž je menjala za najvišje vrednote.“ (40-41) Tako pravilno označi komunistično propagando. Zgrešeno pa je bilo — lahko, da je to storil sebi v olajšanje — to oznamovanje prenesti na drugi tabor.

Na isti ravnini pa obeh taborov ne more ohraniti. Dejstva ga prisilijo, da spregovori o ofarskem ubijanju. Padlih „naj bi bilo po nekaterih trditvah“ na tisoče. To dokazuje Cerarjeva navedba iz Črnih bukev. (24) Pozneje prizna: „Ogenj revolucije pri nas ni vzplamtel po naključju, temveč so ga prižgali oni (komunisti), to pa pomeni, da so bili začetniki prelivanja bratske krvi.“ (80)

Črno in belo

Osrednja poglavja o revoluciji so Črno in belo, Beseda o „narodnih izdajalcih“ in Razmere v Ljubljani. V prvem skuša črno in belo vzporedno

porazdeliti med obe strani. Belo pri partizanih: „da so dvignili zastavo svobode in napovedali okupatorju neizprosno boj“ (!) (73). Malo nižje ovržejo to ofarsko propagandno trditev navedena predvidevanja, „da komunisti sicer govorijo o svobodi, načrtujejo pa revolucijo in prevzem oblasti.“ (74) in dvom, „ali ni bilo tvegano iti v boj že leta 1941“ (73), pa vprašanje, „ali prezgodnje in pretesno navezovanje na Sovjetsko zvezo ne bo ob koncu vojne v škodo naši severni in zahodni meji.“ (73/74) Drugi črni madež na partizanih omenja že prej bolj mimogrede (39): njih dogovore z Italijani.

Belo pri domobrancih: „da so se uprli komunizmu“ (74). Cerarju se zdi važno, da so se uprli komunizmu „v prepričanju, da bi ta pomenil uvajanje tiranije Stalinovega kova: Saj „proti tej tiraniji so se uprli celo naši komunisti leta 1948.“ (!) (Torej: komunisti — da, komunisti Stalinovega kova — ne). Nikoli pa pisec ne omeni prvega vzroka za naslanek vaških straž in domobrancev: samoobramba, obramba življenja in lastnine. Ne omenja delovanja protikomunistov za krščanske vrednote. Njegov sicer bistri pogled se tu skali: delo za krščanske vrednote prisvaja Cerar partizanom. Poslušajmo: „Nastalo je vseljudo gibanje, ki se je razraslo v odpor in upor, kakršnega naša zgodovina ne pozna. Ni čudno, saj je šlo za temeljne vrednote osebnega in narodovega preživetja, osebne in narodove svobode, osebnega in narodovega ponosa. Te vrednote so bile v skladu s krščanstvom, (!), ki je bil naš narod z njim prepojen.“ (73). To naj bi bilo belo pri — komunistih.

Ne drži ta vzporednica negativne plati pri obeh nasprotnikih: „Rdeči so pobijali verne ljudi samo zato, da jim ne bi bili nevarni; beli so ovajali okupatorju komuniste in somišljenike OF.“ (74) Popolnoma se mu ponesreči tudi vzporedje sovraštva in maščevanja. Za komuniste je to resnično poglavitni pogon. Iz korespondence Kardelja in Kidriča pričata o tem dva krepka citata („Partizani morajo zagoreti v sovraštvu do belogardističnih izdajalcev“ (74), „premajhna mržnja do bele garde“ (75). Citati iz Slovenskega doma kot predstavnika drugega tabora pozivajo k uničenju komunizma v vseh oblikah (76).

Narodni izdajalci?

V poglavju Beseda o „narodnih izdajalcih“ Cerar odločno zavrača ta bedasti očitek. Potem ga pa težnja po grajenju vzporednic spet pahne v zmoto. Takole napiše: Domobranci so bili povezani s Hitlerjem, komunisti pa s Stalinom; enega in drugega se zgodovina sramuje. Da so bili komunisti povezani s Stalinom z vso dušo in vsemi dosegljivimi sredstvi, o tem nihče ne dvomi. Kako pa naj bi bili domobranci povezani s Hitlerjem? Z dušo nikoli. Če pa so v samoobrambi morali upoštevati dejstvo okupatorske oblasti — kakšna povezava je to?

Konec poglavja razodene Cerarjevo težnjo po „roki sprave“. Izrazi jo spet v obliki vzporednice: „Rad bi dočakal dan...“ 1.) da bi se komunisti, začetniki prelivanja bratske krvi, povzpeli do pravičnega gledanja takratnih razmer; 2.) da bi „begunci v tujini prenehali s svojo muče-

niško držo in se odločili za trezno presojanje medvojnih razmer. Ali je bilo evangelijsko vračati zob za zob in glavo za glavo?" (80). Glede 1. točke: Res prihaja med nekaterimi komunisti do pravičnejšega gledanja na takratne razmere, do pravičnega pa komunist ne more priti, dokler ostane komunist, KP sploh nikdar. K 2. točki: Bridkost pregnanstva ni nobena drža, je dejstvo. To dejstvo Cerar toplo opiše na str. 83: „Ali more biti za domobrance hujša bolečina, kakor je ta, da so ostali brez doma in brez domovine? Vse bolj jim plahni tudi upanje, da bodo vsaj njihovi sinovi uživali dom in domovino.“ Kar temu dodaja, pa nima nobene stika z dejstvi; je abotno podtikanje. „Nič manj jih ne peče neprestani odtitek uradne domovine, da so bili in so njeni izdajalci“.

Trpljenje begunstva navaja k ponižnosti, k spoznavanju samega sebe in resničnosti. Komunizem sovražimo, kot smo ga takrat in smo z njim v bojnem stanju. Komunistom odpuščamo, s partijo pa sprave ne sklenemo nikoli. — O upravičenosti odpora proti komunizmu med vojsko ne dvomimo, ne dvomimo o upravičenosti oborožene obrambe pred brezvestnim začetnikom prelivanja bratske krvi. Vojska pa ima svoje zakone in pravična vojska ni proti evangeliju.

Kako se je bilo odločiti proti komunizmu?

V poglavju Razmere v Ljubljani razglablja avtor, katere možnosti so slovenski kristjani imeli, ko jim je „brezbožni, materialistični in borbeni komunizem, nabit z mladostno zagnanostjo, samozavesten in prepričan v svojo zmago“ (81) vrgel rokavico za dvoboj.

Prva mogočnost bi bila pridružiti se OF. Protikomunisti tega niso mogli (ne smeli!) sprejeti. Odločili so se za drugo pot: postaviti se komunizmu po robu. Pisec navaja prepričljive razloge za to odločitev.

Cerar pa pokaže še tretjo pot, ki naj bi jo bil kristjanom nakazal Jezus. Tako pot so pokazali slovenskim kristjanom kristjani prvih treh stoletij. Primerjava je nevzdržna. Takrat so bili kristjani peščica, socialno in politično brezpomembni in Bog jih je obsipal s posebnimi milostmi, da so lahko ne le vzdržali, temveč vsepovsod širili veselo oznanilo. Ko pa so prekvasili družbo, je vstala oblastem dolžnost Cerkev braniti in širiti krščanstvo. Toda to je po besedah nekega Cerarjevega sobesednika duhovnika zgrešeno borbena krščanstvo, ki da se je pojavilo šele v srednjem veku. Odgovoriti je: to ni bilo kako zgrešeno krščanstvo. V srednjem veku se je razcvela in dosegla višek krščanska civilizacija, kot ugotavlja Leon XIII.; bila je to doba uresničene krščanske civilizacije (Pij X.). Tu se je zgledovati katoličanom, kadar so nosilci družbenega organizma ali državne organizacije.*

* Ta duhovnik, ki mu Cerar z rahlimi ugovori pomaga, da se sprostí v irenistično vzvišenost, se loteva Aleša Ušeničnika. Ta naj bi živel nekje nad vsakdanjostjo. Težko, da je njemu in somišljenikom bilo umeti evangelijsko krščanstvo ljubezni (!). Na pripombo, da se Ušeničnik sklicuje na navodila iz Rima, je tisti duhovnik odgovoril, „da se mu te prepovedi zdijo podobne nekaterim starozaveznim predpisom (!) (...) Znano pa je,

„Kako bi se končal tak neenak boj (—ako bi protikomunisti sprejeli tretjo pot neprotivljenja zlu—) na Slovenskem, ne vemo. Morda ne bi bilo žnič manj mrtvih, kot jih je bilo, toda s krvjo bi se omadeževala samo ena stran. (...) Kdo ve, morda bi nam komunistična revolucija dala naše slovenske šefane, Lovrence, (...), Neže (...).“ (84) Na to rečem: Ako bi katoličani padli na kolena pred komunisti, bi nekateri ostali zvesti veri, drugi bi odpadli; mogoče bi dobili svoje mučence. A katoličani so junaško nastopili proti najhujšemu zlu naše dobe in Bog nam je naklonil na tisoče mučencev.

Pokol domobrancev

Povojni pomor domobrancev zabeleži Cerar v kratkem poglavju *Pijanost zmage*. Za to dejanje se trudi najti razlago predvsem v sovraštvu, s katerim je bilo nabito ozračje na obeh straneh. K temu se je po dolgem času skrajnih naporov v gozdovih pridružila pijanost zmage. Omenja še zadrego partizanov, kaj storiti z nevarnimi povrnjenci. Pravo razlago, ki je razvidna iz vsega, kar se je dogajalo, in za katero je dovolj dokazov, le dopušča: komunističnemu vodstvu se je ponudila priložnost iznebiti se po hitrem postopku tisočev nasprotnikov. Izvedlo jo je premišljeno, v skladu z načeli neizprosne razrednega boja.

Partizan nekoliko drugače

V dobi partizanstva je Cerar, kot sam dela obračun, ohranil vero in duhovniški poklic. Zdi se, da je imel posebno božje varstvo tudi v tem, da je trikrat le „po naključju“ ostal pri življenju, da je trikrat odbil povabilo za vstop v SKOJ in partijo, da ni bil nikoli v boju, da je največ delal kot gledališčnik, da je imel trezne poveljnike. Bil je ves čas molčeč in je storil vse, kar so mu naročili. (In mu niso naročili nič hudodelskega!), France je živel torej v dosti ugodnem ozračju; pa tudi v tem se je moral z največjo silo prisiliti do že opuščene molitve in do tega, da ni več preklinjal.

Spoprijemal se je z notranjimi očitki, da stoji na strani brezbožcev, se spraševal, ali naj bi šel k domobrancem. Naj je še tako iskal opravičila, si je moral priznati: „Kljub vsemu nisem bil miren.“ (72) Kazno je, da se to razpoloženje skriva v marsikaterem odstavku njegove knjige.

da je Jezus te predpise odpravil (!)“. Na ugovor, ali naj bi katoličani mirno gledali, kako komunisti s propagando in nasiljem posegajo po oblasti ter odvrčajo ljudi od Cerkve in vere, je tisti duhovnik odvrnil, da „katoliki nismo poklicani za policaje sveta, ki naj s fizično silo krotimo kakršne koli nasilneže (!). Za to so poklicani drugi (!). Naša naloga je delati za mir in slovo.“ (95). Kar naravno je, da po tem pogovoru z duhovnikom navede Cerar Jožka Pirca odstavke o Ušeničnikovi docela negativni oceni OF in o njegovem pozivu na boj s komunizmom na življenje in smrt. (V knjigi Aleš Ušeničnik in znamenja časov). Cerar in Pirc sta irenista, obema ni pri srcu Katoliška akcija, obsojata integriste, sta zastopnika „koncilskega duha“, oba vidita v komunizmu znamenje časa, ki se mu je treba prililiti.

Zadnji del prinaša zanimivosti iz povojnega življenja na štajerskem. Konča se z lepimi premišljevanji (Duhovna izkustva, Skrivnost jezuitov), med katerimi je posebej opozoriti na najdaljše z naslovov Kakšen je moj Bog.

M i r

**Mir je postal abstrakt dvajsetega stoletja;
stoletja krvi in nasilja.**

Pri iskanju miru smo postali skeptiki,

ker smo se odpovedali miru,

ki bi ga morali v sebi nositi.

Ko je Kajn ubil svojega brata Abela,

mu je Gospod dejal: „Kje je tvoj brat?“

Odgovoril je: „Ne vem, mar sem jaz varuh svojega brata?“

Danes celotno človeštvo stoji pred istim vprašanjem:

„Mar sem jaz varuh svojega brata?“

**Mir je postal abstrakt dvajsetega stoletja;
stoletja krvi in nasilja.**

Kajn je ubil svojega brata Abela v Kočevskem Rogu,

v sibirskih gozdovih, na Kitajskem in v Kampučiji,

v Vietnamu, v El Salvadorju in Nikaragvi,

v Angoli in Mozambiku...

Pa je dejal Gospod: „Kaj si storil?“

Glas krvi tvojega brata vpije k meni z zemlje!

Zatorej bodi preklet,

proč od zemlje, ki je odprla svoja usta,

da je prejela iz tvojih rok kri tvojega brata...”

**Mir je postal abstrakt dvajsetega stoletja;
stoletja krvi in nasilja.**

Sveča se ob sveči prižiga,

za uničenje sveta je potrebna samo vžigalica...

Prižigajmo svečo ob sveči;

iščimo vsak svoj mir,

da bomo svetu prinesli pokojnost,

da bo naša daritev

in daritev našega trpečega naroda Bogu prijetna.

Otmär Mauser

Državljanke in državljani, v vašem imenu, v imenu
ljudstva, se v teh trenutkih odvija

TAJNO SOJENJE NA VOJAŠKEM SODIŠČU

**zoper Ivana Borštnerja, Davida Tasića, Francija Zavrla in
Janeza Janšo.**

V ponedeljek, 18. julija je senat vojaškega sodišča v Ljubljani na samem začetku glavne obravnave iz sodnega postopka izključil javnost in na aroganten način tudi civilnega zagovornika. Sklep o izključitvi predstavlja, ob dejstvu, da ni bil vročen pisмено in nanj torej ni mogoča pritožba, novo kršitev legalnosti postopka.

V deželi, kjer se javnosti v posmeh odvijajo take kršitve, kot smo jim priče v tem postopku, v deželi, ki ima grozljive izkušnje s tajnimi vojaškimi procesi iz preteklosti (natanko pred 40 leti je bilo na istem vojaškem sodišču v Ljubljani na Dachauskih procesih na smrt obsojenih enajst žrtev vojaške samovolje), v tej deželi ni več mogoče govoriti ne o neodvisnosti sodstva, ne o državni suverenosti, ne o suverenosti ljudstva, in še zdaleč ne o človekovih in državljanskih pravicah posameznika.

Tajni vojaški proces zoper štiri obtožene, je grožnja zoper vse nas! Vsaka sodba, ki bo v imenu ljudstva izrečena na tem procesu, je za nas nelegalna in nelegitimna!

**Pozivamo vas, da v dneh, ko poteka tajno sojenje, izražate
svoj protest z minuto molka pred začetkom vseh kulturnih
in športnih dogodkov, sestankov, ter vseh ostalih oblik
javnih srečanj.**

Minuta molka naj bo povsod prisoten odgovor ljudstva, v imenu katerega se v teh trenutkih izreka sodba!

Odbor za varstvo človekovih pravic, Ljubljana, 18. julij 1988.

—o—

Ta letak, s katerimi so bili prelepljene stene sodišča in drugih javnih stavb v Ljubljani, nam pobuja dve naši pripombi oziroma dopolnili:

1) Podpisnik je omenil drugi dachauski proces, ne da bi se dotaknil hujšega, prvega dachauskega procesa proti resničnim slovenskim borcem za svobodo; kaj šele, da bi priklical v spomin pomore tisočev brez vsakega, četudi insciniranega procesa! Pomanjkanje poguma? Popolno nepoznanje najbližje polpreteklosti, kar je seveda izključeno? Taktični razlogi, ki odsvetujejo tako delikatno omembo? Ali pa bojazen prekoračiti okvir, ki ga je določila vladajoča partija?

2) Tu pa mali, a bistveni popravek: „... v tej deželi ni več mogoče govoriti o neodvisnosti sodstva...“ Izpustiti je treba besedico „več“, da ne bi utegnili zapeljati zanamskih zgodovinarjev, češ da so bili časi pod „socializmom“, ko naj bi ta neodvisnost dejansko obstojala.

Vsemu ostalemu pa seveda ne moremo oporekati saj bi tako s krmolcem izbrisali, kar mi pišemo že več kot 40 let!

Zdenka Zavatlava turobno pismo

Pišem vam v globoki žalosti. Žalosti zaradi obsojenega slovenstva.

Po juniju leta 1945, ko so doživljali nečloveški gavžen hrib vojni ujetniki-slovenski domobranci, smo 27. julija letos dočakali do sedaj največjo narodno tragedijo! Vojaško jugoslovansko sodišče je v neslovenskem jeziku obsodilo naše fante Janšo, Bortnerja, Zavrla in Tasića pravzaprav zaradi „izvirnega greha“. S tem je bil obsojen ves slovenski narod s slovenščino vred, tudi z evropsko krščansko kulturo, narod s svojimi tisočletnimi prizadevanji za sožitje z brati in sosedi ter za mir, narod s težnjami za civilno kulturno družbo, delovni narod, ki prispeva levji delež za brate v Jugoslaviji.

Obsojeni ste bili tudi vi, rojaki na Primorskem, pa tudi na Koroškem in Madžarskem ter ostali po vseh celinah, ki se čutite za del tega našega slovenskega naroda! Spet je spregovorilo Vojaško sodišče kot že tolikokrat v naši novejši zgodovini, ko so bili preganjani, obsojeni in pokončani naši ljudje. „Izvirni greh“ mladih je bila težnja za bolj demokratičen in boljši jutri.

Izgubljam o celi črti

Že od konca druge svetovne vojne naprej Slovenci, na žalost, kar izgubljam o! Najprej z razdelitvijo na štiri države, v sami državi pa smo izgubili nekatere dele narodnega ozemlja, kot Šrigo vo in Savudrijo. Zaradi bratov, so rekli! Izgubili smo kmete in starožitne kmečke zadruge z obdelovalno zemljo vred. Zaradi socializma in dobrobita delavskega razreda, so rekli! Tudi cerkve, samostane, kapelice in znamenja smo izgubili z duhovniki in redovniki vred, povsem po nepotrebnem in nepremišljeno. „Vera je opij za ljudstvo“, so ponavljali za Stalinovim učiteljem Leninom, propagandno boljševiško parolo!

Najprej smo, seveda, izgubili slovensko vojsko kljub nasprotnim zagotovilom vrhovnega komandanta nekaterim članom slovenske delegacije na II. zasedanju AVNOJ-a v Jajcu, ko smo se združevali v Jugoslavijo. Celo pravico do osvobajanja so nam skoraj odrekli v imenu nekakšne višje jugoslovanske vojaške strategije. Zaradi boljševiškega internacionalizma smo raje spustili do tedaj še fašistične Bolgare osvobajati severno Slovenijo. Tudi celo „boljševiška“ pravica do odcepitve je izginila in je ni več. Vse to pa brez kakšnih sklepanj niti skupnega jugoslovanskega AVNOJ-a niti in predvsem slovenskega SNOS-a in Plenuma OF, ki o tem niso bili nič vprašani.

Sedaj smo tam na Roški cesti izgubili še našo slovensko suverenost, ki v ustavi določa slovenščino kot naš uradni govorni jezik. Izgleda, da je prav Rog povezan z vsemi našimi narodnimi nesrečami. Za kršitev slovenske ustave zadostuje že nekakšen vojaški pravilnik ter izjava Predsedstva države. Bojim se, da je tako izguba pravice uporabe slovenščine nekaj poraznega prav za vas in ostale rojake v tujini. Vaši borbi za uporabo materinega jezika je strahoten udarec!

Torej je imel pripadnik večinskega naroda na Tržaškem prav, ko je zavrnil Slovence na pošti, ali pa tisti na Korokem, ko je zavrnil Slovence ne železniški postaji, ne pa rojaki govoreči slovensko?

Odgovor slovenskega naroda

Slovenski narod je resda postal spet borben in enoten, vse od mladine, študentov pa do pravnikov, zdravnikov in kulturnikov nas v domovini, pa do Primorcev in Korošcev ter tudi tistih po ostalem svetu. Kulturni miting na starem Kongresnem trgu je imel več udeležencev kot jih je bilo na dan osvoboditve Ljubljane.

V Mostecu smo praznovali svoj slovenski, resda ob ustanovitvi ukazani praznik, vsak dan je bila tisočglava množica pred jugoslovansko vojaško krvavo rihto na Roški cesti. Vsi od otrok, mladine, mož in žena, pa do starih, tudi razočaranih borcev. Pa rože, pesem, prava slovenska himna, Prešernova Zdravljica.

Prav ganljiv je bil prihod pionirja v uniformi, ki je po otroško salutiral „vojni policiji“ pred vhodom ter izročil šopek rož za obtožence. Prav tako prihod nemškega turista v mercedesu, ki se je ustavil pred kasarno, objel tam stoječega starega partizana Risa, ter položil ogromen šopek rož pod slovensko zastavo, ki so jo držali med vsem sojenjem predstavniki demonstrantov! Solze so mi tekale med celonočno molitvijo v frančiškanski cerkvi, namenjeno vzdržljivosti obtoženih slovenskih fantov.

Poniglavost slovenskih voditeljev

Slovenski voditelji in izbranci pa se na vsa ta zbiranja ljudstva, v čigar imenu vladajo, niso prikazali. Praznovali so svoj praznik, zaprti v poslopje skupščine. Tudi govorili so nesamozavestno in obrambno, namesto da bi nedvoumno zahtevali staro pravdo. Za nekatere je postala mladina kar pobalini, po ruskem boljševiškem vzorcu huliganov, ki so za vse krivi, kar je nesprijemljivo za oblast v Rusiji. Zahteve naših voditeljev, vsaj od očeta naroda, Stanovnika, so prišle kasno, prav tako pa korajžja voditelja komunistov Kučana na zadnji seji po že izrečeni obsodbi, da bi o socialističnega voditelja Smoleta ponižnih željah v Beogradu v srbohrvaščini raje ne govoril!

Tudi sive eminence, stari slovenski revolucionarji, so kar tiho. Kraigher, Hafner, Polič, Popit in drugi ne rečejo nobene, Maček in Ribičič pa raje dajeta nekakšne intervjuje, kjer izkrivljata zgodovinski spomin o raznih tragičnih dogodkih v slovenski zgodovini, za katere sta soodgovorna Le stari Josip Vidmar se je oglasil slovenstvu v prid!

„Zvezni“ Slovenci v Beogradu pa se ukvarjajo z drugimi zadevami, Kosovom in stavkami, izgleda, da so jim slovenske zadeve odveč! Kar nič nočejo o tem preveč povedati

Eno samo hujskanje in spodtikanje

Naša JLA pa vztrajno išče sovražnika, seveda v pomanjkanju zunanjega, ki ga v Evropi ni, kar notranjega, naša še vedno boljševiška

jugoslovanska zakonodaja, tudi s pomočjo slovenske policije, pa ji to celo, kot kaže, dovoljuje Tako kot Rankovičeva UDBA ni mogla obstajati brez sovražnika, izgleda tudi njen sedanji nadomestek JLA ne more, Zato sovražnika kar ustvarjajo prav po nekdanjem Rankovičevem vzorcu

Slovinci smo verjetno najprimernejši sovražnik zaradi svojega jezika, svoje težnje po Evropi in po civilni družbi, tudi zaradi krščanske kulture, pa seveda zaradi svoje delavnosti in delovnih navad Iz vseh jugoslovanskih bratskih javnih občil slišimo za naše grozovitosti, vse od napadanja vojakov, nekulturnosti, hujskanja, protijugoslovanstva in protisocializma, desničarstva celo do fašistoidnosti.

Tudi naš prijatelj, pisatelj Predrag Matvejević, pravi, da je vsemu temu vzrok naš odnos do vojske sploh. Baje brez Jugoslovancev ne bi osvobodili niti pedi Slovenije, v vojski smo bili siti in razkošno oblečeni, vasi sploh niso bile požgane, izseljenci pa so se vrnili v nedotaknjene hiše, posestva in stanovanja! Za vojsko pa pravi, da je še edina nedotaknjena jugoslovanska institucija.

Res hvala lepa za tako institucijo! Prav sedaj na Roški cesti je pokazala svoj pravi oblastniški obraz! In tako je vsak dan težje brati jugoslovanske časopise, kjer piše, kakšni protinarodni grozoviteži smo Slovenci! Predsednik države Dizdarević in namestnik glavnega vojskovodje Brovet v Beogradu, ki bi morala biti tudi naša, slovenska, pa nimata za nas lepe in resnične besede. Eno samo podtikanje in hujskanje!

Načrtno se goji sovraštvo do Slovencev, ki ga, kot kaže, potrebuje JLA kot zagovornik sedanjega jastrebovskega srbskega vodstva ter svojih teženj po oblasti, ki pa jo pravzaprav že izvaja. Slovenski primer in zadržanje je prevelik vzgled za vse napredne demokratske sile v Jugoslaviji ter za nekatere narodne težnje, kar pa je seveda bogokletno! Zato naj bi kosovski Srbi prišli delat red tudi v Ljubljano, kot so že skušali v Novem Sadu v Vojvodini. Tako tudi ni nič čudnega, če so v tem „bratskem“ vzdusju v domu Kanegra pri Savudriji premlatili celo turistični pazniki in miličniki tržaške Slovence-turiste, ki so preveč glasno govorili o slovenstvu!

Kljub temu je treba zdržati!

Tako je, primorski rojaki, danes turobno pri nas! Zato držite se in bodite z nami, čuvajte slovenstvo ter molite za obsojene fante in vse nas.

Kljub temu pa: „Tako pa še živimo, čeprav nas je milijon samo, zdahnili bi, da ne trpimo z uporno, dvignjeno glavo!“ (po Karlu Destovniku-Kajuhu)

In Bog nam pomagaj, kajti sami si bomo le težko! Z njegovo pomočjo smo že vzdržali vse od Obrov do Nemcev, naj nam da vzdržati tudi „jugoslovanarje“! Zbogom! In svobodo narodu!

Zdenko Zavadlav, primorski rojak

(To je ponatis pisma, ki ga je objavil nekdanji partizan v Katoliškem glasu letos 8. septembra, natančno 45 let po „razpadu“ Italije, v nekdanji slovenski Gorici, kamor OF, ki da je podila Nemce, ni mogla priti. Tole smo zapisali v globoki žalosti.)

TOLSTOJEV PROCES

že na svetovni pozornici!

Bližajoča se sodna obravnava o resničnosti Tolstojevih trditev, s katerimi je obtožil lorda Aldingtona in ga naredil krivega za predajo in poznejši pomor tisočev slovenskih, hrvaških, srbskih in ruskih protikomunistov, je prodrla že na prve strani velikih svetovnih časopisov. Eden od teh, New York City Tribune, je v letošnjem maju posvetil dolge kolone tej aferi in s pravim ameriškim pogumom posvetil v temno zakulisje tega mednarodno političnega zločina.

Naš list se zahvaljuje gospe M. S. B. in gospodu L. G. za prevoda v slovenščino in španščino.

Tole je vsebina omenjenega pisanja v slovenskem prevodu:

Trditve, da teži Veliko Britanijo odgovornost za izročitev 75.000 Kozakov in Jugoslovancev v smrt v Sovjetski zvezi ob koncu druge svetovne vojne, so bile doslej predmet razpravljanja med zgodovinarji in akademiki.

Zdaj to niso več. Prihodnje leto bo to temno zadevo obravnavalo britansko sodišče; izreklo bo v tej državi prvo sodbo o vojnih zločinih. Načelno bosta sodnik in sodni zbor odločala o tožbi zaradi obrekovanja, toda zaradi narave zadeve bo sodišče primorano preiskati vso zgodovino tako imenovanih „kozaških pokolov“.

Odločilo bo, če je pisec Nikolaj Tolstoj upravičeno zatrdil v svoji knjigi Minister in pokoli, da je bil nekdanji ministrski predsednik Harold Macmillan posredno kriv grozovitosti.

Tožbo proti Tolstoju je predložil lord Aldington, kateremu je Macmillan kot ministrski predsednik podelil plemstvo. Aldington, sedaj rektor univerze v Winchestru, je bil prej predsednik konservativne stranke in zaupen prijatelj nekdanjega ministrskega predsednika Edvarda Heatha.

Med vojsko je bil Aldington šef v štabu generala Riharda Keightleya, ki je baje po Macmillanovih navodilih begunce izročil sovjetom. Njegovo ime sta vključila v kozaško zadevo Tolstoj in podjetnik Nigel Watts; ta je ljudem razpošiljal podatke o Aldingtonu in Macmillanu. Aldington je lani tožil Wattsa zaradi trditev v neki brošuri, pa se je odkrilo, da jo je v celoti napisal Tolstoj.

Tako je zdaj postopek med Aldingtonom na eni strani in Tolstojem in Wattsom na drugi.

„S to tožbo nama je Aldington dal priložnost, ki sva si jo zmerom želela,“ je Watts izjavil časniku New York City Tribune. „To je edini način, da se ta strašna resnica prikaže javnemu zanimanju,“ je rekel Tolstoj.

Sedanja zakonodaja

V sedanji zakonodaji britanski državljani ne morejo biti obtoženi zaradi vojnih zločinov, katere naj bi bili zagrešili v tujini. Toda konserva-

tivna vlada je pod pritiskom, da spremeni to določilo; to zahteva parlamentarna skupina za vojne zločince in Center Simona Wiesenthala v Los Angeles, društvo za odkrivanje vojnih zločincev.

Prejšnji mesec je tajnik notranjega ministrstva Douglas Hurd začel preiskavo o vojnih zločinih, katera naj ugotovi, če je dovolj razlogov v prid ovadbi britanskih državljanov, zapletenih v vojne zločine.

Toda naj Hurdova preiskava ugotovi karkoli — obtožba proti Aldingtonu se bo obravnavala kot postopek zaradi obrekovanja.

Proces se bo začel 6. junija 1989. Pričakovati je, da bo trajal najmanj 10 tednov ter bo stal kakih 750.000 dolarjev.

V pokritje stroškov sta Tolstoj in Watts ustanovila poseben sklad, v katerega se je že nabralo s prispevki po svetu skoro 150.000 dolarjev.

Podprle so ju tudi pomembne osebnosti, med njimi portsmouthski grof, avstrijska princesa Tatjana Metternich in Nigel Nicolson, ki je oskrbel Tolstoja z važnimi vojaškimi dokumenti, s katerimi je avtor deloma utemeljil svojo prvotno obtožbo.

Nicolson je obljubil predložiti nove dokumente za sodni postopek; kot pravi, so bili zadržani v tajnosti, odkar je služil kot obveščevalni častnik po vojni v Srednji Evropi.

Vrh tega je Tolstoj našel tri Jugoslovane, ki so ostali živi med 15.000, katere so, kot kaže, postrelili sovjeti ter jih vrgli v brezno v Kočevju, južno od Ljubljane v slovenskem goratem svetu.

Aldington, zdaj star 73 let, ni nikoli odkril, kakšno vlogo je imel v izročitvi Kozakov. Pred desetimi leti je neki angleški časopis prinesel to njegovo izjavo: „O izročanju Kozakov se prav nič ne spominjam.“

Nesoglasje z Aldingtonom

Trdil je dalje, da je iskati vzrok, zakaj ga je Watts preganjal, v času, ko je bil predsednik zavarovalne družbe Sun Alliance in je neki član Wattsove družine imel zgubo s plačilom zavarovalnine.

Watts priznava, da je prišel v spor z Aldingtonom, trdi pa, da to ni v nobeni zvezi s Tolstojevimi obtožbami.

Tem obtožbam glavna struja konservativne stranke nikdar ni dosti verjela. Pred dvema letoma na primer je takratni predsednik stranke Norman Tebbit razpustil Zvezo konservativnih študentov, ker so objavili članek, da je Macmillan kriv množičnega pokola. Ta se o tem ni izjavil, toda njegovi prijatelji so dejali, da so mu obtožbe prizadele hude bolečine.

Macmillan, ki je umrl decembra 1985, je bil v vladi minister, odgovoren za britanske dejavnosti v Sredozemlju leta 1945.

V knjigi, ki jo je Tolstoj izdal maja 1986, zatrjuje, da je odkril nove dokaze o tem, da je Macmillan vedel, kaj čaka begunce ob povratku domov: mučenje, smrt in ječa, in da je poskušal prikriti svoje početje.

Ko je izšla Tolstojeva knjiga, je Britanska radijska družba (BBC) nenadoma črtala vrsto radijskih oddaj, ki jih je imela v načrtu o tem delu. V protest je Tolstoj odbil plačilo za svoje televizijsko dovoljenje (letno do-

voljenje za rabo televizije je v Angliji obvezno) in rekel, da bi ga v primeru, če bi ga policija hotela prijeti, našla stoječega pri spomeniku jaltским žrtvam v Londonu.

V pismu BBC z datumom 24. novembra 1986 — kopijo je prejela New York City Tribune — je Tolstoj opozoril, kako je bila od države financirana televizijska družba srečna, da je oddajala program o domnevnih vojnih zločinih avstrijskega predsednika Kurta Waldheima, je pa „cenzurirala“ diskusijo o Macmillanovi povezavi z izročitvijo Kozakov.

„Obseg zločinov, stopnja odgovornosti in narava dokazov so mnogo obširnejši in obsodbe vredni v primeru pokola Kozakov in Jugoslovancev kakor v tistih, za katere naj bi Waldheim vedel,“ je navedel Tolstoj v pismu.

O posvetovalnem odboru BBC

Aldington je tudi bivši predsednik posvetovalnega odbora BBC, in ko je izšla Tolstojega knjiga, je bil predsednik BBC diplomiranec winchester-ske univerze.

Tolstoj je končal pismo z navedbo Hitlerjevega sodelavca in propagandnega ministra dr. Jožefa Goebbelsa: „Umetnost verjetnostnega lagaja, če imaš v vidu, da neprestano ponavljanje laži, katera mora biti omejena le s svojo verjetnostjo, dela pogosto čudeže.“

Tisoči ljudi, katere so predali sovjetskemu vodju Jožefu Stalinu, so bili skupaj z mnogimi ženami in otroki usmrčeni, ker so se bojevali skupaj z Nemci.

Mnogi od njih so padli v britanske roke, potem ko so ubežali sovjetskemu prodiranju v Srednji Evropi po končani vojni.

V svojem vojnem dnevniku je Macmillan napisal: „Med predanimi Nemci je okoli 40.000 Kozakov in belih Rusov z ženami in otroki. Njih izročitev Rusom pomeni obsoditi jih v sužnost, mučenje in verjetno smrt. Upreti se temu je huda žalitev Sovjetov in obenem kršenje jaltске pogodbe.“

Pogodba, ki so jo 1945 podpisali Stalin, predsednik Delano Roosevelt in britanski ministrski predsednik Winston Churchill, je temelj razdelitve povojne Evrope v vzhodni in zahodni blok. Velja mnenje, da noben jugoslovanski begunec kot državljani zavezniške države ni bil prizadet z določbami jaltске pogodbe.

Alistair Horne, ki piše Macmillanovo biografijo — za katero je nekdanji ministrski predsednik želel, naj se objavi po njegovi smrti —, je dejal, da je bil Macmillan „čuteč“ človek in da je „obžaloval“ odločitev o Kozakih.

„Reči je, da je imel pred očmi, da so tisti ljudje šli naproti ječam in mogoči smrti,“ so Hornove besede.

Kozaki in Jugoslovani so se predali četam britanske osme armade, ker so se bali tega, kar bi se jim zgodilo v oblasti sovjetrov. Poveljstvo britanskega V. armadnega zbora, bojne enote v 2. svetovni vojski, je odredilo, naj se Kozaki porazdelijo v skladu z opredelbo državljanstva po zavezni-

škem poveljstvu v Neaplju, in da noben Jugoslovčan ne bo odposlan domov.

13. maja 1945 je Macmillan nepričakovano poletel v štab britanskega V. armadnega zbora, da s Keightleyem obravnava usodo Kozakov. Srečanje je trajalo 2 uri in skoraj nato so bili begunci na poti v smrt.

Tolstoj trdi, da Macmillan ne bi mogel doseči svojega namena brez pomoči in podpore, ki jo je, kot pravi, dobil od štabnega šefa V. armadnega zbora lorda Adlingtona.

Tolstoj piše v knjigi Minister in pokoli, da „se da brigadirju Lowu (Aldingtonu), kateremu je Keightley izročil nalogo nadzorovati jugoslovanske operacije, nedvomno dokazati, kako se je vpregel v premišljeno varanje svojih predstojnikov in beguncev pod njegovim nadzorstvom. Odločil se je izročiti jih še pred dogovorom s partizanskim komisarjem (enim od Titovih političnih uradnikov) ter je za to pripravil potrebno — proti veljavnim odredbam.“

„Avtoriteta, s katero je končno prišel do delovanja, ni bila dana za namen, za katerega jo je uporabil, in jo je dosegel zgolj s hudim potvarjanjem dejstev,“ je dodal Tolstoj.

„Končno je bila operacija izvedena z metodami, katere bi se, treba je reči, le maloštevilnim, če sploh katerim drugim častnikom zdele sprejemljive, in katere so se gnusile vsem, ki so jih bili prisiljeni izvajati.“

In v poznejši brošuri, ki jo je Tolstoj napisal za Wattsa, konča, da „je jasno razvidno, da je Aldington pripravil zagrešenje največjega vojnege zločina, dobro vedoč, da najbolj divjaških in nečastnih strani njegovih operacij ne odobrava in ne dovoljuje višje poveljstvo, in dobro vedoč, da tiste, ki jih vrača, čaka grozna usoda.“

Z „višjim poveljstvom“ misli Tolstoj maršala Michaela Alexandra, vrhovnega zavezniškega poveljnika v Sredozemlju; ta je, ko je odkril, kaj se dogaja, nemudoma ukazal, da se izročanje ustavi.

Dvomna plat Tolstojevih trditev je predvsem pomanjkanje zadostnega poročila o sestanku Macmillana in Keightleya 13. maja 1945. Oba sta mrtva.

Natisnjena je Macmillanova izjava, da je poslušal odredbe maršala Alekandra, toda Tolstoj poudarja, da je Alexander, tudi že mrtev, imel Kozake za različne od drugih sovjetskih vojnih ujetnikov, od katerih so se mnogi prostovoljno vrnili v domovino.

„Prenagljena“ obtožba

Gordon Brock-Shephard, pisec, ki je bil leta 1945 zaposlen v glavnem štabu nemške špionaže, meni, da so obtožbe proti Macmillanu in Adlingtonu prav lahko resnične, a vendar še niso bile docela dokazane.

Nekam v vporeki s takim mnenjem, pa je pred dvema letoma v Sunday Times-u Brock Shepard izjavil, da je bil „Macmillan največji takih pometalcev, ki skrivajo smeti pod preproge“ in je čisto lahko mogoče, da so „tisti nesrečni kozaki in Jugoslovani prvi primer za način, kako je on urejal take malenkostne krajevne težave.“

Za Tolstoja tudi ni popolnoma jasno, kako je bilo mogoče, da je Macmillan, kot se dozdeva, postopal celo mimo jaltskih dogovorov in pošiljal tiste begunce nazaj v smrt.

„Zaradi tega upam, da bo ta slučaj, milo poimenovan ‚casus difamationis‘, izpostavil dnevni luči vso to zadevo in bomo tako lahko prišli do konca tej žalostni zgodbi,“ je Tolstoj izjavil City Tribune.

Smo pred durmi sodnega procesa, ki naj ugotovi resnico o Macmillanovi krivdi za pokol kozakov.

(New York City Tribune — 25. maja 1988)

Pismo Nikolaja Tolstoja

Tajnik Slovenskega narodnega odbora, dr. Peter Urbanc, je tudi letos poslal vlogo angleški vladi, naj začne sodnijsko preiskavo, ki naj odkrije krivce za zločin stoletja: prisilno vračanje slovenskih in drugih beguncev iz Avstrije v SFRJ. Medtem ko Angleži zaenkrat molčijo, je dobil v tej zadevi tale komentar od grofa Nikolaja Tolstoja:

20. junija 1988

FORCED REPATRIATION DEFENCE FUND

And Jesus, when he came out, saw much people, and was moved with compassion toward them, because they were as sheep not having a shepherd: and he began to teach them many thing's (Mark 6, 34; text of sermon preached at Lienz, Austria, on Sunday 3 June 1945 by Rev. Kenneth Tyson, Chaplain of 8 Argyll & Sutherland Highlanders).

Patrons

Major P. H. Barre

The Rt Hon Sir Bernard Braine, DL, MP

Sir Nicolas Cheetham, KCMG

Colonel Professor Gerald Draper, OBE

Count Leopold Goëss

Dr. Gleb Kerensky

Princess Tatiana Metternich

Nigel Nicolson, Esq., MBE, FSA, FRSL

Lt-Colonel M. J. F. Palmer

Mrs Zoe Polanska-Palmer

Herr Sieghard von Pannwitz

The Rt. Hon. the Earl of Portsmouth

Professor Bogdan Radica

Colonel Karl Prince zu Salm

Count Aripbrand Thurn-Valsassina

Baron Alexis Wrangel

Count Nikolai Tolstoy

Court Close

Southmoor

Nr. Abingdon

Berks. OX13 5HS

Tel: 0865 820186

20th June 1988

Facsimil Tolstojevga pisma v skrženi obliki.

Dear Mr. Urbanc,

Thank you for the copy of your letter to the "Ministry of Justice" (actually the "Home Office" here in England), regarding the possibility of prosecuting British war criminals with regard to the forced repatriation in Austria in 1945.

At present I see no hope of such a prosecution. On the other hand, I have been assured on good authority that when we have won our case, the government might well be compelled to set up an Enquiry. We have a number of MPs who would help us.

But now we have to work very hard to raise the huge sum of money which we need if Lord Aldington is not to escape justice. We have much to achieve, but with God's help we will succeed!

With best wishes,

Yours sincerely,

Nikolai Tolstoy.

Dragi gospod Urbanc!

Hvala Vam za kopijo Vašega pisma „ministrstvu za pravosodje“ (zdaj Home Office tu v Angliji) o mogočnosti sojenja britanskim vojnim zločincem glede na nasilno repatriacijo v Avstriji l. 1945. Trenutno ne vidim upanja v tako sojenje. Z zanesljivega vira pa so mi zagotovili, da bi v primeru, če zmagamo v naši zadevi, vlada bila verjetno prisiljena začeti preiskavo. Na naši strani je nekaj poslancev, ki bi nam bili v pomoč.

Toda zdaj moramo zelo trdo delati, da zberemo veliko vsoto denarja, ki jo potrebujemo, da lord Aldington ne ubeži pravici. Mnogo nam je storiti, toda z božjo pomočjo bomo uspeli!

Vaš

Nikolaj Tolstoj

Kaviarska levica

V zahodni Evropi so levičarski intelektualci izginili. Pred tremi leti je v *Le Monde* izšel oglas: Išče se levi intelektualec. Med izobraženci ni odpora proti napredovanju neoliberalizma. Sartre je mrtev, Althusser je zblaznel.

Levičarsko vodstvo pa se ne da. Namesto filozofov, zgodovinarjev, ekonomistov v vrstah socializma je poiskalo glasnike med ljudmi, ki jih v Franciji nazivajo la gauche caviar — kaviarska levica. Komunistična taktika v ideološki debati se je ob njih močno spremenila. Kaviarski levičarji ne operirajo z idejami, njih orožje so kretnje in estetske drže. Nova kulturna avantgarda socialistične leveice ima dve sestavini: družbena občila, zlasti radio in televizija, pa umetnjakarje vseh vrst, kratkodnevne zvezdnike in zvezdnice. Zavetišče teh „novih mandarinov“ so prav občila, zraven se zatekajo k jaslim oblasti in oblastnikom.

Da bi jim dali videz pomembnosti, so levičarski ideologi dali nov pomen besedi ustvarjavec. Vsi so ustvarjanci: pisci, muziki, popevkarji, slikarji, pa naj imajo talent ali ne, naj bodo njih stvaritve dobre ali slabe. Ustvarjanci so tudi matematiki, kemiki, inženirji in njih pomočniki, ustvarjalno je delo časnikarjev in risarjev. Važno je, da postane kultura plehka. Temu, kar delajo „ustvarjanci“, so dali ime post-moderna. V nji je množica levičarskih ustvarjavcev nadomestila stare intelektualne bude. Ti so bili dolgočasni, včasih tudi oblastem s svojo kritiko neprijetni. V kulturi mase je rokist (plesavec in pevec roka) bolj vpliven, zato bolj koristen kakor mislec.

Kaviarska levica vodi po svoji „kulturni politiki“ mase v socializem. Pri tem si zagotavlja podporo države za kino, za javne koncerte, za ljudske veselice. Tako umetnjakarji služijo denarce, njih delovanje pa prinaša volilne glasove. Razume se, da je ta kultura podvržena vladnim muham, nje ustvarjanci pa se odreka dvema temeljnima postavkama ustvarjanja: svobodi in kritičnosti.

Za „ustvarjavce“ ima silno privlačnost občutje, da so udeleženi pri oblasti, da imajo tesne stike, celo domačnost z vodilnimi politiki, prejemaajo od njih odlikovanja in imenitnost pred javnim mnenjem. Ponosni so, da podpirajo stranko velikodušnosti. V dobi vidnih in slušnih vtisov ti novi „guruji“ ne pišejo, branje jim je nekaj zaostalega. Povrnili so levici sedanjemu položaju prilagojen kulturni vpliv.

Kaviarska levica je neprestan praznik. Gostitelji pri tem so pripadniki tega, kar se v Španiji naziva beautiful people, v Franciji gauche monde, to je elegantna levica lepih hiš, lepih obleh in lepih avtomobilov. Mnogi niso včlanjeni v partijo, so spremljevalci, toda pripadajo boljši družbi. Sodelovali so v študentovskih izbruhih šestdesetih let, se šli mladostniške skrajneže, potem so dobili diplome ali napravili donosne finančne operacije. Danes so na dobrih položajih; v sodelovanju z „umérjenim“

socializmom so našli način, da še ostanejo mladi, obenem pa nič ne tvegajo pri svojih uglednih srednjih letih — ostajajo buržuji, kot sta tovariša Mitterand in González.

Danes levica ni v modi v intelektualnem svetu, postala pa je kraljica salonov v kombinaciji levice s kaviarjem.

(Po članku La izquierda del caviar, ki ga je Lorenzo B. de Quirós priobčil v španskem listu Ya. Pojav kaviarske levice je opazati tudi v Latinski Ameriki. Lepo se vključuje v revolucionarni načrt Antonia Gramscia.)

Nova knjiga

Kot 135. izdanje Kulturne akcije je izšla Alojzija Zupanca **Zgodovina Ajdovca v Krajini**, Priredil prof. Franc Gnidovec. 185 strani z zemljevidi in 4 fotografijami.

I. del obsega splošno zgodovino Ajdovca. Po sodbi pok. zgodovinarja Franceta Dolinarja, ki je poznal rokopis Zgodovine, se „častno uvršča med najboljša dela v liniji naših farnih zgodovin“. Dr. Gnidovec je temu dodal niz dopolnil. — II. del prinaša življenjepise 20 duhovnikov iz ajdovške župnije, „kjer rastejo duhovniki“, ki so bili posvečeni v 100 letih 1838-1938. — Prireditelj je dodal Etimologijo krajevnih imen (Ajdovec, Biška vas, Dobrnič, Mirje, Mirna peč).

Bravec se s posebnim zanimanjem ustavi ob predzadnjem poglavju Zupančeve kronike Najnovejše zgodovine, kjer pisec obravnava prvo svetovno vojsko, drugo svetovno vojsko in komunistično revolucijo pa dobo imena umrlih, hišna imena in prebivališča. Največ (38) je bilo pobitih „neznano kje l. 1045 ob koncu vojne“. Prireditelj pravi: „Ta seznam nudi pretresliv primer, kako je Osvobodilna fronta ob koncu vojne po vaseh pobijala preostale fante domobranskih družin. Mnogi so bili mladoletni“ (112). Prej je bilo umorjenih od padcu ajdovške postojanke po vojski. Dr. Gnidovcu smo posebej hvaležni za dopolnilo k drugi svetovni vojski (str. 106-114). Podatki, ki sta jih zbrala domačina Hinko Zupančič in žena Marija, rj. Kuhelj, pokažejo, da je bilo žrtev komunistične morije v župniji Ajdovec 106 mož in fantov, posrednih žrtev (okupatorjevih žrtev in umrlih na Rabu) pa še 24, skupno torej 130. Seznam navaja 12. decembra 1942 23 mož in fantov; l. 1943 jeseni 8, pobitih v Boju na raznih krajih 11, umorjenih na domu od 16. oktobra 1942 do 1945 je bilo 5; iz Vetrinja je bilo povrnjenih 14. Ta natančni seznam je važen prispevek k „matici mrtvih“. Po vojski so komunisti obsodili na smrt dragatuškega župnika Alfonza Jarca (1949) in Franca Zupančiča (1950); na smrt so obsodili tudi žužemberškega dekana Karla Gnidovca (1952), pa je bila sodba razveljavljena.

O razmerah v Krajini med vojsko in po nji poroča Zupančev članek v Družini l. 1973; proti rdečim lažem prikazuje dejanski stan.

ANTON DUHOVNIK,

Kristusov pričevalec na Kalvariji taborišča v Mathausnu

(Ponatis članka — v slovenskem prevodu —, ki ga je objavil v Trstu 15. decembra 1945 tržaški list "VITA NUOVA" in podpisal Giuseppe GERMANI)

Spoznal sem ga letošnjega februarja. Medtem ko smo slečeni čakali v prostorni in svetli dvorani na vodo iz prh, se je pred nami razvil nenadoma divji prizor:

Oborožen vojak, nek gnusen SS-ovec, se je zagnal in udaril v obraz nekoga, ki je stal poleg mene in kri je hitro zalila tisti obraz in tisto telo. Stopil sem bliže, da mu pomgam in umil sem mu kri z vodo, ki je nepričakovano pritekla.

Zakaj ga je udaril, zakaj?

Slečen do gola je držal v roki knjigo in jo še držal, čeprav sedaj oblit z lastno krvjo, tesno in mirno: brevir!

Tisti zlobni in prostaški vojak je tolkel neoboroženega človeka samo zato, ker je bil duhovnik; to je dokazovala knjiga, ki jo je imel v roki! Pa prav samo zato!

Pozneje sva se srečala v isti baraki in sva bila tovariša, ko naju je združilo bratstvo, ki ga dela sladkega in globokega le trpljenje in lakota. Večkrat sva ležala na istem ozkem ležišču, on Slovan, jaz Italijan, oba pa brata, ker sva bila oba večkrat kaznovana zaradi podlosti paznikov, ki so bili tiste žalostne figure, malopridneži, podivjani po zločinski in slepi disciplini SS, ki je redila najkrutejše krvnike in privezovala nase gnusne privrženice z najnižjimi človeškimi goni: krvjo, strahom in trebuhom.

Nekega dne sem opazil, da se mu je pokazal na licu majhen rdeč madež, začetek ERISPELE. Svetoval sem mu, naj se prijavi za bolnišnico, kjer sem se mu kmalu pridružil sam, prav tako bolan.

Nekega aprilskega popoldne sem ga zagledal v skupini okrevajočih zraven kupa trupel, ki so bila gola nakopičena kot mrhovina med eno in drugo barako. Vesel, da ga spet vidim, sem ga radostno pozdravil; toda on mi je vrnil pozdrav zamišljen, skoraj odstoten, ne kakor je bila njegova navada. Anton Duhovnik je ostal tih in me samo gledal... Drugo jutro, potem, ko mi je neki srbski kapetan zaupal, da je bil izvzet iz tiste skupine okrevajočih v zadnjem trenutku še preden so ostale odvekli v krematorij, sem razumel njegov tihi pogled, saj je že vedel za to strašno usodo.

Kadarkoli bom videl kakega duhovnika brati brevir, se bom vedno spominjal Antona DUHOVNIKA; videl ga bom tepenega do krvi, ker je na prsi stiskal svojo knjigo. Videl ga bom v njegovi predkalvarijski agoniji, pričevalca in mučenca za Kristusa in svobodo na pragu krematorija v Mathausnu.

Približanje k pesniku Francetu Balantiču

(Govor na Balantičevi proslavi 13. avgusta 1988, v San Justu, Argentina)

Predsednik odbora staršev šole Franceta Balantiča in režiser današnje prireditve sta me naprosila, da ob tej priložnosti, ko proslavljate 45-letnico smrti Franceta Balantiča, nekaj povem o njem.

Najprej sem si mislil, kaj naj bi jaz, ki nisem literat, govoril o pesniku, ki ga sicer dobro poznam in cenim kot enega največjih naše literature. Takoj nato pa sem pomislil, da mi je vendar ta pesnik, na način kot bom povedal, bolj blizu kot kak drug. Blizu po svoji življenjski usodi in celó, se boste čudili, zelo blizu po mojih družinskih vezeh.

Svet je majhen, to že vemo, naš mali slovenski svet še posebnó.

Moj tast, dr. Tine Debeljak, je bil tisti, ki je Balantiča odkril in bil njegov mentor. Prvi je izdal zbirko njegovih pesmi in potem, ko je bil Balantič prepovedano ime v Sloveniji, to zbirko znova izdal v emigraciji. Prvi je kritično ocenil njegovo delo in mu dal veljavo, katero danes že nihče več ne zanika, tudi v domovini ne.

Na to družinsko vez sta mislila gospoda, ki sta me povabila, da predavam, menila tudi, da bom jaz imel najlažji dostop do gradiva o pesniku in nista se motila. Debeljak bi bil seveda najbolj primeren, da danes stoji na tem mestu, a kot veste, na žalost to ni več mogoče zaradi njegovih let.

A glejte, še drugi družinski spomini me povezujejo z Balantičem. Lahko povem to zanimivost, da sem po svoji mami iz družine Benkovič sosed družine Balantič na robu mesta Kamnika. Le sadovnjak je vmes. Moja mati, moji strici in tete (po domače Tomanovi) in Balantiči (po domače Joškovčevi) so bili prijatelji iz otroških let in sošolci. (Moja mama je bila sošolka Francetove sestre, France pa sošolec moje najmlajše tete.) Naneslo je celó, da je bil moj oče birmanski boter F. Balantiča. Bolje rečeno, bil je namestnik botre, tete moje mame, Minke Benkovič por. Senica, iz Domžal, znane dobrotnice, katero imajo še mnogi, tudi med nami v Argentini, v najlepšem spominu.

Tako sta v mojem družinskem albumu dve fotografiji s Francetove birme, kjer na vrtu pred Balantičevo hišo sedé moji starši (takrat še neporočeni), birmanec France, njegovi sestre, botra Senica in še nekateri sorodniki. Res lep spomin.

Ko sem pripravljal to predavanje in prebiral razno gradivo, sem zasledil še mnoge, vsaj zame zanimive podatke, ki kažejo na prijateljske vezi med družinama Benkovič in Balantič. Recimo tele:

- družina Balantičeve matere je tudi bila soseda Benkovičev;
- Balantičeva mati je bila kot dekle hišna pomočnica pri teti moje mame, kasnejši birmanski botri;

— ko se je družina Balantič morala na hitro izseliti iz hiše, kjer so dotlej živeli, so dobili začasno bivališče v bližnji hiši, last Senicovih.

Inu ko sem že pri teh družinskih asociacijah, naj omenim tudi to: France Balantič je rad igral na odru in sicer v gledaliških igrah, katere je prirejalo kamniško dijaško počitniško društvo. Tako je igral tudi v igrah mojega očeta. Moj oče je bil namreč zelo aktiven član omenjenega društva. Med drugim je uredil, za tiste čase kar luksuzen društveni zbornik Na bregovih Bistrice, katerega sem prebiral kot otrok. Da se razume to očetovo navdušenje nad kamniškim kulturnim življenjem, naj pripomnim, da je imel Joža Vombergar (sicer po rodu iz Cerkelj) v Kamniku nevesto, Marjanco Benkovič, kasneje mojo mamo.

Pa še to: duhovni vodja kamniškega društva je bil duhovnik Vilko Fajdiga. Njemu sem po vojski več let ministriral v cerkvi v Kosezah pri Ljubljani in ko smo se, zapozneli emigranti iz leta '54, družini Debeljak in Vombergar, odpravljali na pot v Argentino, je imel za nas mašo za srečno vožnjo.

To so družinski spomini in anekdote. Naj ilustrirajo to, kar sem že prej rekel, kako je naš slovenski svet majhen, kako so življenjska pota Slovencev iz različnih krajev, celo različnih celin in generacij, med seboj prepletena, da smo Slovenci doma in po svetu ena sama velika družina, na različne načine povezana, bodisi krvno ali duhovno, s prijateljskimi vezmi.

Zdi se mi primerno in pomembno, da se tudi take stvari povedo, da se teh vezi zavedajo in pomnijo naši otroci, naši potomci.

To bi bil en način, kako se jaz osebno, po svojih družinskih vezeh in spominih približam pesniku Francetu Balantiču kot človeku.

A je veliko skupnega še, kar me bliža in veže z Balantičem.

Ne nazadnje najina skupna ljubezen do Kamnika in kamniških gor, posebno Male in Velike planine, kamor sva hodila na nepozabne počitnice; se vozila z istim znamenitim vlakom, kamniško „račko“; hodila v isto šolo, klasično gimnazijo v Ljubljani, ko je ta še bila najboljša in najresnejša gimnazija na Slovenskem, seveda z razliko skoraj 20 let.

Nisem literat, literarni kritik ali izvedenec. Ne morem govoriti o Balantičevi pesniški obliki, razvoju sloga in izraznosti. A s tem še ni rečeno, da ne bi imel posluha za lepo, živo slovensko besedo, poezijo. Že kot mladostnik sem brał Balantičeve pesmi in se jih učil na pamet, na lastno pobudo, kar verjetno še danes počnó (na skrivaj) starejši najstniki in zaljubljeni, ki jim slovenska beseda seže do srca.

Morem pa se mu približati po vsebini njegovih pesmi in življenjski usodi. Morem podoživljati stisko mladega človeka kot kristjana, razpetega med zavestjo grešnosti in božjega otroštva, in kot Slovenca, vrženega v srhljivi vojni čas in v „prelom svetov“, povzročen od trojne okupacije in istočasne družbene revolucije, kar je bila edinstvena situacija v vsej takratni Evropi.

France Balantič je bil po naravi tih, vase zamaknjen (introvertiran) človek, izrazito občutljive, liričen in pasivne narave. Zelo intenzivno je doživljal svoje notranje duhovno življenje, hkrati pa imel posluh za problematiko svoje dobe, „nečistega časa“; vendar je njegova pesem daleč od socialne, revolucijske in okupacijske poezije. Zaradi vojnih grozot ki jih je doživljal, pa je bil notranje zelo pretresen in strt. Če dodam še, da je bil vse svoje kratko življenje bolehen za pljučnico in potem tudi za jetiko, ni čudno, da je njegov osnovni pesniški ton bolj žalosten kot optimističen.

Tematika Balantičeve poezije se giblje med ljubezenskim in religioznim doživetjem, med upom in obupom, spušča se v prepade in višine človeške duše z osebno prizadetostjo, ki domala fizično tangira pozornega bralca, med katere se štejem. Blizu mi je njegova poezija, polna podob iz pastirsko kmečkega sveta, iz narave in krajev, ki sem jih kot otrok pogosto obiskoval in doživljal. Čeprav nimam globlje literarne formacije, občudujem popolnost njegove pesniške oblike, rime, metrike, bogastva prisodob in svežine jezika. Nobena beseda ni odveč, nobena rima ni slaba, noben verz. Težko si predstavljam, da je vso to lepoto in doživeltost mogel podati pesnik, ki je umrl še skoraj otrok.

Kar pa najbolj presune današnjega bralca njegovih pesmi in vzbuja srh pa je grozljiv privid neizbežne skorajšnje smrti v ognju, kar se je zgodilo, kot je napovedal, ko še ni izpolnil 22 let.

Tu človek onemí. Odveč je vsakšen racionalen pristop. Ne da se razložiti z boleznijo, ne z zgodovinsko nujnostjo. Religiozen človek tu sklone glavo pred neumljivo skrivnostjo.

Slovenski politični emigranti, ki smo izšli kot fakični premaganci stalinistične revolucije, proslavljamo F. Balantiča kot svojega, „našega“ pesnika, čeprav si ga ne lastimo. A vendar pesnika, ki simbolizira, po neumljivi božji previdnosti, usodo vaških stražarjev in domobrancev. Zato je razumljivo, da smo se ga vedno spominjali ob obletnicah smrti, poimenovali po njem naše ustanove, recimo vašo šolo ali društvo pisateljev, dvakrat izdali zbirko njegovih pesmi. Večina naših izobražencev je obravnavala pesnika iz svojega zornega kota, tako poleg Debeljaka še F. Papež, J. Krivec, sošolec N. Jeločnik, M. Marolt, V. Kos, F. Beznik in drugi. Ostali smo mu zvesti in bomo vnaprej, dokler Balantič ne bo vrnjen domovini v vsej svoji pravi podobi.

Skušam se postaviti v Balantičev položaj, v njegov prostor in čas, čas do sedaj najhujših razmer in odločitev za naš narod.

Skušam razumeti njegovo odločitev, da stopi med vaše stražarje on, ki je bil po naravi plah, občutljiv, skratka nevojaški tip človeka, a vendar globok kristjan in zaveden Slovenec.

Naj sam pove, kako se je odločil; citiram njegove lastne besede:

„Pravi red more prinesti le krščanstvo s svojo zapovedjo ljubezni. Vsi drugi nauki nosijo v sebi kal zla, zato prej ali slej rodé zlo.“ „Prišel sem do prepričanja, da je borba proti komunizmu ne le dovoljena, ampak

celo nujno potrebna.“ (Kritik v domovini, Mitja Mejak, tu namerno povtori Balantičeve besede, češ da je trdil, da je dovoljeno pobijati komuniste, kar je bistveno nekaj drugega). In še: „Dolgo sem iskal, sedaj pa sem prišel čisto na jasno, sedaj vem, kaj je prav.“ Do sem njegove besede.

Vendar ne poznamo nobene Balantičeve pesmi ali verza propagandnega značaja: Ni opeval mesijanskih vizij in utopij, ne sovraštva do nasprotnikov, česar so polne poezije partizanskih pesnikov.

Balantičeva zavest pravilnosti mišljenja in odločitve ni imela rezultata v politični in vojaški zmagi. Iz njegovih pesmi je celo slutiti bližajočo se tragedijo. A Balantič je izbral edino možko pot. Španski rek pravi: „Es de hombres defender las causas perdidas“. Vredno moža je, zavzemati se za zgubljeno pravdo, kadar je ta poštena, pravična in legitimna.

Po vsem tem je odveč govoriti o spornih vojaških strategijah in kombinacijah, ali o tem, kaj je bilo sklenjeno v Teheranu in Jalti.

Sicer pa, zgodovina druge svetovne vojne in vsega, kar je z njo v zvezi, še ni napisana.

Po več kot 40. letih so v Sloveniji končno izdali celotno zbirko pesmi Franceta Balantiča. Doslej ni bil priznan, ne zato, ker bi pel izrecno protikomunistične ali domobranske pesmi, ampak samo zato, ker je padel na nasprotni strani sedanjih oblastnikov.

Urednik zbirke pravi v uvodu: „Ne moremo Balantičeve lirike kratkomalo zamolčati ali preskočiti. Ta lirika predstavlja vrednoto v slovenskem pesniškem izročilu. Če bi poskušali tajiti to dejstvo, bi ravnali predvsem zoper lastno kulturno vrednost in načelo o spoštovanju slehernega resničnega umetniškega dejanja.“

In vendar so to počeli skozi 40 let. Leta 1966 so zbirko že natisnili, pa potem uničili.

Izdajo Balantičevih pesmi spremlja kritika, ki sicer priznava vrednost njegove poezije, pa je istočasno opremljena z vsem arzenalom boljše-viškega slovarja zmerjanj in sramotenj. Do kdaj bodo v Sloveniji izdajali knjige naših pisateljev ali sploh pisali o njih, ne da bi jih hkrati sramotili kot ljudi, ki so se uprli komunizmu, ker si predstavljajo družbeno ureditev na demokratski način, v skladu s krščanskimi načeli? Nobenega razumevanja do teh, kaj šele prizanesljivosti in sočutja! Kritik Mitja Mejak si privoščil celo to perverzno travestijo, da z lastnimi Balantičevimi besedami skuša utemeljiti nujnost in samoumevnost revolucije.

Človeka zagrabi sveta jeza, ko to bere. Vsi, ki so doslej pisali v domovini o Balantiču se vedno in dosledno spotaknejo ob njegovi politični odločitvi in to še danes, ko je vsem evidentno, kam je pripeljal komunizem, stalinizem, realsocializem, samoupravni socializem ali kakor ga že imenujejo.

Naj si dovolim ob tem kratek ekskurz:

Iz otroških let se spominjam povestice o možu in ženi, ki sta se pre-

pirala o tem, če se trava reže ali striže. Mož je trdil, da se reže, žena pa da se striže. Ko se tako med potjo prepirata, prideta do brvi čez potok. Mož v jezi potisne ženo v vodo in zavpije: „Reže se, reže!“ Žena pa že skoraj utopljena, le še roko moli iz vode in striže s prsti.

Oprostite, ne morem drugače kot da tako ilustriram to zadrtnost ljudi, ki jih slaba vest žene, da še danes opravičujejo odločitve ali institucije, ki so pripeljale do položaja, ki ga sicer danes tako močno kritizirajo.

Ubogi Balantič! S svojo grozno smrtjo je plačal svojo zvestobo Bogu in slovenstvu, proti brezbožnemu in breznarodnemu komunizmu v stalinski varianti, edini poznani v tistem času. Kaj bi pravil o večini takratnih slovenskih pesnikov in pisateljev, ki so bili na boljševiški strani, mnogi zavestno kot glavni tvorci in pospeševalci revolucije, drugi nevedé ali sprenevedajoči se. Vsak naj opravi z lastno vestjó!

Kakšna groza tistih dni! Prijatelje, vrstnike, pesnike je „prelom časov“ razmetal in razporedil: Balantiča med vaške stražarje, Hribovška med domobrance, Remica med četnike, Brejca (alias Javorška) med partizane, šmita v nemško vojsko. Vsi dobri pesniki, prijatelji, so si stopili v nasprotje z orožjem v rokah, kot borci revolucije in protirevolucije.

Bog daj, da se to ne bi nikdar več zgodilo med Slovenci! Da ne bi nihče več pisal o bratih Slovencih kot „hlapeih, ki cviliijo ponižno kakor psi in lajajo, da nas je malo, da bi nas v upor v vse pobralo...”

Samo milijon nas je, Slovencev, dober milijon...

Iskal sem (za konec) Balantičev verz, ki bi predlagal kak slovenski program za sedanost ali prihodnost, pa ga nisem našel. Je morda v tem veličina Balantiča, prav v tem, da ga nihče ne more uporabiti za kakršenkoli partikularen ali utilitaren namen, pa je vendarle vsem blizu? Blizu kot pesnik eksistenčne tesnobe in ogroženosti v silni stiski časa, pesnik vedno nove, vsem zapovedane duhovne, poglobitve!

Tako si drznem približati pesniku jaz, v bojazni, da so moje besede neprimerne, v zavesti da so nedorasle njegovi veličini.

Naj se nam približa sedaj on sam s svojo poezijo, v predstavitvi naših mladih recitatorjev.

Odprimo srca veličini Balantičevega pesniškega genija!

BREZMEJNA JE SINJINA KOT MOJ GLAD.
NEKJE SO MOJA POLJA, MOJA HRANA,
NEKJE MLADOST MLADOSTI JE PIJANA —
— PA KAJ BI S TEM, ŽE DAVNO NISEM MLAD!

O, KAJ OSTALO JE ŠE OD VSEGA
OD HREPENENJA DUŠE V VIŠOČINE...

Francé Balantič

Opombe h knjigi ŠKOF ROŽMAN

Iz škofovih pisem bogoslovcu Ilcu

116. Škof Rožman je, 2. 1946 iz Celovca pisal bogoslovcu ljubljanske škofije Alojziju Ilcu, ki je študiral po vojski v Salzburgu. Tu navedem en odstavek:

Bog daj, da bi za velike počitnice bile že takšne razmere, da bi mogli računati s skorajšnjo vrnitvijo... Če pa bi ostale razmere, kakor so zdaj, bo najboljše, če morete za počitnice dobiti mesto kje pri kakem svojem sedanjem semeniškem tovarišu ali pa pri kakem podeželskem župniku...

Leto pozneje mu je škof 11. 1. 1947 pisal: Želite, da bi Vam mašniški red jaz podelil. Seveda prav rad. A zaenkrat ne delajte še nobenih tozadevnih sklepov. Ne vemo, kakšne bodo tedaj razmere — in ali bom jaz še tukaj ali ne. Kakor hitro mi bo možnost dana, bom odhitel k sv. Očetu. Če pa bodo razmere ugodne, morete priti. Seveda tu bo ordinacija zelo preprosta, sama bova, morda dobiva še enega gospoda za asistenco. Tam pa bo posvečenje bolj svečano in v družbi Vaših mlajših kolegov.

Tu niti stanovanja ni primernega, kakor veste od zadnjega obiska. Kakor rečeno — nič ne odločajva za enkrat, prepustimo vse Bogu in priprošnji Matere božje.

V Briksnu se pripravljajo, da bi se selili v poletju kam čez morje, ker Sv. Stolica nadalje ne bo vzdrževala našega bogoslovja. Razdeliti se bodo morali po raznih škofijah — a pogoj je, da ostanejo v službi dotične škofije. Težka odločitev! Če bi pa bilo mogoče se vrniti v doglednem času — doma bo silna potreba in pomanjkanje duhovnikov, iz daljne tujine pa se vrniti ne bi mogli, a zopet tu kje ostati, ni mogoče, vsaj zdaj ne kaže. Koliko moramo moliti za rešitev vprašanj, ki so nam pretežka!

Škof v Salzburgu

117. Človek obrača, Bog obrne. Ilc je bil posvečen leta 1947 v Salzburgu in ostal še eno leto v semenišču. Škof pa je pribežal v Salzburg 11. 11. 1947.

Lepega zimskega dne se odpro vrata Ilčeve semeniške izbe in vanjo vstopita nadškof Rohrercher in škof Rožman. Nadškof je hotel svojemu bivšemu teološkemu profesorju in sedaj gostu takoj ob prihodu predstaviti svojega in njegovega novomašnika.

Škof je bil ob vstopu prijetno presenečen. O prehrani svojega bogoslovca je dobil najboljši vtis. Vsa soba je dišala po novopečenem kruhu. Res so se tedaj živila redno dobila le na živilske nakaznice. Toda Ilc je nakaznico za tobak prodajal kadilcem in si kupoval kruh na črno. Malo pred prihodom škofov je šel v pekarno in se s kruhom založil.

Štiri leta je celovski kapitularni vikar in poznejši salzburski nadškof dr. Andrej Rohrercher skrbel za velik del ljubljanske škofije, kjer so nacisti pustili zelo malo duhovnikov. Poslal jim je tudi nekaj nemških

dušnih pastirjev. V decembru 1941 je poslal na Gorenjsko štiri, da so za silo upravljali izpraznjene župnije. Bavarski redovnik Rudolf Besel je skrbel kar za 21 župnij. V petih župnijah je pripravil otroke na birmo, da jih je mogel škof Rohrachar birmati (DR 1977, 37, 4).

Slovenem je bil škof Andrej vedno naklonjen. Podobno kot zagrebški nadškof Stepinač, ki je rešil slovenske duhovnike, da niso bili odpeljani v nemška taborišča, je tudi škof Rohrachar rešil veliko koroških duhovnikov, da niso šli v taborišča, temveč bili prestavljeni na koroške nemške župnije.

Sedaj je ta dobrotnik slovenskega naroda privedel škofa Rožmana v svoje semenišče na obisk k novomašniku Ilcu.

Odslej je škof, ki je stanoval pri benediktinkah v samostanu Nonnbergu, prihajal po trikrat na teden v semenišče obiskat Ilca. Večkrat sta šla skupaj po polju po eno uro na sprehod in se veliko pogovarjala o vstopu bogoslovcev v domobranstvo. Škof je zelo obžaloval smrt toliko duhovniških kandidatov. Ilcu pa je dejal: „Če se vrnemo, boste tajnik na škofiji.“

Škof mu je pravil tudi o izrednem uspehu pridige, ki jo je nekoč imel za Nemce v Mariboru. Neka gospa mu je po pridigi zatrjevala, da je silno lepo govoril. Ker je govornik hotel vedeti, kaj jo je tako zelo ganilo, mu je kar po pravici povedala: „Tako lepo ste izgovarjali besedo: hienieden (tu spodaj)“. Beseda se ne rabí dosti.

118. Ob samostanu benediktink sta v majhni hišici stanovala nadučitelj Stuhetz in žena. Kolarič omenja to družino (837) in pravi, da se je verjetno imenovala Stuhetz. Tu je to ime potrjeno. Rožman se je z njima seznanil in nekoč samo njima pridigal duhovne vaje, za kar sta ga zelo občudovala. Otrok nista imela. K njima je zahajal semeniščnik Henrik Thaler, s katerim se je tudi škof spoznal.

V tistem času je bival v Salzburgu dr. Marko Bajuk, ki je bil ravnatelj klasične gimnazije v Ljubljani, ko je njene višje razrede obiskoval Ilc. Z njegovo družino sta bili tudi družini njegovih sinov. Oče in sinova so obiskali tudi Ilca in tako se je g. Božidar ob Ilčevi 60-letnici v pismu spominjal obiska pri škofu: Nemški duhovnik je očeta in njega "popeljal strogo zaupno na salzburski grad - v samostan Nonnberg, kjer je bil takrat skrit v strogem inkognitu naš begunski sotrpín škof dr. Rožman. Samostanske sestre so imele nalog, da ga sploh imenoma ne smejo omenjati, ampak samo kot — unser hochwürdiger Gast (naš prečastiti gost). Imel je sobico nekje tam zadaj. Po dolgih hodnikih smo dospeli do stopnic, po katerih je prišel nizdol do nas v nek obsežen prostor. Srečanje... Kdo naj ga opiše!?"

Škof v Švici

119. Škof je odšel v Švico 4. 3. 1948. Malo prej je v Salzburgu Ilcu dal uradno dovoljenje, da sme študirati za doktorat, „da se bo poglobil v teološko znanost in nato mogel uspešno delovati za božje kraljestvo v nemumljivih dušah“ (28. 2. 1948).

20. 3. 1948 je pisal Ilcu iz instituta Menzingen: „Najlepša hvala za

pismo, ki je prišlo v moje roke, dasi ni imelo navedenega kraja; je namreč tu Mutterhaus (materina hiša) žolskih sester sv. Križa v malem kantonu Zug tako znana, da ve vsak človek zanj...

Tukaj imam dela dovolj, ker na vseh straneh hočejo imeti predavanja. Govoril sem že bogoslovcem v Ohuru, duhovnikom na dek. konferenci, zboru delavcev in delavk, povabljen sem še na štiri kraje, pa sem odložil za po Veliki noči. Na Vel. petek imam ob züriškem jezeru pri nepoznanem dekanu pridigo. V ponedeljek grem v Bern na nunciature in vlado.

Zadnji del naših bogoslovcev je odšel 8. t.m. iz Napolija v Arg. škof v San Luisu me vabi, naj pridem kot Cancellarius Magnus teološke fakultete tja. Vidim pa že zdaj, da ne bo šlo hitro z listinami. Škof v St. Gayyenu želi, da bi ostal tu tako dolgo, da bi se mogel pripraviti in sklicati internat, sestanek Regnum Christi. — Naj mi Bog da spoznati svojo voljo in jo izpolniti.

Sestra Vincencija, ki je spraznila kovčega, je dala Vam in g. p. Bernardu spričevalo, da sta odlično "spokala", nič ni bilo zmečkano.

Hitim, ker moram še danes opoldne v Zürich, so nastale pri Slowenenhilfe neke težave, pa me kličejo."

Škof je torej dobil ponudbo, da bi postal véliki kancler bogoslovne fakultete v San Luisu. Kot predsednik odbora za mednarodne kongrese Kristusa Kralja pa naj bi sklical internacionalni (mednarodni) shod v St. Gallenu.

Cistercijski pater Bernard Slova je tedaj študiral v Salzburgu za doktorat. Pozneje je bil opat v Stamsu na Tirolskem. — Slowenenhilfe je bil urad za pomoč Slovincem.

120. Ponovno je škof Ilcu iz Menzingena 16. 4. 1948 med drugim pisal: Hvala Bogu, tukaj mi je prav dovolj dela in hvaležnega. Mnogo bi mogel dolgega storiti tu in posredno tudi za naše begunce, ko bi mogel tukaj ostati, pa seveda za stalno to ne gre, dasi mi tujska policija v tem katol. kantonu gre prav na roko. Upam, da mi bo pomalem uspelo vendarle dobiti vse potrebno za nadaljno pot.

Škofov študij za doktorat

121. Zadnje pismo iz Menzingena je od 24. 6. 1948:

Nameraval sem Vam pisati za Vaš god, da bi Vam povedal, kako sem intenzivno mislil na Vas in Vas priporočal priprošnji in varstvu Vašega nebeškega patrona, pa nisem dohitel bežečega časa s samimi pripravami. Danes pa sem tako daleč, da Vam pišem v slovo, preden zapustim evropska tla. Upam, da ne pride še kaj nepričakovanega vmes. Potem bi danes teden, 1. jul. zvečer, odletel in bil v petek 2. jul. v New Yorku.

Na Vaše pismo z dne 4. t.m. pa Vam to-le odgovarjam: Ne hitite preveč s študijem, to se pravi, ne stavite si prekratkih rokov za rigoroz. Saj je precej vseeno, ali ga kak mesec prej ali kasneje opravite, glavno je da temeljito predelate vso stvarino in sicer tako, da res „sedi“ v glavi in v srcu. Potem imate res velik dobiček od študija: temeljito poglobitev v

teologijo. Vsaj šest mesecev (škof je besedo "šest" podčrtal; naslednji trije dodatki v oklepajih so škofovi; rigoroz je stroga skušnja za naslov doktorja na visokih šolah; po zadnjem rigorozu in predložitvi disertacije to je znanstvene razprave za dosego doktorske časti je kandidat promoviran ali povišan do časti doktorja; dogmatika je nauk o verskih resnicah in je eden glavnih predmetov teologije; fundamnetalka je uvod v dogmatiko) morate dogmatiko (fundamentalko) predelavati, če ne boste imeli kaj posebnega dušnopastirskega dela, kajti v tem primeru bi rabili razmeroma več časa. Jaz sem delal dogm. rigoroz zadnji in sem samo študiral (v Avguštinyu na Dunaju) od srede okt. 1911 do 21. jun. 1912 (na dan Alojzija sem delal zadnji rigoroz, 27. jun. pa bil promoviran). Sem res dobro porabil ves čas tudi za študij, ni mi bilo nikdar žal za ta čas - zlasti za dogmatiko. Menim, da ste si stavili "sredi jeseni" mnogo prekratek rok, ne boste zmogli. Morda rigoroz napravite, a ne gre le za to, da je uspeh pozitiven, ampak za to, da predmet res (škof je to besedo podčrtal) obvladate in ga "suvereno" uporabljate pri duhovniškem delu. Pri tem pa boste imeli še čas, da premislite in se s prof. pogovorite o predmetu disertacije.

Ostanite še nadalje zdrav, vedre volje in vedno rastite v ljubezni božji. V medsebojnem mementu in v molitvi za svoj narod ostaneva združena. Pozdravite tudi g. p. Bernarda in Heinr. Thalerja.

Dodana sta novi naslov v Clevelandu in Gutschein (nakaznica) za slovensko družino s prošnjo, da ji ga izroči.

122. Ilc je napravil v predpisanem času vse štiri rigoroze. Z namenom, da spiše in pošlje disertacijo pozneje v Salzburg, je odšel v dušno pastirstvo v Mrzlj, kjer za disertacijo ni bilo več časa. Vendar so mu rigoroz, ki dajejo pravico do poučevanja teologije, prav prišli leta 1986, ko je začasno prevzel mesto vodja velikega semenišča in bogoslovja ter profesorja teologije v notranjosti države Sao Paulo. Potrdilo o licenciatu (uradnem dovoljenju univerze za poučevanje teologije) mu je ob tej priliki poiskal in poslal njegov bivši profesor, nadškof dr. Karl Berg.

Škof si je tudi pozneje z Ilcem v Brazilu dopisoval. Iz pisem se vidi, kako je škof želel imeti dušnega pastirja v Venezueli, kamor je valbil tudi Ilca. Glede prihodnosti je menil, da nas bo atomska bomba poslala v božje naročje. Ker je Ilc v Brazilu sprva precej menjaval službeno mesto, ga je očetovsko spomnil, da v takšnih razmerah duhovno življenje trpi.

Tik pred smrtjo se je škof pripravljaj, da obišče prvič tudi Slovence v Sao Paulu. Ljudje so se že pripravljali na obisk, ko je škof sporočil, da ne more priti in da je treba kakšno deželo pustiti še za večnost, da jo bomo z nebes doli gledali.

Bolezen nadškofa Vovka

Kolarič piše na strani 475 o zažigu škofa Vovka in pravi: Ko so zdravniki močno opečenega škofa začeli zdraviti, so ugotovili, da ima hudo sladkorno bolezen.

Trditvi ni mogoče ugovarjati. Sam nadškof je 24. 11. 1962 po vati-
skem radiu med drugim dejal: „Enajst let imam težko sladkorno bolezen.“
Po vsej verjetnosti je bila pri tem mišljena ugotovitev njegove bolezni po
zažigu, od katerega je 20. 1. 1963 poteklo 11 let.

In vendar zadeva ni tako preprosta. Kdor bi Kolaričevo trditev raz-
umel ali razlagal, kakor da bi bili zdravniki škofovo bolezen odkrili šele
po zažigu, bi bil v zmoti. Škof je vedel za bolezen že poprej, ker jo je
zdravnik že pred zažigom ugotovil. Res pa je, da so zdravniki ugotovili
bolezen tudi po zažigu.

Da je zdravnik ugotovil škofovo sladkorno bolezen, še preden so jo
zdravniki po zažigu ugotovili, je povedal 1963 apostolski administrator
ljublanske nadškofije škof dr. Pogačnik. Poročilo mi je iz Rima poslal
g. Roman Rus, ki je škofa Pogačnika sam slišal. Poročilo je natisnjeno
v Naši luči 1963, 10, 9. Glasi se:

„V nedeljo 27. 10. 1963 so rimski Slovenci priredili komemoracijo
za pokojnim nadškofom Vovkom. Po maši, ki jo je daroval administrator
ljubl. nadškofije dr. Jože Pogačnik, so Slovenci tako zelo napolnili druš-
veno dvorano kot še nikoli poprej. Administrator Pogačnik je v govoru
med drugim dejal: „Pokojni nadškof Vovk dolgo ni čutil bolezni. Ko sta
nekoč on in župnik Pahor skupaj zajtrkovala, je nadškof začutil silno
žejo. Spil je tri skodelice kave. Takrat ga je opozorila neka bivša bolniška
strežnica, da to ni žeja, ampak sladkorna bolezen. Ko je šel k zdravniku,
je ta res ugotovil, da ima sladkorno bolezen.“

Omenjena bolniška strežnica je bila verjetno s. Magda Rojs, ki mu
je že tedaj stregla. Nadškofu je šlo v prvem in zadnjem govoru po radiu
morda zato, da je ljudi spomnil na zažig in je segel le 11 let nazaj.
Morda je bilo prvo odkritje le malo pred zažigom.

Ko smo že na začetku njegove bolezni, ne bo odveč, ako iz njegovih
številnih pisem raznim duhovnikom izpišem nekaj odstavkov o napredova-
nju njegove bolezni, ki ga je zelo mučila, ovirala pri delu in skupaj z
drugimi bridkostmi pripomogla, da je tako zgodaj umrl.

Leta 1953 je slovenski klaretinec dr. Anton Legiša postal novi zastop-
nik ali postulator jugoslovanskih škofov pri rimskih Kongregacijah. Jaz
sem si s p. Legišem pričel dopisovati že leta 1946, ko je bil v Badajozu
v Španiji, jaz pa na Gunzenbergu nad Strassburgom. Ondotni kaplan
ali kanonik Paul Grünwald je šel zdraviti svoj kronični prehlad v Španijo
in naju je povezal v pismene stike. Dr. Legiša je pozneje bil v Rimu taj-
nik kardinala Larraona, nato redovni predstojnik, provincial italijanske
provinke, ekonom, generalni predstojnik 14 let in je sedaj spet provincial.
Nadškof si je s p. Legišem uradno in zasebno veliko dopisoval in med
bivanjem v Rimu dvakrat tudi stanoval pri klaretincih. Večina naslednjih
pisem je nanj naslovljenih. Prvič mu je pisal 17. 3. 1953: Z veseljem sem
prejel Vaše pismo z dne 8. t.m., v katerem se nam predstavljate kot novi
zastopnik naših poslov. Tako nam je omogočeno, da se lahko sporazumemo
v milem domačem jeziku

Leta 1954. 11. 11., je škof pisal p. Legiši: Dovolite, da Vam najprej čestitam, da so Vas izvolili za provinciala naše italijanske province... Izražam upanje, da nam boste tudi na tem odgovornem položaju ohranili enako naklonjenost, kakor ste nam jo izkazovali do sedaj.

Z mojim zdravjem ni tako hudo, kakor ste bili obveščeni. Imam pač sladkorno. včasih malo več sladkorja, včasih malo manj. Ravno zadnje čase se bolje počutim.

Beograjski nadškof Ujčič je 4. 12. 1954 sporočil provincialu p. Legiši, da je specialist obiskal kardinala Stepinca in ugotovil relativno dobro zdravje, manj dobro pa se počuti ljubljanski škof msgr. Vovk, ki ima diabetes.

Leta 1958 18. 7., je škof pisal Zaletelu: Pravijo, da sem bolnik. Dne 15. junija me je zadela precejšna tromboza na možganih. Pravijo, da je vzrok preutrujenost in seveda injekcije, ki že šest let srkajo iz krvi sladkor. Zdravniki so plašili in posredovali že sobo v bolnici na Jesenicah. Odšel sem na birmo. Nehalo se mi je vrteti v glavi, velikansko potenje mi je dobro delo, čeprav (na uho povedano) sem bil precej utrujen. Vztrajal sem. Samo danes sem doma, jutri nadaljujem in čaka me od 25. julija do 10. avgusta še vsa Bela Krajina. Bog pomaga!

P. Legiši je pisal 24. 7: Dne 25. 6. se mi je oglasila neka tromboza zadaj za očmi. Iz možganov krvavitev. Zdravniki so rekli, da je to posledica prezaposlenosti in napetosti. Seveda podlaga je diabetes in vsakodnevne injekcije.

Zaletelu je pisal 20. 12. 1958: V krvi imam kar stalno sladkorja čez 300, namesto okoli 120, a sem vedno boljše volje. To me drži. Če bi se postil, bi znižal sladkor, a vrtelo bi se mi v glavi, da bi ne bil za nobeno delo. Kakor Bog hoče!

Na božič 1958 je pisal v Ameriko Juliju Slapšaku: 6. 6. me je zadela precejšnja tromboza iz možgan; vse sem dvojno videl nekaj časa, tudi novomašnike, ki sem jih 29. 6. posvečeval (da bi to bila resnica!). Zdravniki so zahtevali mir, bolnico, prekinitev birm..., pa nisem ubogal. Kako, če so bile birme določene. V avgustu sem šel za 14 dni v našo Mlakarjevo vilo v Bohinj, ki nam jo je pokojnik zapustil in tam se je kar zboljšalo. Na večino nedelj sta bili po dve birmovanji. Zadnje birmovanje je bilo 10. 8. v Semiču; zelo lahko sem pridigal, med mašo sem se pa začel tresti, polovico birmancev sem birmal stoje, drugo pa sedeč zunaj cerkve v senci z veliko težavo.

Ko je ležal Pij XII. na mrtvaškem odru smo obhajali v Domžalah razne obletnice in birmo pa sem takrat prvič med mašo — zajtrkoval. To me drži. Ta moja nesrečna lačna bolezen. Vedno lačen, žejo mi odnese nekaj vsakodnevna injekcija insulina. Imam stalno krvnega sladkorja čez 300, namesto okoli 120. Znižal bi ga samo s postom. Sem šel že enkrat posebej v bolnico, da sem se tam postil in ležal, enkrat sem en teden enako naredil doma brez stroškov in se mi je znižal sladkor v enem tednu za

100. A če začnem post pri zajtrku in kosilu, moram biti ob 4. uri pop-že v postelji, ker se mi v glavi vrti. Torej, ali naj delam, ali naj ležim. Pazim, da nič sladkega ne jem, pa malo kruha, v veliki utrujenosti v opoldanskih urah pa malo kinknem in kar gre. Še dobre volje skušam zraven biti. Dokler Bog hoče! Oprosti, da pišem - o sebi... Hvala Bogu, govorim še lahko na glas; g. Črniveu v Cerkljah pri Kranju je pa sladkorna zadnji čas vzela glas. — V tem mesecu je preteklo že 30 let, kar sem postal župnik. Moj prednik mi je veliko v mislih. Seveda še bolj tisti, ki me je od župnikovanja poklical. Ali bi mogel in hotel te vrstice obema izročiti?! Prosim!..."

Tako je apostolski administrator Vovk na sam božič 1958 za škofa Rožmana napisal dolgo poročilo o svoji bolezni in ga namenil tudi dekanu Škerbku.

Leto 1959

Sledijo spet izvlečki škofovih pisem na provinciala: Sam se zadnji čas ne počutim dobro. Zelo se mi je dvignil sladkor moje bolezni. Pa bom po možnosti prihodnji teden počival in držal strogo dieto s postom, pa bo boljše. Bolezen je samo na živčni podlagi, a skušam biti kljub temu pri dobri volji (24. 1. 1959).

Sam sem pa za dom, čeprav se mi je bolezen po hudih napadih zboljšala in sem jo ukrotil - s postom, zraven pa seveda oslabil. Pa vse delam in se že kar veselim, ko pridem na deželo, saj bom imel letos kar 61 birm. To me razvedri, pa čeprav je združeno z velikim delom in naporom (11. 2. 1959).

Meni se boljša, a sem le za dom (21. 2. 1959).

Hvala Bogu, bolezen se mi le boljša. Dočim sem imel v januarju v krvi kar 337 stopinj sladkorja, ga imam sedaj le 260. Že gre. Popolnoma zdrav pa ne bom nikdar, ker je bolezen na živčni podlagi; napetosti je pa vedno dovolj. Ko se prično birmovanja, bom boljši, ker me delo med verniki zelo razvedri (23. 3. 1959).

Sedaj imam v krvi sladkorja 277 in ga kar prenašam. Dokler in kakor Bog hoče! (11. 6. 1959).

Vzpon in zaton komunističnih veljakov

TOGLIATTI: ZDAJ BO PA ŽE RES...

Letos se je zgodilo prvič, da se je eden vodilnih komunistov italijanske komunistične stranke — in sicer njen tajnik, Achille Occhetto, upal obdolžiti Palmira Togliattija „stalinističnih“ zločinov. Occhetto je dobesedno izjavil: „Čisto natančno vemo, da je bil Togliatti odgovoren za odločitve in dejanja v stalinistični dobi, ki mečejo slabo luč na zgodovino delavskega gibanja.“

Doslej je KPI v nebo povzdigovala svojega nekdanjega tajnika, ki je bil istočasno eden glavnih svetovnih vodilnih komunistov in v velikih časteh tudi med jugoslovanskimi komunisti. Ironija usode pa je v tem, da je izrekel te besede obsodbe med odkrivanjem spomenika, ki so ga letos postavili v Civitavecchia v spomin leta 1964 umrlega tajnika KPI. Za ljudi zdrave pameti je takšen postopek nerazumljiv, po komunistični logiki pa že mora biti tako: res da je bil hudodelec, bron pa vendar zasluži!

Zdi se, da se želi Achille Occhetto vključiti v novi tok moskovske perestrojke. Komentaristi tega nagovora pred spomenikom Togliattiju menijo, da je Occhetto, ki je bil šele pred kratkim izvoljen oziroma imenovan za glavnega tajnika KPI, hotel že takoj v začetku svoje funkcije zavreči vsakršno solidarnost s strankino temno preteklostjo in si tako okrepiti stalice v ostrih polemikah z italijanskimi socialisti, ki vztrajajo na tem, da je stranka odgovorna za svojo preteklost in za dejanja svojih voditeljev.

Naš zaključek: zdaj bo pa že res, da je bil Togliatti soudeležen v stalinističnih zločinih, če to priznavajo celo tisti, ki mu postavljajo spomenike.

STALIN JE DAL UBITI TROCKYJA, PA PRAVI „PRAVDA“

Gremo iz začudenja v začudenje. Spet prvič v zgodovini Sovjetske zveze — zdi se, da je epidemija teh priznanj zajela že vse „socialistične“ dežele — je bil oče Stalin javno v „Pravdi“ obdolžen še enega zločina več: da je namreč dal umoriti svojega trmoglavega tekmeča, Leona Trockega, ki je avgusta 1940 izdihnil pod udarci kladiva v Mehiki, kamor se je zatekel pred sovjetsko tajno policijo. Njegov krvnik da je bil zaročenec njegove lastne hčere. Svobodni svet seveda nikdar ni dvomil, da je bil Stalin inceptor tega uboja. Zgodovinar Dimitrij Volkogonov, katerega članek o tem zločinu je objavila Pravda, priznava zdaj tudi „uradno“, da je imel Trocky pomembno vlogo v oktobrski revoluciji in je bil po svojih „zaslugah“ (narekovaji so naši — op. ured.) na drugem mestu takoj za Leninom in daleč pred Stalinom. Kot pravi Volkogonov, ki se zdaj ukvarja s pisanjem Stalinovega življenjepisa, je Stalinov naklep, da se znebi na tak način Trockega, že iz leta 1936, ker je Stalin uvidel, da mora Trocky nujno s politične scene, da se tako lahko izpolnijo njegove skrajne politične ambicije. Z objavo takih obdolžitev v Pravdi, se zdi, da bo tudi med mlajšo generacijo v Sovjetski zvezi bajka o „velikem“ Stalinu kmalu preminila.

PSIHIATER, KI JE UGOTOVIL STALINOVO NOROST, JE BIL UMORJEN

To novico pa je letos septembra prinesel Oleg Moroz v svojem tedniku Literary Gazette, kjer citira sovjetskega profesorja Andreja Ličkoja, ki je izjavil: Potem, ko sem analiziral vse razpoložljive informacije, sem kot psihiater prišel do zaključka, da je bil Stalin nor večji del svojega vladanja in da je bila zadevna diagnoza psihiatra Behtereva iz leta 1927 pravilna.

Behterev je bil najbolj slaven psihiater v tistem času in je ob neki priliki — kot se to razvidi iz nekega sodobnega poročila — zatrdil svojim kolegom: „Te dni sem preiskal duševnega bolnika s paranojo, ki ima celo roko paralično.“ Ni še minilo 24 ur od te izjave, ko je Behterev po hudih želodčnih bolečinah umrl in je bilo njegovo truplo sežgano brez prave predhodne obdukcije.

Dodaja Moroz, da je bil Behterev poklican k Stalinu zato, ker je bil poznan neuropatolog in ne samo psihiater.

TUDI ZA BUHARINOVO VDOVO NAJ BI BIL STALIN ZLOČINEC

Na 45. filmskem festivalu v Benetkah so kazali film z naslovom „Caro Gorbachov“ (Dragi Gorbačov), ki je bil namenjen predvsem tistim, katerim še ni prav jasna slika o zlaganih komunističnih mitih.

Osnova te filmske zgodbe je dana v pismu, ki ga je pred enim letom poslala Gorbačovu Ana Larina, vdova po znanem revolucionarju Nikolaju Buharinu, katerega tudi je dal Stalin ustreliti leta 1938. Pred svojo aretacijo je Buharin napisal neke vrste poslanico za bodoče rodove. Vsebinsko te bi se morala Buharinova žena naučiti na pamet in potem to pismo uničiti. Ana Larina je možu naročilo vestno izpolnila in vsebinsko pisma obdržala v spominu skozi 50 let. Pri svojih 75-ih letih je Buharinova vdova prilično „dobro ohranjena“ kljub vsemu trpljenju, ki ga je morala prestati, tako da se zdi, da ji je prav ta možev testament dajal življenjsko moč, da lahko danes izpričuje svetu resnico o nedolžnosti tolikih Stalinovih žrtev. (Ne pozabimo, da je moral Stalin razpolagati z velikim številom zvestih oprod in slug, pokornih na vsak ukaz, da je vsa ta hudodelstva „zmogel“. Vsakršna podobnost z revolucijo v Sloveniji ni zgolj slučajna — op. ured.)

Ana Larina ve zdaj povedati, da je bil Stalin resnično pravi zločinec, čisto navaden zločinec. Vsi drugi smo bili fanatični revolucionarji in ideologi s slepo vero v vsemogočeno Stranko, Buharin in Trocky sta zastopala različni stališči, vendar Larina ne dvomi, da sta bila zvesta revolucionarnim ciljem. Buharin sam, da je kljub očitnim dejstvom, še vedno verjel v „revolucijo“. (Kot je videti, ima Buharin med slovenskimi OF-arji — kljub očitnim dejstvom — še dosti posnemovalcev — op. ured.)

Seveda je imel tudi Buharin velike „zasluge“ za ta dolgi krvavi revolucionarni proces, ki je pomagal Stalinu, da se je povzpел na oblast. Vendar, kot je dejala Larina, je Buharin sanjal o tem, da se bo tudi sovjetska komunistična partija kmalu razšla in bo ostala samo še ena sama brezrazredna družba.

Je pač povsem neverjetno, da so ti sanjači, potem ko so spoznali in često sami prestali vse tiste krvave komunistične čistke, še vedno verjeli v neki utopični komunistični paradiž. K sreči (ali pa ne?) takih sanjačev v Sloveniji že ni več in so ostali samo še oportunisti.

O TEM, KAKO SO LIKVIDIRALI BERIJA

pa je občasno poročalo svetovno časopisje in se nam zdi prav, da v tale muz „o lepotah“ komunistične — ne samo Stalinove — prakse — vključimo tudi tole poročilo jugoslovanskega časnikarja Zorana Zlatanovića:

Na svetu so veliko napisali in objavili o času, ko je sovjetsko vodstvo pod vodstvom Nikite Hruščova pogumno razkrinkavalo obdobje, ki je v zgodovini pustilo globoke sledove, t.j. o času Stalina. Zdaj je dramo, ki se je samo tri mesece in pol po Stalinovi smrti odigravala v prostorih kremeljskega dvorca, opisal udeleženec teh dogodkov; gre za likvidacijo Stalinovega ministra za notranje zadeve Beriije. Ivan Zub, general v pokoju, je po 35 letih molka sklenil povedati podrobnosti o tem, kako je sodeloval pri aretaciji zloglasnega Beriije in kako so ujetnika stražili vse do usmrčitve.

Ko je bil Beriija decembra 1953 ustreljen, je obrambni minister ZSSR Bulganin dejal petim udeležencem strogo zaupne akcije (šesti član in vodja skupine je bil znani maral Žukov): „Vse, kar veste in kar ste videli, čimprej pozabite. Nikjer in nikoli ne govorite o tem.“

Ivan Zub je zdaj prekršil njegov ukaz. Zgodbo, ki jo je povedal, bi lahko uporabili kot podlago za scenarij kakega akcijskega filma. Toda takrat v veliki in močni državi, organizirani na podlagi kulta osebnosti, kar pomeni diktaturo in odsotnost kakršnekoli demokracije, drugače verjetno sploh ni bilo mogoče delovati.

General Zub je bil 6. junija 1953 v svoji službeni dači, ko ga je adjutant, po činu major, obvestil, da mora takoj k obrambnemu ministru Bulganinu, s seboj pa naj vzame osebno orožje.

Ni razumel, pravi, toda vseeno je izpolnil ukaz. Prvi pogovor z ministrom je bil milo rečeno nenavaden. Minister ga je vprašal:

„Ali imate orožje?“

— Da.

„Kako streljate?“

— Odlično.

„Ali ste pripravljeni izpolniti nalogo, ki vam jo daje vlada?“

— Sem. Vsako nalogo vlade in partije.

„Dobro. Počakajte v sprejemni pisarni.“

„Skupina za ugrabitev“

Tako so se v istem prostoru v kratkem času zbrali poveljnik moskovskega okrožja protiletalske obrambe generalpolkovnik Moskalenko, prvi namestnik komandanta sovjetskega vojaškega okrožja generallajtnant Baticki, načelnik štaba moskovskega okrožja protiletalske obrambe generalmajor Raskov in Moskalenkov adjutant, podpolkovnik Jufjerev.

V Moskvi sta bili takrat dve diviziji ministrstva za notranje zadeve. Kremelj so stražile enote, podrejene Beriiji, še posebej skrbno pa so

nadzorovale vojake. „Skupina za ugrabitev“ je prišla v Kremelj v službenih avtomobilih s temnimi šipami. V enem, ki je pripadal obrambnemu ministru Bulganinu, so se peljali Moskalenko, Roticki, Zub in Jufjerev, v avtomobilu maršala Žukova pa je bil Raksov.

„Če bo akcija izdana, boste sovražniki ljudstva!“

Ko so člani skupine na znamenje z zvoncec stopili v kabinet, je na koncu mize sedel Malenkov, poleg njega so bili Hruščov, Bulganin in drugi člani prezidija, na nasprotni strani mize pa se je vrsta začela z Berijo.

— Nekateri člani prezidija so takrat, ko smo vdrli v kabinet, skočili na noge, toda Žukov jih je pomiril, pripoveduje Ivan Zub.

Malenkov je potem dejal:

„Tovariši, predlagam, da še enkrat pretehtamo vprašanje Berije.“

Ivan Zub je iz tega sklepal, da so na seji prezidija CK do tega trenutka razpravljali o vodji NKVD. Malenkov je predlagal, naj se prezidij izreče za aretacijo Berije. Vsi so bili „za“, pripoveduje Ivan Zub in dodaja:

— Nepremično je sedel pred naperjenimi pištolami. V moji roki je bil trofejni walter. Bil sem zares odličen strelec in v tistem trenutku se mi roka ne bi zatresla.

Žukov je potem poveljeval:

„Vstani! Za nami!“

„Skupina za ugrabitev“ je Berijo odpeljala v prostor z zemljevidi, shemami, dokumenti itd., to je v t.i. sobi za počitek. Tik pri roki so bili telefoni in naprave, po katerih bi lahko Berija alarmiral stražo in varnostne enote.

Na ukaz instance

Zub je kot načelnik politične uprave moskovskega okrožja protiletalske obrambe sestavil seznam 50 oficirjev. Skupino so pripeljali v Kremelj s pojasnilom, da prihaja na posvetovanje.

Ob zamenjavi straže so člani skupine vse prevzeli v svoje roke. Berijo so v junijski noči pripeljali iz Kremlja. Žukov je šesterici že prej ukazal, naj v primeru bega brez pomisleka strelja. Toda šlo je tudi brez tega in za Berijo so se zaprla vrata zapora Ifeortov.

General Zub in šestorica so bili vse do zadnje ure, preden so zloglasnega ministra odpeljali na morišče, odgovorni za varnost zapora. Med celotno preiskavo, ki jo je vodil državni tožilec Ukrajine Rudenko, so bili na zaslišanjih samo člani šesterice.

Berija na začetku ni hotel dajati nobenih izjav, nekaj časa je odklanjal tudi hrano, oda nazadnje je vendarle spregovoril. To se je zgodilo, ko mu je Rudenko prinašal dokumente in so ga vpraševali. „Ste vi to podpisali?“

Berija med sojenjem nikoli ni izgovoril Stalinovega imena. Na vprašanja v zvezi z njegovimi zločini je odgovarjal, da je to in to storil na ukaz „instance“. Ta izraz je pomenil Stalina. Sojenje je bilo tajno, vodil pa ga je maršal Konjev, slavní komandant iz druge svetovne vojne.

Daljnega leta 1953 je Vitalija Ivanoviča, poveljnika protipodmorniške

ladje sovjetske vojne mornarice, prebudil dežurni oficir in mu sporočil, da je Berija izdajalec ljudstva. Kapitanu Ivanoviču se niti sanjalo ni, da je bil njegov oče general Ivan Zub član šesterice, ki je aretirala in do usmrtnitve stražila nedotakljivega Berijo.

Rudolf Smersu

Kam je zaneslo padalce iz Afrike?

I

Jože Vidic je v Nedeljskem dnevniku dne 22. maja 1988 objavil članek z gornjim naslovom. Ker živi v Argentini še en živ padalec iz prve padalske trojke, to je Vencelj Ferjančič s psevdonimom Adam in ker biva med nami tudi eden izmed takratnih četnikov, ki so sprejeli prve padalce, to je Francé Zorec s psevdonimom Kocelj, smo oba imenovana naprosili, da nam podata svoje mnenje in svoje pripombe k temu Vidicevemu članku. Oba sta bila pripravljena, da to storita.

Da bodo vsi dogodki bolj jasni in razumljivi, smo se odločili, da najprej dobesedno objavimo Vidicev članek, nato pa članek, ki ga je o tej stvari napisal France Zorec v Vestniku šte. 2 iz leta 1985.

Članek Jožeta Vidica se glasi takole:

„Bilo je v noči s 17. na 18. marec 1943 leta, ko je prvič po aprilu 1941 zavijanje sirene spet naznanilo letalsko nevarnost. Ljudje so slišali letalo, niso se pa preplašili, ker kratko malo niso mogli verjeti, da bi lahko kako zavezniško letalo priletelo nad Ljubljano. Pa je, in to iz Afrike. Na Smrečju pri št. Joštu nad Vrhniko sta to letalo že pričakovala komandant slovenskih četnikov major Karel Novak in župnik Ramšak. Četniki so čez dan pripravili, nato pa zakurili trikotni ogenj. Iz letala so najprej odvrgli padala z materialom, nato pa so odskočili trije padalci. Eden od njih je bil Anton Božnar-Blaž, doma iz Polhovega Gradca, po domače Žagarjev. Njegov oče je imel lesno trgovino in žago. Božnar je bil več let aktivni mornariški podoficir, radiotelegrafist mornarice kraljevine Jugoslavije. Po kapitulaciji Italije so ga partizani zajeli med četniki v Grčaricah in je ohranjeno njegovo zaslišanje, ni mi pa znana sodba.

Z Božnarjem sta odskočila še Vencelj Ferjančič-Adam in Bogomir Kolar-Črtomir, oba iz Idrije ali tamkajšnje okolice. Ta dva sta se po pristanku in počitku napotila proti Idriji, da bi od tam z radijskim oddajnikom poročala v Kairo.

Ne vem, če so zanesljivi podatki, da je Kolarja ustrelil major Novak, ker je v Kairo sporočil, da slovenski četniki sodelujejo z Italijani.

Ferjančič je po vojni živel nekje v Ameriki, se vrnil po svoje dekle v Prvačino ali tamkajšnjo okolico, se poročil in odpotoval nazaj čez morje,

To omenjam zato, ker pripravljam rokopis za knjigo o teh padalcih, pa prosim sorodnike, da se mi javijo.

Od Polhograjskih Dolomitov se je letalo usmerilo proti Soči, kjer so nad Plavami, na Banjiški planoti, odskočili Radoslav Semulič, Miroslav Križmančič in Nikolaj Sever. Semulič je bil rojen leta 1918 v Rečici pri Mozirju, kjer so prebivali starši kot primorski begunci med prvo svetovno vojno, doma pa so bili iz Mirna pri Gorici. Miroslav Križmančič je bil rojen leta 1919 v Slopeh pri Materiji v Čičariji, sedanja občina Sežana. Po poklicu je bil pek. Umrli je pred 24 leti. Po vojni je kot aktivni oficir natančno opisal svoje življenje, dogodke v Afriki in kako so iskali zvezo s partizani nad Sočo. Ti spomini so sedaj na moji pisalni mizi.

Nikolaj Sever je bil rojen v Budanji pri Vipavi, tedaj star 30 let, izučen čevljar.

Služba za pomoč odpornikom

To je bila v zgodovini NOB Jugoslavije sploh prva trojka, ki jo je britanski štab načrtno poslal na partizansko ozemlje. Angleški ministrski predsednik W. Churchill se je konec leta 1942 in spomladi 1943 močno zavzemal, da bi po kapitulaciji nemško-italijanskih sil v Afriki (to se je zgodilo 13. maja 1943) nadaljevali operacije proti Siciliji, Italiji in nekje na jugoslovanski jadranski obali ter naprej skozi Madžarsko proti Dunaju in češkoslovaški. Na vsak način pa so se pripravljali, da bi dobivali bolj natančne podatke o gibanju nemških in italijanskih enot s severa (Nemčija, Madžarska, Romunija) proti jugu (Italija). Vedeli so, da od četnikov ne bodo dobili teh podatkov, ker jih na Primorskem in v predelu Trsta, Vidma in Gorice sploh ni bilo. Zato je Churchill v začetku marca 1943 vojaški organizaciji SOE v Kairu dal signal, naj odpošlje svoje skupine specialistov tudi k drugim odporniškim gibanjem in ne samo k četnikom.

SOE (Special Operations Executive) je bila britanska tajna služba za pomoč odporniškim gibanjem. Ustanovljena je bila julija 1940, ukinjena pa januarja 1946. leta. Vodilni komite SOE je imel okrog dvajset šefov oddelkov in svetovalcev, svoje ekipe pa so pošiljali v vse dele okupirane Evrope.

Omenjeni trije padalci (Semulič, Križmančič, Sever) so preko nekega kmeta dobili zvezo s partizanskimi kurirji in ti so jih že čez nekaj dni pripeljali v bližino štaba Primorske operative cone na Banjiški planoti. Tam so jih v dneh od 27. do 30. marca 1943 uradno zaslili. Zasliljeval jih je organizator VOS na področju primorske operative cone Tone Pirjevec - Marko Belin, kot priči pa sta bila prisotna Dušan Pirjevec ? Ahac Brodar in Bojan Štih - Bojan Klepec.

Padalci so imeli v letalu dve radijski oddajni postaji, eno na baterije, s katero bi lahko vzdrževali zvezo s Kairom le preko Malte, in drugo na električni tok. Tiste na baterijo niso našli. Padalci so trdili, da je verjetno padla v Sočo (v resnici pa se je zataknila v letalo in sploh

ni bila spuščena, kot so povedali padalci naslednjih skupin). S pomočjo partizana **Draga Bartnerj-Harija**, domačinke **Marice Zidarič** in domačina **Manfreda** so v Desklah uredili priključek oddajnika na elektriko.

Radiogram polkovnika Avšiča

V tistem času je na Primorsko prišel namestnik komandanta Glavnega štaba NOV in PO Slovenije polkovnik **Jaka Avšič**. Bil je na inšpekcijskem potovanju po partizanskih enotah. Ob novici, da imajo zvezo s Kairom in zavezniki, je od navdušenja pri priči sestavil radiogram, ki so ga padalci odposlali:

„Vrhovnemu štabu angleške imperialne vojske.

Sem na inšpekcijskem potovanju po vojaških edinicah Primorske operativne cone slovenske narodno-osvobodilne vojske, ki operirajo na teritoriju kraljevine Italije v slovenskih provincah Trsta, Gorice in Udin. Izkoriščam izredno priložnost, ki mi jo daje zveza vaših padalcev telegrafistov, da stopim v stik z vrhovnim štabom angleške imperialne vojske. Zavezniško pomoč v orožju, ponujeno preko vaših padalcev, bi naši dve brigadi, ki operirata v zaledju italijanske vojske, nujno potrebovali in z njo v še večji meri prizadevali izgube italijanski vojski v skupno korist zavezniških oboroženih sil. Naši partizani premagujejo nečloveške napore, samo da pridejo do orožja...“

V nadaljevanju Avšič navaja, kakšno orožje bi potrebovala partizanska vojska na Primorskem (za dva tisoč mož).

Približno v istem času sta bila odposlana še dva telegrama štaba Primorske operativne cone (komandant **Mirko Bračič**) ter dr. **Aleša Beblerja** v imenu primorskega osvobodilnega gibanja.

Iz štaba SOE v Kairu so v začetku maja 1944 odgovorili: „Resnično smo veseli, da ste v Osvobodilni fronti. Izrazite jim vse naše simpatije. Smatrajte se kot vez med njimi in nami. Seznanite nas malo z njihovim delovanjem in če potrebujete našo pomoč. Kakšne so možnosti vašega informativnega delovanja? Stalno se zavedajte, da je vaša varnost važnejša od informacij.“ To je bilo sporočilo padalcem.

Tragičen konec nekaterih

Sledije so nove skupine in zavezniške misije. V Vrhovni štab NOV in POJ je prispela prav v času najhujših bojov med peto sovražno ofenzivo (Sutjeska). In tedaj, ko je med nemškimi bombardiranjem Titov pes s telesom pokril Titovo glavo in del telesa in mu s tem rešil življenje, je v bližini padel vodja britanske vojaške misije kapetan **Bill Stewart** (nekateri pišejo **Stuart**).

Pišem s tesnobo v srcu, ker vem, da so se življenjska pota nekaterih padalcev končala zelo tragično. Prosim bralce, da mi pomagajo zbrati podatke o naslednjih padalcih: Tržačanu **Marjanu Fegucu** (nov. 1945 so ga naši aretirali v Litiji), **Nikolaju Severju** iz Budanje pri Vipavi in **Radoslavu Semuliču** iz Mirna pri N. Gorici, **Milošu Adamiču** iz

Leto 1943: slovenski padalci v zavezniški službi. Z leve na desno: Širca, Sivec, Križmanič, Božnar, Smolič, Ferjančič.

škrbine na Krasu. Podobno tudi za Alojzom Črnigojem iz Stomaža pri Ajdovščini. Podatke pošljite na moj naslov: 61000 Ljubljana, Povšetova 104/d.

Zanimajo me usode kapetana britanske vojske **Zdravka Lenščaka**, šefa slovenske skupine pri britanski misiji. Pred vojno je študiral v Rimu, potem je odpotoval v Anglijo, poleti 1943 pa je prispel s padalom na Primorsko, nato bil v Kočevskem Rogu pri britanski misiji. Nadalje Mihajla Klobučarja, Frenka Pavletiča, Marjana Česnika, Zvonimira Jele-na (ta je bil mobiliziran v nemško vojsko, ujet v Tunisu, nato vstopil v angleško vojsko), Vladimirja Kumarja, Franca Menčaka, Iva Pahorja, Jožeta Stanteta, Ivana Mikuža.

Padalec **Tone Dolenc** iz Opčin pri Trstu (prispel sept. 1943) je maja 1945 delal na naši cenzuri (?) v Trstu. Naj se mi javi ali njegovi sorodniki kot tudi vsi padalci, ki jih sicer nisem imenoval.

S tem konča Vidicev članek. K temu članku bomo napisali nekaj pripomb, iz katerih bo razvidno, kam je zaneslo padalce iz Afrike in kako so verjetno tudi skoraj vsi tragično končali.

Sedaj pa si hočemo ogledati pristanek prve padalske trojke (Božnar, Ferjančič, Kolar), kjer je bil navoč poleg poveljnika jugoslovanske vojske v Sloveniji, majorja Karla Novaka, tudi četnik France Zorec s psevdonimom Kocelj. Ta je opisal omenjeni pristanek te trojke v Vestniku šte. 2 iz leta 1985. Da bo to vprašanje popolnoma jasno, naj v naslednjem navedemo dobesedno Zorčev zapis v Vestniku.

Ta zapis se glasi takole:

„Predno pa smo odšli tjakaj (propagandna četa 25 četnikov, namenjena na Primorsko), se je 18. marca 1943, tudi okoli enajste ponoči, zgodilo tole: Nekaj dni preje smo namreč prišli na Sv. Tri Kralje. Znebili smo se tudi vseh osebnih dokumentov. Svoje sem pustil na podstrešju cerkve, pod kipom nekega svetnika. Napotili so nas proti Smrečju. Iz nekega kozolca tamkaj smo si nabrali šope suhe praproti. Na mali jasi smo napravili tri kupe in se razporedili v bojno stanje tam naokoli. Naenkrat zaslišimo brnenje aviona. Bil je to prvi zavezniški avion 'Liberator' nad Srednjo Evropo. Navegator je bil Novozelanec.

Komandant Novak, vrhovni poveljnik ilegalne jugoslovanske vojske v Sloveniji, je v trikotu z baterijo odajal Morsejev znak: če se ne motim črko K, avion pa je odgovarjal s črko M. Kakor smo potem zvedeli, so imeli problem. Na Toškem čelu je namreč tisti večer gorel gozd, ker so šentjoški in rovtarski legionarji preganjali partizane. Tisti dan je padel Piškov. V Krimu so komunisti kurili bengalski ogenj, in prav v bližini pa so na postojanki Petkovec imeli prižgane tri žarnice. Vendar so letalci opazili Morsejev znak, in najprvo odvrgli tri pakete, kasneje pa tri padalce. Blizu jezera med Sv. Trem Kraljem in Smrečjem se je ujelo na vrhu smreke, ravno nad mano, eno padalo. Namerim puško in vprašam: „Si ti Anglež?“ — „Ne, ne.“ Hitro zaklopim puško in mu pomagam dol. Potem sem se še le spomnil, da pač Angleži ne znajo po naše. Ko padalec sestopi s smreke dol, mu nastavim roko in mu pomagam odklopiti padalo. Kako sva se drug drugemu začudila: „Kaj Ti si, Tone?“ — „Ja, kaj pa Ti tukaj delaš, Franci?“ Tako sva se srečala Božnarjev Tone (Pavletov) s psevdonimom Blaž in jaz. Prileteli so iz Afrike. Poleg Toneta sta pristala še dva druga Primorca iz italijanske vojske. Eden je bil nasprotnik naši stvari in je bil kasneje na Podlipi nekje ustreljen. Točnih podatkov o tem pa nimam. Tretji, Ferjančič - Adam, pa še sedaj živi v San Justo v Argentini.

Ko smo se skrivali z oddajnikom v okolici Brezovice, sem šel večkrat po pošto v Ljubljano. Stalno smo se premikali. Z oddajnikom pa so dvakrat na dan oddajali poročila o premikanju vojaških edinic in transportov. Tako Nemci kot Italijani so nas stalno zasledovali, partizani pa izdajali, kje približno smo. Delali smo za Angleže in Amerikance, zato smo bili komunistom zelo napoti. Ta špijonažni center je spadal v Vauhnikovo območje in je bil eden največjih centrov za srednjo

Evropo. Naše plačilo naj bi bilo: po vojni Primorska Jugoslaviji. Tako mi je Božnar večkrat dejal. Zdaj nam pa (komunisti) pravijo izdajalci. Legija in pozneje domobranci so bili naša opora.

V četniški enoti sem bil v trojki Atamana, pozneje pa težki mitraljezec.

Po vojski sem bil pri Angležu, ki je sprejemal naša poročila. Pisal se je major Havkins. Bil je pozneje komandant vojaškega tranzit kampa No. 309, na Via Proconzulo 3 v Firencah. To je bilo taborišče za vojaške premike in zbirališče. Pri njem sem bil v službi in imam o tem tudi potrdila.

Ob razpadu Italije sem bil na Kurečku kot četnik, Tone Božnar je bil na Pijavi gorici. Imel je namen iti k teti v Prevalje, a sem ga odvrnil. Takrat so mene poslali, naj ga grem iskat. Prišel je na Turjak, pozneje na Kurešček, kjer naj bi se pogovarjali s partizani. Tudi takrat, kot vedno, se partizani niso držali dane besede. Ob umiku s Kureška se s Tonetom srečava v Želimlju.. Tu je bil Tone Božnar ujet in so ga partizani ubili, ker je delal za Angleže.

III

Pripombe k Vidicevemu članku

K Vidicevemu članku sta dala Ferjančič in Zorec naslednje pripombe.

Vidic začenja svoj članek s trditvijo, da je bila v zgodovini NOB padalska trojka (Božnar, Ferjančič, Kolarič) prva, ki jo je britanski štab poslal na partizansko ozemlje. Resnica pa je ta, da ni imel NOB nobene zveze s to padalsko trojko in da tudi ni padla na partizansko ozemlje, ampak na področje, ki je bilo pod varstvom vaških straž in legionarjev, a trojka je bila poslana v Slovenijo v dogovoru z britansko vlado in v sporazumu z jugoslovansko vlado v Londonu. V tej trojki je bil na izrecno željo podpredsednika jugoslovanske vlade dr. Miha Kreka dodeljen Anton Božnar, ki naj bi mu pošiljal poročila iz Slovenije.

O tej trojki ni NOB niti partizansko vodstvo ničesar vedelo. Pač pa je bil o tem obveščen komandant jugoslovanske vojske v domovini major Karel Novak, ki je poznal dogovorjeni Morsejev znak za prepoznavne. Tudi je on določil kraj za pristanek padalcev.

Kdor pazno prebere Vidicev članek, bo videl, da je pozneje Churchill naročil SOE v Kairu, da naj pošljejo specialiste (radiotelegrafiste) tudi drugim odporniškim skupinam in ne samo četnikom.

V Vidicevem poročilu je zapisano, da se je Božnar po domače imenoval Žagarjev, kar pa ne drži. Imenoval se je po domače Povletov in je bil iz Polhovega gradca.

Dalje trdi Vidic, da so Božnarja po kapitulaciji Italije zajeli partizani v Grčaricah med četniki, kjer je ohranjeno njegovo zaslišanje, ni pa Vidicu znana obsodba.

Iz Zorčevega poročila pa je razvidno, da ni bil Božnar v Grčaricah, pač pa na Kureščku. Ob umiku vaških stražarjev s Kureščka sta se Božnar in Zorec srečala v Želimlju, kjer so Božnarja zajeli partizani in je bil tam po pričevanju očitvidcev ob neki stvari ustreljen.

Vidicev popis, kdo je ustrelil Bogomirja Kolarja-Črtomira, tudi ni točen. Nobenega dokaza ni, da bi ga ustrelil major Novak. So ga pa četniki smatrali za nezanesljivega, ker je partizanom prodajal bombe. Da bi pa on sam poročal v Kairo, da četniki sodelujejo z Italijani, pa enostavno ni mogoče, ker Kolar ni bil radiotelegrafist.

Vencelj Ferjančič-Adam se je po razpadu Italije zadrževal v Lavrovcu pri družini čevljarja Jesenovca. Njemu je dostavljal poročila, ki jih je bilo treba oddajati v Kairo, župnik Ramšak; ta pa jih je dobival od obveščevalca Antiča, ki je vodil vohunsko centralo.

Tudi Vidicevo poročilo o Ferjančičevi poroki ni točno. Ferjančič se je pred partizani umaknil v Gorico, kjer se je srečal s svojo nevesto, ki je prišla iz Kaira. Poročila sta se po končani vojni v Gorici, kjer se jima je rodila prva hčerka. Nato sta odšla v Bagnoli in od tam odpotovala v Argentino.

Glede usode Radoslava Semuliča pove Ferjančič, da je, ko je obiskal Evropo, spraševal v Mirnu pri Novi Gorici njegove domače, kaj je s Semuličem, pa mu njegovi domači niso hoteli dati nobenega pojasnila.

Radoslav Semulič je bil iz istega letala, s katerim so prišli in odskočili v Smrečju Božnar, Ferjančič in Kolar, odvržen blizu Soče, nad Plavami, na Banjški planoti skupaj z Miroslavom Križmančičem in Nikolajem Severjem. O usodi teh treh padalcev ni danes nič znanega.

Treba pa je poudariti, da sta Božnar in Ferjančič zelo uspešno delala za zahodne zaveznike. Redno sta pošiljala važne in za vojno dragocene podatke vrhovnemu zavezniškemu vojaškemu poveljstvu v Kairo in tudi Jugoslovanski vladi v London. Po njihovi zaslugi se je izvršil zavezniški letalski napad na Livorno, kjer so bile uničene rafinerije. Tudi sta Ferjančič in Božnar stalno pošiljala poročila o premikanju vlakov, zlasti vojaških transportov in gibanju nemških čet. Podatki so se zbirali tudi pri kapetanu primorskih domobrancev, kapetanu Fajdigi in pri glavnem zavezniškem obveščevalcu v Trstu, Janušu Golcu.

Zanimivo je, kar sledi iz Vidicevega poročila, da so iz SOE na razne telegrame iz srede leta 1943 dobili partizani prvi odgovor šele v začetku maja 1944.

Vidic je dal nemu poglavju naslov "Tragičen konec nekaterih". Verjetno bi bil bolj primeren naslov "tragičen konec večine padalcev". Vidic navaja vrsto imen padalcev, pa za skoraj nobenega ne ve, kakšna usoda jih je doletela.

Dejstvo pa je tole: Partizanska vojska je sprejela nekaj padalcev. Je pa od njih zahtevala, da služijo partizanski vojski. Padalci so kmalu to spoznali in nekateri so se temu tudi uprli. Zato je vrsta teh padalcev

doživela tragičen konec, kakor ga je doživel Anton Božnar-Blaž. Tudi za drugo padalsko skupino, ki je bila odvržena na Banjiško planoto, se ničesar ne ve, kaj se je z njo zgodilo. To skupino so na Banjiški planoti izčrpno zasliševali, da bi zvedeli, kakšna naročila so jim dali Britanci. Če je kdo povedal, da naj poiščejo četnike, je s tem pri partizanih že opravil. Na Banjiški planoti so padalce zasliševali Tone Pirjevec - Marko Belin, Dušan Pirjevec-Ahac Brodar in pisatelj Bojan Štih - Bojan Klepec.

Konec marca ali v začetku aprila je prišel na Primorsko namestnik komandanta glavnega štaba NOB, polkovnik Jaka Avšič. Ko je zvedel, da imajo partizani zvezo s Kairom, je sestavil radiogram, ki so ga padalci odposlali vrhovnemu štabu britanske vojske. V telegramu je prosil za orožje.

Približno v istem času sta poslala telegrame štabu angleške vojske Mirko Bračič ter dr. Aleš Bebler. Na te telegrame so iz štaba SOE odgovorili, kakor smo že zgoraj omenili, šele v začetku maja 1944, iz česar lahko sklepamo, da britanska vojska ni bila tedaj prav nič navdušena sodelovati s partizani.

Vidic piše nato še o drugih padalcih, o katerih ni danes nobenega sledu. To so Tržičan Marjan Fegec, Miloš Adamič, Alojzij Črnigoj. Prav tako so Vidicu neznane usode naslednjih padalcev:

Mihaela Klobučarja, Frenka Pavletiča, Marjana Česnika, Zvonimira Jelena, Vladimirja Kumarja, Franca Menčaka, Iva Pahorja, Jožeta Štanteta, Ivana Mikuža, Toneta Dolenca.

Mi imamo podatke, da je Vladimir Kumar umrl. Jože Stante, ki je bil član ameriške vojne misije, pa živi danes v Argentini. Kako je z drugimi, ne vemo. Nočemo trditi in tudi nimamo dokazov, da so vse te in še druge padalce partizani postrelili. Morda je le še kdo ostal pri življenju. Dobro pa vemo, da so bili partizani do britanskih padalcev silno nezaupni.

Omeniti moramo še to, da sta bila med padalci tudi dva, ki jih Vidic ne omenja. To sta Širca in Sivec. Tudi njihova usoda nam ni znana.

Zanimiva je tudi Vidiceva pripomba, da je Churchill v začetku marca 1943 dal organizaciji SOE nalog, naj odpošljejo svoje skupine specialistov tudi drugim odporiškim gibanjem in ne samo četnikom.

Zaključek

Vse to poglavje o britanskih padalcih iz Afrike dokazuje, da ni bilo med Anglo-amerikanci in jugoslovanskim partizanskim vodstvom nobenega pravega zaupanja, in da je imelo vodstvo jugoslovanskih partizanov tedaj svoje strateške in politične cilje in namene, ki so bili v soglasju s cilji Sovjetske zveze, ki je hotela — v nasprotju s cilji Anglo-amerikancev — razširiti svoj vpliv nad Italijo in Sredozemskim morjem. Ker pa so bila naročila padalcem iz Afrike v nasprotju s temi sovjetskimi cilji, so mnogi padalci doživeli žalostni konec.

Kočljivo svetovno gospodarstvo na pragu XXI. stoletja

Kratka doba XX. stoletja se bliža h koncu in leto 2000 postavlja človeštvo na vseh celinah pred nove naloge. Velešile so kmalu po končani drugi svetovni vojni spoznale, da z oboroževanjem sveta ni mogoče več zagotoviti miru, še manj blagostanja.

ZDA in ZSSR sta začeli izpolnjevati medsebojne dogovore o uničenju raket in atomskih skladišč.

Zgrešeno bi bilo vdajati se utvaram o popolnem uspehu razoroževanja vse do časa, ko bodo velešile načele vprašanje o nesorazmernih vojaških silah na obeh straneh železne zavese. Obstoječe vojske v državah varšavskega pakta številčno presegajo sile Atlantske zveze. Ne moremo pričakovati, da bodo velešile rešile to kočljivo vprašanje v kratkem času.

Sklepi evropske poslanske zbornice predvidevajo gospodarsko povezanost ne le dvanajstih držav, članic EG, ampak vse kaže, da se za to stvarno pobudo vnemajo tudi številne evropske države zunaj Atlantske zveze. Tako na primer Ljudska republika Slovenija. O nastopu slovenskega predstavnika na evropski skupščini prof. Bučarja smo že pisali.

Perestrojka in glasnost Gorbačova sta enačici za svojski sistem kremeljskega vodja, ki z znanimi spremembami zasleduje v prvi vrsti izboljšanje gospodarskega stanja sovjetskih narodov. Leninov gospodarski sistem je v kratkih desetletjih že pred časom dokončno propadel, tako da je Moskva svojo moč in oblast mogla ohranjevati le z nasiljem, to je, z vojsko in GPU. Narodi so siromašno živeli in prestali grozno Stalinovo dobo.

Neredki politologi še ne zaupajo prizadevanjem Gorbačova, komunistične vlade v satelitskih državah pa to stvarnost že dojemajo. Predstavniki svobodnih držav zadnje mesece kar tekmujejo v razgovorih z Gorbačovom, kar se nam vsiljuje misel, da svobodni svet zares želi doseči trdnjše sporazum z Moskvo.

Nihče še pred nekaj leti ni pričakoval, da bi šel nemški kancler na posvete v Sovjetsko zvezo. Kancler Kohl je še pred nedavnim ocenil Gorbačova kot Goebelsa-propagandista, zadnje oktobrske dni pa se je že sam pogajal s kremeljskim vodjem kar štiri dni. Bavarski krščanski demokrat Strauss se je že pripravljaj spremljati Kohla, pa ga je smrt prehitela.

H. Kohl in Gorbačov sta stvarna. Oba se zavedata, da je razgovor med njima mogoč le v konkretnih zadevah. Oba sta iskala možnosti o novih stikih med Nemci in Sovjeti. Nemška vlada oz. nemške banke so Kremlju odobrile 30 tisoč milijonov mark posojila. Kohl je že pred odletom v Moskvo zatrjeval nemškemu tedniku „Spiegel“, da se bo s kremeljskim vodjem razgovarjal odkrito in mu predstavil pogoje za nova, zadnje čase mrzla nemško-sovjetska razmerja. Kremeljski gospodar je na Kohlove predloge o združitvi obeh Nemči, odstranitvi sramotnega berlinskega zidu, spoštovanja helsinških sklepov (1971), po katerih naj bi evropski narodi samj odlo-

čali o svoji usodi, načelno sprejel s pripombo, da bo berlinski status quo ostal v veljavi tudi v bodočnosti. Pripomnil je, da se morajo razgovori opirati na dejansko stanje.

Kremelj ni spremenil svojih političnih načrtov... Kanceler je povabil v nemško poslaništvo Saharova in se z njim razgovarjal o kršitvi človekovih pravic in osebnih svoboščin v Sovjetiji... Gorbačov je po tisku istočasno sporočil, da bo do konca leta izpustil na svobodo vse politične pripornike... Moskovski listi so navedli le nekaj sto političnih obsojencev... Gorbačov je že pred nedavnim obljubil, da bo dopustil preselitev 3 milijonov Nemcev in Židov iz Sovjetske zveze... Gorbačova politična teza je jasna: te množice bodo za Nemce nelahki posel, selitev bo povzročila v gosto obljudenj Nemčiji socialne težave... Bela hiša pa bo z nanovo izvoljenim predsednikom v ZDA pridobila židovske glasove.

Vpliv Gorbačove perestrojke

je lahko ugotoviti tudi v Titovini, na Poljskem, češkoslovaškem in na Madžarskem. General Jaruzelski je zagrozil Walesu in „Solidarnosti“, da ne bo imel pomisleka nastopiti z vso silo, če bo na Poljskem v nevarnosti sedanji komunistični sistem. Podobno se bodo končali tudi nemiri v Jugoslaviji?

Poljska vlada je prvič v zgodovini po vojni dovolila organizacijo poljskih katoliških akademikov in njihovo revijo „Młoda Polska“. Tudi CK KPJ je v svojih administrativnih in gospodarsko neenakih težavah v republikah pristala oporečnikom na malenkostne prednosti, v bistvu pa se v Titovini še ni ničesar spremenilo. CK se sicer zaveda, da je država pred velikimi bodočimi spremembami, zdi se pa, da se Srbi nočejo odpovedati podedovanim privilegijem. Njihovo načelo je le oblast.

V sencah kapitala...

Zadnje septembrske dni se je v Berlinu končala 43. skupščina Breton-Woods ustanove. Skupščine se je udeležilo 12.000 zborovalcev, med njimi ravnatelj Mednarodnega fonda (IMF) M. Camdessus. (Slovenci v Argentini ga poznamo s številnih obiskov v tej deželi. Skupščini sta prisostvovala tudi zastopnika argentinskega gospodarskega ministrstva, da bi dosegla nova posojila, predsednik dr. Alfonsín pa se je v tem času že odločil, da bo v kratkem obiskal Nemčijo. — op. pisca).

Tridnevni razgovori so dali stoterim predstavnikom raznih držav priliko preučevati svetovno gospodarstvo.

M. Camdessus se je v razpravi posvetil vprašanjem in zagotovilom ohraniti po celem svetu zdržen gospodarski napredek. Zborovalce je opozarjal na nevarnost svetovne inflacije; da se ji izognemo, je potrebna danes in še bolj v bodočnosti politična denarna disciplina z nekaterimi potrebnimi spremembami. Zborovalci so obsodili trgovski protekcionizem v zunanji mednarodni politiki in sprejeli izjavo osmih držav v urugvajski Punta del Este, kjer so odobrili svobodno trgovsko zamenjavo v vseh panogah.

M. Camdessus je vztrajal na okrepitvi mednarodne denarne zamenjave in poudarjal važnost svetovnogospodarskih načrtov s posebnim ozirom na male države.

Ozadja t. i. filozofsko-gospodarskih mnenj odkrivajo skrb Mednarodnega fonda in zlasti težave držav-članic, ki danes ne zmorejo plačati niti rednih obresti. Ni skrivnost, da pestijo IMF težke skrbi, kako urediti ta kočljiva vprašanja; to so posojila, ki že presegajo dovoljeno mero in spravljajo celotno svetovno gospodarstvo v veliko nevarnost. (!)

Nevarnost socialnih nemirov po vsem svetu

Število prebivalstva na Kitajskem, v Indiji in v Afriki, kakor tudi v Srednji in v Južni Ameriki narašča tako hitro, da je potrebno misliti, kako nuditi tem narodom pomoč, da ne bodo na teh področjih izbruhnili nemiri, ki se kaj lahko sprevržejo v revolucijo s padcem teh dežel pod komunistično diktaturo.

Zametki novega svetovnega socialnega in gospodarskega položaja — zlasti v Sovjetski zvezi in njenih satelitskih državah v Srednji in Vzhodni Evropi — najdejo svojo razlago in bodoči razvoj v prizmi stvarne politike velesil, zlasti ZDA in ZSSR. Vendar se Moskva ne bo zlahka odpovedala prednostim, ki so jih ji zavezniki nepremišljeno ali načrtno priznali leta 1945. Ali bo sklenjeno sodelovanje med ZDA in Sovjetijo imelo pozitivne posledice za evropske narode, je danes še uganka!

Slovenski narod, ki danes zaradi svoje pridnosti in prizadevnosti še vedno prednjači v tavnem blagostanju pred drugimi južnoslovanskimi narodi, je še vedno prepuščen usodi, ki mu jo narekuje nepopustljivi CK KPJ. Želja večine slovenskega naroda, da se Slovenija priključi Združeni Evropi, je še daleč od svoje ostvaritve. Anglija, ki je vso svojo zgodovino vodila zgolj lastno koristolovsko politiko, bržkone ne bo pristopila k Združenim evropskim državam, čeprav hiti z gradnjo predora v morskem dnu, v katerem bi drveli vlaki z otoka v Evropo. London je za ta dela odobril že načrte, katerih izpeljava bo stala težke milijone.

Skorajda bi lahko rekli, da tehnika danes že prehiteva čas.

„Čas je dozorel za odprto sodelovanje vseh evropskih narodov, nobeden ne sme biti izključen.“ Te besede je spregovoril nemški predsednik Weizsaecker ob odlikovanju francoskega predsednika Mitteranda in nemškega kanclerja Kohla z evropskimi nagradami Karla Velikega. Kohlova želja, da bi Nemčija in Francija tudi v bodočnosti vodili stvarno politiko z vzhodnimi evropskimi državami, „ker smo vsi Evropejci — tako na Vzhodu kot na Zahodu“, (takó Mitterand), odgovarja načrtom evropskega parlamenta.

ZDA ljubosumno sledijo evropskim in japonskim ponudbam milijonskih posojil ZSSR. Finančniki se zavedajo, da hoče Gorbačov s to pomočjo v Rusiji utrditi svojo „perestrojko“ (gospodarsko obnovitev), s tem pa tudi doseči pri svojih narodih več političnega zaupanja.

Poznavalci komunističnega sistema se ne vdažamo iluzijam. V Rusiji

ni v kratkem času pričakovati večjih političnih in ideoloških sprememb. Zadnji komunistični nastopi v Pragi, kjer je češka policija z nasiljem razgnala tisoče režimskih nasprotnikov, nezaupanje le potrjujejo.

Svetovno gospodarstvo se bo nedvomno razvijalo po načrtih svetovnega kapitala. Mednarodna podjetja in družbe so in bodo tudi v bodočnosti nosilci svetovnih kupcij. Šeststo mednarodnih družb danes obvladuje skoro eno četrtino svetovne proizvodnje s 3,1 bilijonov dolarjev. ZDA in Velika Britanija danes združujeta in obvladata skoraj 90% svetovnega izvoza. Znanstveniki Združenih narodov zatrjujejo, da se življenje v zadnjih 80 letih ni izboljšalo. Nasprotno, tuje naložbe v nerazvitih državah so se tako zmanjšale, da narodom grozijo socialni nemiri in nevarnost diktatur. Velesile si s tem ne belijo glave in sledijo političnemu razvoju le po svojih gospodarskih koristih.

Nič manj ni kočljivo vprašanje mednarodnih bank. Zamenjava denarja in obresti sta vplivali na celotni svetovni denarni obtok. Japonci danes posedujejo 26 menarodnih bank, skoro 40% svetovnega denarnega kapitala.

Svetovno gospodarstvo in s tem tudi politično stanje se je po drugi svetovni vojni drastično spremenilo. V tem je tudi razumeti prizadevanja ZDA, Rusije in Združene Evrope za nova trgovska pogajanja.

Trenutno je razdelitev svetovnega kapitala naslednja: ZDA (38,9%,, Zahodna Evropa 33,7; Južna Amerika 9,1, Afrika 3,4 in Japonska 1,2%. (NDP,

Slavko Skoberne

Iz zapuščine partizana Bojana Štiha

Motto: A confesión de parte, relevo de pruebas.

Če obtoženi prizna, so odveč dokazi.

Vojna je seveda kruto in čestokrat tudi hudodelsko človekovo početje, ki povsem spremeni nravi posameznika. V enem vojna odkrije zločinca, v drugem zbudi moralne vrline, kot so pogum, požrtvovalnost, nesebičnost. Ta zgodba pove, kako je vojna znorela preprostega in nramnega fanta. V neki dolenski vasi so partizani na pomlad leta 1942 likvidirali cerkovnika, ki so ga obtožili, da je z italijanskim orožjem ustanovil tako imenovani protikomunistični miličniški oddelek. Likvidacija je bila hitra in nesadistična. Aretacija, sodni postopek, branje obtožbe in vnaprej napisane obsodbe in strel. Cerkovnika so pokopali v gozdu. Grob so zastražili. Ni bil še večer, ko je stražar opazil, da se zemlja gomile premika. Obvestil je komandanta taborišča, ki je poslal na ogled partizana. Ta je slovel po svoji krutosti in zvestobi. Ko je oglednik zagledal premikajočo se zemljo groba, je zasumil, da

je cerkovnik v plitkem grobu še živ. V glavo mu je šinila strašna misel. Vrnil se je v taborišče, vzel harmoniko in spet odšel na cerkovnikov grob. Komandanta o svoji nameri ni obvestil. Stopil je na premikajočo se zemljo in začel divje poskakovati in teptati nemirno prst. In ko je tako hudičevsko plesal, je na harmoniko igral razposajeno polko. Medtem se je znočilo in prišla je črna noč z zvezdami na nebu. In mesecem, ki je vzhajal krvavo rdeč. Veter je šumel v krošnjah dreves. Toda šumenje gozda je preglasil divji krohot ponorelega človeka in nemuzikalno in neritmično igranje na harmoniko. In ko se je prst na grobu vendarle umirila, je bilo konec tudi koncerta. Muzikant po tem dogodku ni odnehal s svojimi norimi in sadističnimi dejanji. Zato je nazadnje moral tudi sam umreti. Nekaj mesecev po plesu na cerkovnikovem grobu. Ustrelil je partizana, ki se je zaljubil v vaško dekle, pa je zato na skrivaj hodil vasovat v vas. Ko so muzikantu sporočili smrtno obsodbo, se mu je v grozi in strahu omračil um. Zato ni vedel, kdaj se je nepreklicno potopil v črno temo nič in ni slišal glasbe, kakršno pozna le tišina.

Zgodilo se je tudi, da se je zaradi vojnih grozovitosti in nesmislov temu ali onemu bojevniku omračil um. Tako tudi bolničarju, ki je med abesinsko-italijansko vojno opravljal umazano ubijalsko delo. Moril je ranjence, ki jim zaradi gangrene ni bilo pomoči. Pod tropskim nebom. Leta 1942 se je ta bolničar pojavil v eni izmed zahodnih partizanskih enot. Zaradi njegove strokovne usposobljenosti so ga poslali v jamo na planini, kjer so ležali ranjeni partizani. Takrat še ni bilo bolnišnic, ki so kmalu postale partizanski zdravstveni čudež. Na svojem novem delovnem mestu je bolničar izpričal svoje znanje in sposobnosti. Zato nihče ni postal pozoren, zakaj so nekateri ranjenci, ki so se jim rane gnojile, nenadoma umrli. Pa ne v jami, marveč zunaj nje. Kakor da bi omagali na begu v dolino ali domov. Bolničar je prebival v jami z ranjenci. Edini zdravi človek. Partizanski zdravnik je obiskal jamo le od časa do časa, hrano pa so jim prinašali iz bližnje vasi. In ko je umrl peti ranjenec, našli so ga ob potoku, ki je tekel nekaj deset metrov od vhoda v jamo, ga je zdravnik knadrobno pregledal. Na vratu pokojnega je odkril podplutbo zaradi davljenja. Potem pa je z grozo opazil strnjeno kri na glavi, v lobanji pa žebelj. Takrat je zdravnik zaslutil nesrečo. Zaslišal je bolničarja, ki mu je priznal, da je petorico zadavil in vsem petim po smrti zabil žebelj v glavo. Vsi zadavljene nesrečniki so trpeli zaradi hudega gnojenja ran. Da ne bi okužili drugih ranjencev, jih je bolničar ponoči odvekel iz jame in jih zadavil. Žebelj v glavi pa naj bi pokončal bacile smrti. Tako so počeli v Abesiniji. Zdravnik je odstranil bolničarja iz jame. Poslali so ga v bližnjo bojno enoto, z obvestilom, naj pazijo nanj. Ko pa je zdravnik čez mesec ali dva obiskal novo zavetišče ranjenih partizanov, je tam presenečen zagledal bolničarja. Še isti dan so odkopali grobova dveh partizanov, ki sta pred dnevi nenadoma umrla. V lobanjah obeh so odkrili žeblja. Potem je zdravnik povedal poveljstvu enote zgodbo o norem bolničarju in njegovega življenja ni bilo mogoče rešiti...

„...vsak komunizem je krut, ne samo stalinizem!“

Spominske besede na romanju v Frank, Ohio, 28. avgusta 1988

Spet smo prišli obhajati spomin na žrtve zadnje vojne in revolucije na Slovenskem. Letos je minulo že 45 let po tistih groznih dogodkih pri Grčaricah in Turjaku in 43 let po pokolu domobrancev v Kočevskem Rogu, pri Teharjih in drugod. Z obhajanjem letošnje obletnice bi radi znova izrazili našo hvaležnost vsem, ki so morali takrat darovati svoje življenja. To zahvalo pa naj spremlja razmišljanje o pomenu njih žrtvovanja.

Nas, ki se vedno znova sprašujemo, kako je mogel Bog vse to dopustiti, poučuje danes (22. navadna nedelja, B) sv. Jakob: „Vsak dober dar in vsako popolno darilo prihaja od zgoraj, od Očeta luči“. Vse, celo skušnjave in najtežje preizkušnje, „pripomorejo k dobremu,“ in so nam dane, kot en dober dar, da bi se po njih odločali za Boga in svobodno dosegli cilj: slavo, ki nam jo bo dal v večnem življenju.

Toda ni lahko videti en dober dar in popolno darilo od Očeta luči v bridkosti življenja in najmanj v teh groznih dejstvih, ki jih prihajamo obhajati sem k žalostni Materi božji leto za letom. Mar ni, kar se je zgodilo med vojno in tik po vojni in vsa leta nesvobode, največja nesreča in najgloblje ponižanje v vsej tisočletni zgodovini našega naroda? Ne, ne moremo razumeti teh potov in načrtov in ostajamo onemeli z vprašanjem svetopisemskega trpina Joba: Zakaj jaz? Zakaj naš narod? Zakaj so hude stvari delež dobrih in dobre stvari delež hudobnih?

In vendar je mogoče nam vernim videti, tudi v tem najstrašnejšem križu in najglobljem ponižanju, ki ga je doživel naš narod, „en dober dar, eno popolno darilo“.

Poslušajte, kaj misli Drago Jančar (Nova revija, str. 57) o slovenstvu v Argentini: „Slovenstvo“, pravi, „se je izkazalo za mogoč in čvrst temelj obstoja, utemeljen na tragičnosti, na žrtvah in trpljenju, na dvanajst tisoč mrtvih... Slovenstvo je kot religija: spomin na trpljenje in smrt dvanajst tisoč domobrancev zavezuje... kakor v krščanstvu samem spominjanje na trpljenje in smrt Jezusovo.“

V tej smeri, v tej povezavi je treba gledati našo zgodbo. Samo če jo gledamo z zgolj človeškimi očmi, osamljeno, kakor da bi ne bilo nič drugega v njej, nam ostane nerazumljiva.

Če pa verujemo v navzočnost Njega, ki je sam trpel in je bil z našimi domobranci, ko so bili izdani v smrt, če ne ločimo nas stvari od svojega Stvarnika in njegovega namena, da nam da vse s Kristusom, tedaj bomo začeli odkrivati celo v tej nečloveški preizkušnji, celo v križanju edinega Nedolžnega, kaj je imel v mislih sv. Jakob, ko nas poučuje:

„Prostovoljno nas je poklical v življenje z besedo resnice, da bi bili, takorekoč, prvina njegovega stvarstva.“ Bog nas je prerodil z besedo resnice, ne kakršnekoli resnice, a z resnico Jezusovega evangelija, ki daje vsemu smisel in vrednost in spreminja temo v luč, križ v en dober dar in je grob vsakemu sovraštvu in maščevalnosti.

Naši pomorjeni domobrancei so naši junaki in mučenci. Komunistična partija jim je hotela z vsem svojim propagandnim aparatom vzeti ugled s tem, da jih je obdolžila izdaje. Tako ob nastanku in vsa ta leta po vojni jih je obrekovala z „izdajalci“, z besedo, ki je polna zlobe in še več nevednosti. V čem je njihova izdaja. Krivda domobrancev, njihova izdaja je v tem, da so se uprli zlu totalitarističnega sistema Partije. Če bi pri nas v času okupacije komunisti ne začeli s terorjem in poboji nedolžnih, če bi ne padale žrtve pod kroglami njih likvidatorjev, tedaj samoobramba ne bi bila potrebna, tedaj bi ne bilo ne vaških straž, ne domobrancev.

Bistvena razlika je med upravičeno samoobrambo napadenih in preračunanim napadom in hladnokrvnim umorom tisočev. Ugovarjati komunizmu, ki ne trpi ugovorov, upreti se zlu zahteva velikega poguma in junaštva. Naši protikomunistični borci so bili izredni ljudje v izrednih časih. Spoznali so zlo komunizma pri nas in nesrečo, ki jo prinaša našemu narodu. Sredi vojne vihre in sovražne okupacije so hoteli braniti in ohraniti naš narod, medtem ko ga je bila pripravljena komunistična partija žrtvovati v državljanski vojni za ustoličenje totalitarnega maksizma-leninizma. Domobrancei niso zatajili svojih slovenskih in kršćanskih korenin.

Njihova tragična usoda razkriva njihovo ljubezen do rodne zemlje, do idealov, ki so sveti nam Slovencem in vsemu človeštvu. Obenem pa razkriva pravi obraz komunizma.

Pred boljševiško revolucijo ni bilo tako lahko spoznati bistvo komunizma. Veliko lažje je bilo to pred petintiridesetimi leti. Domoljub je poročal, kako „Ukrajina joka“; dnevno časopisje je pripovedovalo o žalostnih sadovih komunizma v Sovjetski zvezi. Papež, naši škofje in voditelji so nas svarili. Še bolj jasno je danes. Vsak komunizem je v praksi krut in nečloveški, ne samo stalinizem. Nesmiselno je govoriti o komunizmu s človeškim obrazom. Kdo ni slišal ali bral o sovjetskih čistkah, Gulagu, o pokolu poljskih častnikov, o Golem otoku, o poboju dveh milijonov civilistov v Kambodži? V skladu s svojo teorijo — od Marxa, preko Lenina in Stalina in našega Kardelja in Tita — komunizem brezobzirno likvidira svoje nasprotnike. Že leta 1852 je Karl Marx govoril o diktaturi proletariata, o boju ali smrti, o krvavi vojni ali uničenju. Med zadnjo vojno pa je Edvard Kardelj odkrito priznal angleškemu častniku: „Vse to se dogaja v komunizmu: blato, umor, laž, izdaja; vse to je res, je tudi namerni del komunistične politike... Cilj posvečuje sredstva, na dolgo roko koristi. Nekega dne bomo dosegli svoje...“ Pripravljen je bil ne le umreti za komunistično tisočletje, temveč tudi likvi-

dirati vsakogar, ki bi bil napoti. Tako so mislili in delali tudi drugi voditelji partizanstva in začetniki prelivanja bratske krvi. Naj omenim le še Ivana Mačka, ki je nedavno priznal, da je bila odločitev za pokol domobrancev v vsej vojni daleč najtežja. (Delo, 28. V. 1988) (Popravljamo: Ukaz za pokol je bil dan po vojni in večina je bila pomorjena po vojni. — Ured.)

Trezno presojanje medvojnih in povojnih razmer nam narekuje, da ne smemo videti v naših domobrancih le žrtve, temveč tudi resnične junake in mučence. Ohranimo svež spomin nanje, ohranimo ideale in vero, za katero so vse dali, kar so imeli.

O krščanskih mučencih je bilo rečeno, da je njihova kri postala seme novih kristjanov. Zakaj, če seme pade v zemljo in umrje, obrodi obilo sadov. Verujmo, da tudi žrtev naših dragih ni bila zaman.

Še živimo v stiski in nemirih. Cerkev, božje kraljestvo na zemlji, še silo trpi. Današnja družba je bolna, ker je odtrgana od Boga in hlepi po uživanju in bogatenju. Komunistična družba je v razkroju, vendar se partija krčevito oklepa oblasti. Sv. Avgustin, čigar god obhajamo danes, bi dejal, kot je dejal, ko je propadal poganski Rim — „ni čudno, da propada stavba, ki je pri gradnji zatajila Boga, ki je cilj in temelj vse-mu.“ Tudi v Sloveniji se nekaj ruši, prebuja.

Z zaupanjem spremljajmo to prebuje, to hrepenenje po resnici, po svobodi in demokraciji. Toda „ne varajte se“, nas opominja danes sv. Jakob. „Moji ljubi bratje in sestre, ne bodite le poslušalci besede, temveč se po njej tudi ravnajte.“ In prav to je oporoška naših najboljših borcev in mučencev. Naši pričevalci so živeli resnico in zanjo tvegali vse. V nevarnem času so zaslišali Gospodov klic in so se mu odzvali. To je bila najtežja hoja za Kristusom, v muko, smrt in zmago.

Naj bo ta spomin nanje poziv nam, da tudi mi živimo resnico, z njo naj bomo prerajeni, kot prvina božjega stvarstva. Uresničimo jo v molitvi in življenju. Naša prošnja je danes: „Oče luči, odpusti, očisti in povičaj naše drage umrle s slavo in večno radostjo. Nam pa daj moč, da bomo dosledno hodili za Tvojim Sinom v odpovedi sebi in služanju bližnjemu, na Marijino priprošnjo in priprošnjo vseh svetnikov.“

PISMA

Dragi prijatelji:

Prejel sem zavitek Vestnikov št. 2 in 3, in vse v najlepšem redu. Zanimivo in kvalitetno branje! Le tako naprej in z vso korajžjo! Naša leta ne gredo, pač pa drvijo v neskončnost...

Za naš mladi rod se spleča, da gradimo, četudi se naš voz življenja tu pa tam že malo poziblje. Bodimo pa do konca soldatje, kot nekoč domobranci, ki smo si bili bratje v boju za dom in Slovenijo.

Že tukaj želim vsem pri Vestniku, blagoslovljen božič ter srečno in veselo novo leto 1989!

Bog živi!

Andrej Pučko

V BORCU se dela dan...

V vrsti zgodovinskih in „zgodovinskih“ razprav o revoluciji na Slovenskem izstopajo v zadnjem času zapiski JOŽETA DEŽMANA, ki je v partijski reviji BOREC pod rubriko imenovano Na naš naslov objavil dve odprti pismi Društvu piscev zgodovine NOB in revolucije, v katerih proži marsikatero bolečo strelco v ranljivo strokovno etiko nekaterih cenzuriranih in avtocenzuriranih zgodovinopiscev.

Iz letošnje 8-9 številke Borca poobjavljamo njegovo DRUGO PISMO, o katerem nam je predsednik SNO poslal listič z opombo, da je za to, „da bi se natisnil ves članek brez okrajšav, ker veliko pove in ker soglaša z našim stališčem pisati in govoriti samo čisto zgodovinsko resnico.

V tem oziru ugotavljamo, da se je tudi BOREC napotil z velikimi koraki za čistimi slovenskimi revijami, ki so prebile led za odjugo, če že ne drugod, pa vsaj na področju tiska in informacij. Nekje je pač treba začeti.

V Borcu se torej dela dan in izza oblakov klevet in laži se počasi, a vztrajno jasni. — Ured.

—o—

V Borcu 1988/6-7 sta se Lado Ambrožič in Ivan Jan — prvi v imenu društva piscev zgodovine NOB in revolucije, drugi pa bolj osebno — odzvala na moje pismo Društvu. Ker oba sobesednika vznemirjajo nekatera vprašanja o katerih tudi sam sodim, da je ob njih možno razvijati in primerjati naša stališča, se bom v nadaljevanju pogovora ustavil predvsem ob njih.

Neobremenjenost, hladnokrvnost

Ivan Jan me vidi kot drznega petelina. Pred desetimi leti, ko sem začel brskati po zgodovini narodnosvobodilnega boja, me je kranjska aktivistka počastila z zelenim kosom. Ne vem, kako bi prizadeta perjad sprejela taki razvrstitvi, a o neke vrste razvoju se iz njiju da sklepati. Saj Ivan Jan pohvali mojo željo po „poglobljenem pisanju in opisovanju tematike narodnosvobodilnega boja in revolucije“, nato pa kot mojo prednost omenja to, da „bo kot mlad, neobremenjen s prisostvovanjem v krvavem metežu, ki ga mi nikakor ne moremo pozabiti, pri zgodovinopisju s hladnokrvnim pristopom dosegal še velike uspehe.

Sam ne vem, koliko bodo moja raziskovalna prizadevanja uspešna, oporekam pa temu, da sem „neobremenjen“, da je moj pristop „hladnokrven“.

Na to, da raziskujem drugo svetovno vojno in njene posledice v naši družbi, je vplivala družina (stari oče Anton - znan aktivist, strica Tonček - narodni heroj, Jože - padel kot partizan na Jelovici, Metod - eden od redkih med vojno odlikovanih pionirjev), pa tudi moje družbenopolitično delovanje (mladinske, samoupravne, partijske, društvene funkcije). Torej sem pomembno zaznamovan z izročilom zmagovalcev „krvavega meteža“ in družbenopolitičnim okvirom, ki so ga ustvarili zmagovalci, ki so ostali na oblasti in v okviru katerega so s posebno skrbjo določili tudi prostore zgodovinske podobe svoje zmage.

Svoj odnos do „ohranjanja in razvijanja revolucionarnih izročil“ sem oblikoval predvsem kot predsednik tovrstne komisije pri Republiški konferenci ZSMS in ga nekako strnil v uvodni besedi na 9. seji zgodovinske komisije pri OK ZKS januarja 1984.

Dosedanji razvoj mojega poklicnega ukvarjanja z zgodovino je predstavljen v nekaj prispevkih, o katerih upam, da dokazujejo, da „hladnokrvno“ ni ustrezna oznaka mojega raziskovalnega angažmaja.

V tej zvezi se mi zdi pomembna misel raziskovalcev zgodovine španske državljanske vojne: „Popolnoma objektivni zgodovinar se še ni rodil, in kdor misli, da je tak, laže samemu sebi, kakor laže drugim. Vsi previdnostni ukrepi, s katerimi se zavarujeta znanstveno raziskovanje in kritika, ne zabrišejo do kraja naših čustev in osebnih reakcij. Čemu bi to skrivali“

Kdo nam nagaja?

Lado Ambrožič-Novljan ocenjuje, da v naših družbenih razmerjih delujejo pomembni moteči vrtniki med zgodovinarjem in predmeti raziskave. Ti so politično-voluntaristično zapiranje arhivov, avtocenzura piscev in osebni pritiski sodobnikov nanje, pa tudi „krčevite tendence“ po odkrivanju negativnega v „zgodovini enobeja“.

Politika — zgodovinopisje

V nedavno objavljeni Slovenski vojni prozi sta pisca potegnili vzporednico med povojno usodo literarnega in zgodovinopisnega ukvarjanja z drugo svetovno vojno: „Ker gre torej za obdobje, v katerem se je konstituirala (oblastna elita, op. J. D.), ga sakralizira, zato še vedno dopušča literarno maskirano propagandno pisanje. Takšen odnos izključuje literaturo in onemogoča tudi zgodovinopisno raziskovanje minulega obdobja.. Zgora, s katero ideološke naprave nove države preprečujejo literaturi, zgodovinopisju in drugim vedam, da bi lahko svobodno ubesedovale oziroma raziskovale minulo obdobje, pa povzroči nastanek tako imenovanih tabujskih tem, ki ideološko olepšano in harmonično prikazano preteklost spet problematizirajo in in jo vračajo v družbeno zavest, čeprav hočejo ideološke naprave posamezna vprašanja potlačiti, zamolčati ali zavrni kot fantazme neprilagojenih posameznikov ali skupin (npr. Dolomitska izjava kot likvidacija koalicijske OF, vloga Kocbeka, vojvodstvo, kontrarevolucija, poboj nad 10 tisoč domobrancev na Rogu brez sodnega procesa kot epilog državljanske vojne). Takšna mitologizacija minulega zgodovinskega obdobja ni nobena posebnost, temveč značilna reakcija vsakega družbenega gibanja, ki je najprej zatirano, po svoji zmagi pa poskrbi za glorifikacijo obdobja, v katerem je bilo preganjano...“

Ker so literati s svojimi interpretacijami sodobne zgodovine večkrat dodobra razvneli duhove in zaorali mnoge razprave, sledi iz gornje ocene vprašanje, ali so bili zgodovinarji tolikanj ubogljivi v službi politike, da niso prestopili določenih meja — torej so spoštovali tabuje in upoštevali politične interpretacije obdobja.

Sodim, da je odgovor na to vprašanje pritrdilen. Na primer, nedvomno lahko razumemo povečan interes politike za „ohranjanje in razvijanje izro-

čil“ v političnih spopadih konec šestdesetih in prva sedemdeseta leta. Zato lahko pojav knjižnice NOV in POS (1968) kot knjižnice OF (1972) umestimo v ta politični kontekst.

Vzporedno z rastočo zavestjo o družbeni krizi, s samospraševanjem družbe o njenih vzrokih, z oblikovanjem olternativnih političnih oblik se je širil tudi možni prostor zgodovinopisne razlage. Pri širitvi tega prostora so literati odigrali neprimerno vidnejšo vlogo kot zgodovinarji. To capljanje zgodovine za zgodovino stroki ni v ast. Pomembno je sicer na primer, da se Prispevki za zgodovino delavskega gibanja preimenujejo v Prispevke za sodobno zgodovino, in da delavci Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani podpirajo številne zahteve po demokratizaciji družbe, se pa bojim, da, če bo slovenska pomlad pomrznila, bomo zgodovinarji (razen osebne prizadetosti tega ali onega) produkcijo spet pretirano prilagodili „potrebam časa“.

„Krčevite tendence“ po „pikantnih slabostih“

„...lahko si mislimo, kakšne težave bo imel zgodovinar, ki bo obravnaval nastop policijskih ustanov v enobeju (vosa, ozne, itd.). Vprašanja nepravilnih likvidacij med vojno so stvari, okrog katerih mnogi najraje napravijo širok ovinek,“ meni Lado Ambrožič. Sam sem v Pismu opozoril na to, da delimo žrtve vojne na „dobre“ in „slabe“ in da ne vidim pravega smisla za tako početje.

Načini obračuna z nasprotniki zame niso „pikantna slabost“, ampak bistvena prvina vojnega dogajanja. In v zahtevi po zgodovinski interpretaciji partizanskega sodstva ne vidim „mahinacij“ tistih političnih skupin, ki hočejo iz težkih moralnopolitičnih razmer izvleči čim več koristi zase in za svoje težnje po oblasti.“

Kot državljana in kot zgodovinarja me moti, da med običajnimi opravili stroke in med dovoljeno vsebino javnega komuniciranja ni rednih obvestil o tem, in opredeljevanja do tega, kar v svojih zgodovinopisnih sporočilih pišejo emigrantski in tuji pisci. Trdim, da bi bila mobilizacija politikov in zgodovinarjev večja, če bi se morali z argumenti in lastnimi razglabljanji soočiti s „sovražnimi“ interpretacijami, kot pa je, če polemiko opravijo državni organi.

Eno od ključnih vprašanj druge vojne je, zakaj so nastale slovenske vojaške enote, ki so se borile z okupatorjem proti narodnoosvobodilnemu gibanju. V NOV na Slovenskem so nastanek bele garde razložili takole:

„Pretežni del moštva belogrdističnih enot so sestavljale vaške straže (3462 od 5145). K njihovem nastajanju in razvoju so močno pripomogli siloviti pritiski, nasilje in uničevanje kmečke imovine, s čimer je okupator hotel pokoriti prav kmečke množice in zlomiti njihov upor. Ko se je v njih spričo silovitosti velike italijanske ofenzive razširil dvom o možnosti učinkovitega boja, partizanske čete pa se v ofenzivi niso mogle učinkovito upirati in so marsikje celo razpadle, so te vaške straže, ob sočasni široki propagandi belogardističnih agitatorjev, nastajale tudi kot posledica povsem naravne težnje ljudi, da bi se sredi vojne vihre ohranili vsaj življenje in pre-

moženje, ali pa tudi, da bi napore, ki so bili v partizanskih vrstah pogosto na meji človeških zmogljivosti, zamenjali, ne misleč na prihodnost, z mirnejšim življenjem v postojanki pod italijansko zaščito. V belogardističnih vrstah so se okoli zagrizenega vodilnega jedra tako zbirali omahljivci in posamezniki iz najbolj zaostalih kmečkih predelov, medtem ko so se jim iz mest pridružili le redki nezavedni in oportunistični ljudje. V tem pa je bil seveda vzrok, da so bili belogardistični oddelki, čeprav oboroženi, bojno neučinkoviti.“

Drugače sodi emigrantski pisec:

„Kljub vsemu ostaja dejstvo, da je bil glavni povod za nastanek vaških straž partijski teror. Množica njegovih žrtev pred italijansko ofenzivo to dokazuje.“

Slovenski človek je pa tedaj poleg fizičnega nasilja doživel tudi duhovno posilstvo: partijska propaganda je s svojo sugestivno dialektiko prikazovala stalinistično revolucijo kot narodno osvoboditev. Kajpada so se dobili ljudje, ki so tej propagandi nasledili in ki so res verjeli, da so bile nedolžne žrtve stalinističnega terorja narodni izdajalci, klerofašisti, kvislingi in reakcionarji. Vendar se je zdravi pameti večine Slovencev uprlo, da bi sprejemala belo za črno in črno za belo. To preobračanje besednega pomena in dejstev, kar so tako zagnano počenjali partijski propagandisti, pa tudi razni kulturniki in celo 'katoličani v OF', je doslej največje duhovno posilstvo v naši zgodovini. Uboj je bil herojstvo, zločin junaštvo.

Zanimivo je, da tej lažni propagandi najrevnejši sloji niso nasledili, kot bi po marksistični doktrini morali, saj naj bi revolucijo porajala revščina, ampak je bilo največ upornikov proti stalinističnemu terorju prav iz njih (npr. iz Suhe krajine).“

Politična indoktrinacija, ki veje iz obeh ocen, je bistveno vplivala na pisce in njihovo pisanje. Po „naše“ naj bi belo gardo povzročilo italijansko nasilje in „zagrizeno vodilno jedro“, v njej pa naj bi bili primitivci in slabiči, po „njihovo“ pa je vzrok za belo gardo partijski teror, belogardisti pa naj bi bili pošteni borci proti komunizmu predvsem iz vrst vaše revščine.

Tone Ferenc, ki je botroval prvi izjavi, pa v prikazu ljudske oblasti kot vzroke za nastanek bele garde šteje: ...,fašistično nasilje, ki je v veliki italijanski ofenzivi doseglo vrhunec z množičnim požiganjem vasi in streljanjem civilnega prebivalstva, vpliv reakcionarne duhovščine, ki je izkoriščala tudi napake narodnoosvobodilnega gibanja na osvobojenem ozemlju in njeno delovanje pri ustanavljanju belogardističnih oddelkov... Z okupatorjevo pritegnitvijo večjega števila prebivalcev na Dolenjskem in Notranjskem v zavestni boj proti narodnoosvobodilnemu gibanju je vojna v Sloveniji dobila tudi prvine državljanske vojne, je pa zaradi nenehne okupatorjeve navzočnosti in njegovega vodstva bojevanja proti narodnoosvobodilnemu gibanju še dalje do konca obdržala temeljni značaj narodnoosvobodilne vojne.“

Ocena priča o osebnem razvoju avtorja, obenem pa dokumentira demokratizacijo ozračja v družbi, saj bi javen nastop s to najnovejšo oceno, na

primer, v času objave NOV na Slovenskem zelo verjetno nakopal avtorju kopico političnega podtikanja.

Ko Tone Ferenc piše o napakah narodnoosvobodilnega boja na osvobojenem ozemlju, omenja vojvodstvo, sektašenje partijcev in: „Najhujša — in kar zadeva žrtve tudi nepopravljiva — napaka na osvobojenem ozemlju pa so bile neupravičene usmrčitve ljudi.“ Torej so partizani izvrševali smrtne kazni, ki so verjetno vplivale na odločitev ljudi za belo gardo. A vzročne zveze še ni možno predstaviti: „...zaradi pomanjkanja ustreznih in zanesljivih podatkov ni mogoče obsega tega pojava raziskati natančneje, skupaj za vse svobodno ozemlje, temveč kvečjemu po zelo majhnih območjih, in še to le dotlej, dokler živi rod, ki pozna krajevne razmere. Vendar ne poznam krajevno ali območno zasnovane zgodovinske raziskave, ki bi stvarno obravnavala tudi pojav neupravičenih usmrtitev.“

Tone Ferenc ocenjuje, da je bilo vseh, ki so jih usmrtili partizani, na prvem velikem osvobojenem ozemlju okoli 300 do 350 oseb, (pa 3 ali 4 okupatorske vojake, pa še to morda po nesreči? — in naj nam T. Ferenc oprosti ironijo, povzročeno po njegovi zgodovinarski hladnokrvnosti, ko ne pove, na kolikšnem ozemlju in v kolikšnem obdobju je bilo pomorjenih toliko nedolžnih oseb) torej okoli tisočinko prebivalstva pokrajine. Če hočemo odgovoriti na vprašanje, kako so neupravičene likvidacije vplivale na razvoj bele garde, bi morali poznati vsaj okolja, ker je bilo dvomljivih usmrtitev več kot drugod, in potem spremljati razvoj bele garde tam. Očitno pa je to stvar prihodnje raziskave. In dokler taka raziskava ni opravljena, je tako tiščanje glave v pesek pred neprijetnimi dejstvi — za eno stran kot napihovanje neznanega kot svete resnice za drugo, neplodno, znanosti tuje početje.

Večina „pikantnih slabosti“ zasluži pozornost raziskovalca, še več, raziskovalec je dolžan ob temah ki so izrazito politično manipulirane (kar večina pikantnih, tabujskih tem v naših razmerah je), posredovati uveljavljanju zgodovinske resnice v prid.

Lado Ambrožič moj predlog po statistični predstavitvi vojne sicer sprejema, vendar pravi, da „je to velika in zahtevna tema, ki pa se je bo zdaj mnogo lažje lotiti zaradi časovnih razdalj, ki nas ločijo od „osvobodilne“ (narekovaji so naši, ker smo prepričani, da jih bo zgodovinska resnica zahtevala prej prej kot slej — ured.) vojne slovenskega naroda in zaradi umirjanja političnih strasti, ki zamegljujejo ocenjevanja in tehtanja“.

Razprave o časovni distanci od vsega začetka spremljajo pisanje sodobne oziroma najnovejše zgodovine. Ali je to zgodovino možno pisati ali ne? Neplodnost teh razprav je med drugim posledica še ene oblike zapore meje. Ni prenosa znanja iz raziskovalnih središč po svetu, kjer zgodovinarji pri svojem delu ob lastnih inovacijah segajo po znanju drugih raziskovalcev. Na primer, raziskava partizanskega sodstva „po zelo majhnih območjih in še to le dotlej, dokler živi rod, ki pozna krajevne razmere“, je ena takih, kjer lahko uspešno povežemo postopke pripovedne zgodovine z antropološko, sociološko, viktimološko itd. raziskavo. Tehnološka podlaga za raziskavo „pikantnih podrobnosti“, ki nam bodo sicer utonile v pozabo,

torej obstaja. Težje pa bo iz mentalitete posameznikov in skupin odstraniti idealizirane stereotipe — „ideološko polepšano in harmonično prikazano preteklost“.

Slovenski etnolog, ki se je vrnil iz Anglije, pripoveduje, da pri Angležih največ velja široka razgledanost po svetu. In ko se je neki Anglež vrnil s Poljske, se je pridušal, da se s Poljaki sploh ne da pogovarjati, saj se zanimajo le zase. Nedvomno bi podoben očitek letel tudi na Slovence. Ukvarjanje le s samim seboj povzroča, da se nam mnoge stiske zde le naše in kot le naše neznansko hude. Pogled po svetu bi razkril težave z zgodovinsko podobo v večini družb — ne glede na družbeno ureditev. Na primer rojak, ki je bil v Avstraliji, pripoveduje, kako tamkajšnja uradna zgodovina skriva genocid nad domobranci (sic! — verjetno bi moralo biti: domorodci. Op. ured.), tako so trdili, da jih ob prihodu belcev ni bilo več kot 300.000, zdaj pa prihaja na dan, da jih je bilo nekajkrat več. Jean Delimeau je v uvodu v svojo predstavitev strahu na Zahodu od 14. do 18. stoletja ocenil, da je to predvsem zgodba o cerkvi tistega časa, o „Cerkvi kot sili, kakršna je bila“. In zaradi odzivov na svojo knjigo Ali bo krščanstvo umrlo? se je odločil za pripis, „ki bi bil lahko nepotreben“: „Tema, ki jo preučujem na straneh, ki slede, nikakor ne vodi h krščanski dobrosrčnosti, pobožnosti in lepoti, ki so obstajale navzlic strahu. Ampak ali bi bilo zato treba tega še enkrat zamolčati? Čas je, da se tudi kristjani nehajo bati zgodovine.“

Še in še bi lahko naštevali boleče zgodovinske teme, ki povzročajo težave državam, institucijam, skupnostim, posameznikom...

Ne bi bilo napačno, če bi naše ravnanje ob zgodovinskih navzkrižjih primerjali z razpletom podobnih zagat drugod po svetu.

Samocenzura avtorjev, pritiski nanje

Kljub težavam v spoznavnem procesu, ki jih omenja Lado Ambrožič, sodi, da „so se pisci (knjig knjižnice NOV in POS, op. J. D.) razvijali v skladu s svojimi pogledi, karakterjem in kritično močjo“ in: „Pisci nikoli niso bili ovirani pri uveljavljanju svoje individualne posebnosti in sposobnosti pri delu.“ Pisce ovira avtocenzura v tem smislu: „Mnogi ljudje še dandanes živijo pod vplivom nekdanjih političnih dogem in navad, ki zamegljujejo poglede na resnično dogajanje.“ Ob ugotovitvi, da direktnih političnih pritiskov na pisce ni več, pa Lado Ambrožič pripisuje posameznikom, da vplivajo na vsebino pripovedi: „Boj za resnično informacijo se bije na področju vplivov po individualnih kriterijih in skritih poteh.“

Sven Lindquist je napisal priročnik za delavce Koplji, kjer stojiš. Nato je potoval po Švedski in razlagal delavcem, kako naj raziskujejo lastno preteklost. K temu ga je prignalo dejstvo, da je bila zgodovina podjetij predvsem zgodovina njihovih lastnikov in direktorjev Lindquist je izhajal iz tega, da je delovna izkušnja tista podlaga, iz katere lahko delavec izhaja, saj je, kolikor gre za njegovo delo, strokovnjak. In to mu daje samozavest, na podlagi katere se laik in poklicni raziskovalec enakovredno srečata.

Delavci, ki so se začeli po svoje spraševati o poreklu produkcijskega sveta, ki jih obdaja, so se vprašali tudi, zakaj jih kdo ni prej usmeril k temu.

Lindquist odgovarja, da je eden od vzrokov ta, da bi bilo proizvodovanje delavcev o zgodovini njihovega dela boleče za mnoge ugledne švedske ustanove. „Zgodovina je nevarna“. „Zgodovina ni mrtva.“ Posledice zgodovine žive z nami, zgodovina deli dividende, prenaša moč nad ljudmi. Ta izhodišča Lindquist ponazori s primerom elektrostatičnega lovilca prahu, ki so ga odkrili leta 1884 v Angliji. Šele ko so pridelovalci pomaranč v Kaliforniji dosegli, da je vlada zagrozila tovarni cementa z zaprtjem, če ne bo odpravila zapraševanja okolice, so leta 1906 v tamkajšnji tovarni vgradili učinkovit lovilec prahu. Leta 1909 so v Leipzigu statistično dokazali nevarnost cementnega prahu, toda šele leta 1923 so vgradili prvi lovilec v švedski cementarni, vendar ne da bi zaščitili zdravje delavcev, ampak zato, da bi iz prahu izločili pepeliko. Ko se je to pokazalo kot nedonosno, so leta 1926 lovilec odstranili. In šele leta 1940 so v švedski cementarni vgradili prvi lovilec prahu, da bi zaščitili zdravje delavcev. Šele leta 1969 pa so imele vse švedske cementarne lovilce. Do takrat so več kot šestdeset let poznali lovilce in nevarnost prahu. Dve generaciji cementarjev sta vdihavali tone cementnega prahu, milijone ton ga je padlo na okolico. Vsako leto, dokler niso vgradili lovilcev, so podjetja prihranila denar na račun delavcev in prebivalcev. Ta denar je še vedno tu. In ko delavci spoznajo zgodovino cementnega prahu, lahko upravičeno vprašajo: čigav je ta kapital? Ali naj ga dobe delničarji, ki jih sploh ni v tovarno? Ali naj pripade delavcem, ki so 60 let goitali prah in bili izpostavljeni nevarnosti?

V kontekstu, ki ga je podal Sven Lindquist, bi bilo upravičeno razpravljati o tem, kakšna je historična motivacija, da pisci zgodovine narodno-osvobodilnega boja in revolucije ne povedo vsega, kar bi lahko, da so ljudje, ki ne dopustijo napisati vsega, čeprav bi se dalo. Predlagam Društvu, da iz tega izhodišča pripravi razpravo o pojavnih oblikah in vzrokih cenzure in samocenzure pri pisanju vojne in revolucionarne zgodovine.

Nemška posadka v Begunjski kaznilnici

V pismu sem omenil zapletene odnose med narodi, ki so se trli v drugi vojni na Slovenskem. Strahospoštovanje do „švabov“ je opazno v marsikateri sporočilni plasti, ki jo puščajo za sabo zmagovalci. „Švabi“ so bili groza, ki jo je bilo treba izničiti. „Švabe“ pobiti. Več avtorjev je že opozorilo, da so partizainska poročila o številu uničenih sovražnikov običajno pretirana. Še bolj pa so domišljjske gore mrtvih sovragov zrasle po vojni.

Po dražgoški bitki so partizani število padlih sovražnikov ocenili na okrog 200. To število je sprejel tudi Ivan Jan, čeprav opozarja, da „so na kranjskem pokopališču tedaj pokopali 45 Nemcev - policistov, a to so bili le tisti, ki so pripadali stalnim posadkam okupacijskih enot na Gorenjskem. Druge padle so zvozili v Gradec, kjer so jih v krematoriju sežgali, nekaj pa so jih pokopali tudi v Celovcu“. Treznejši slovenski sodobni vir omenja 26 padlih policistov in enega gestapovca, ki so jih pokopali na kranjskem pokopališču, skupaj pa naj bi padlo čez sto Nemcev, 150 ranjenih pa naj bi bilo v bolnišnici na Golniku. Tone Ferenc je dokazal, da je bilo na kranjskem pokopališču pokopanih 26 ali 27 padlih policistov iz 44., 9., 171. in 325.

rezervnega policijskega bataljona. Kot napadajočo Dražgoše omenja tudi 1. baterijo 48. divizion tankovskih lovcev iz Celja, vendar se pri tem postavlja vprašanje poimenovanja te enote, saj Janko Tišler v pregledu ranjenec v bolnišnici na Golniku omenja 48. nadomestni oddelek policijskih lovcev iz Celja. Poleg navedenih je v napadih verjetno sodelovala tudi enota pešadijskega topništva iz Škofje Loke. Od 9. do 11. februarja 1942 so na Golnik pripeljali 45 ranjencev, vendar so bili nekateri ranjeni tudi na Poldjuki, in tako je verjetno število ranjenih napadalcev na Dražgoše 42. Tone Ferenc tudi meni, da je manj verjetno, da bi padle vozili pokopavat na Korosko, in upravičeno domnevamo, da razen pokopanih na kranjskem pokopališču nemške enote v bojih za Dražgoše niso imele pomembnejših izgub.

Število padlih pa je v domišljiji raslo. Tih po vojni je vaška kronistka zapisala: „Žrtve Nemcev (v Dražgošah, op. J. D.) so bile ogromne. Padlo je 1200 Nemcev in Madžarov, kar je uspeh odličnih partizanskih mitraljezcev-smučarjev.“

Pa to še ni bilo dovolj! Kako krvoželjno so švabske mrtvake grmadili ob proglasitvi Antona Dežmana za narodnega heroja. Tonček naj bi v Dražgošah „s svojim mitraljezom pobil nešteto Nemcev“. Natančneje število ubitih Nemcev, ki jih je ubil med vojno, je v zgodbi o njegovi mavzerici: „Vsa je bila okovana. 708 medenih žebličekc je bilo na njej. Vsak je pomenil mrtvega Nemca. Vendar nekateri od njih bi lahko pomenili tudi po dva, saj za vse Tonček skoraj ni imel časa, da jih označi z novim žebličkom.“ Da so te podatke v tistem času jemali resno, pričajo njihove objave.

Pretiravanja se ni izognila niti akademska srenja, saj je Makso Šnuderl tedaj v svoji Zgodovini ljudske oblasti napisal: „V nadaljevanju ofenzive so bili največji boji v Dražgošah, kjer so se partizanski borci borili tri dni z 8000 (sočasno omenjajo tudi število 17.000, čeprav napadajoče nemške enote niso štele čez 2.500 mož, op. J. D.) Nemci, ki so izgubili 700 mož.“

Spet smo pri meji. Meji med slovenskim in nemškim zgodovinopisjem. Tudi za nemškega vojaškega zgodovinarja so Dražgoše zanimiva tema. Domnevam, da po nemških virih ni posebno težko ugotoviti, koliko mož so nemške enote izgubile v tem boju. Kljub posameznikom, ki delajo v tujih arhivih, je avtarkično vzdušje, ki preveva viroslovna prizadevanja pri nas, še prevladujoče. Je neposredna posledica odnosa do sovražnika, po katerem tega predstavljamo kot izgnanega hudiča. Ali niso pretiravanja, s katerimi smo Slovenci v domišljiji nagrmadili kupe nemških mrličev, pravzaprav zrcalna podoba strahu, ki so nam ga Germani vcepili v stoletjih, ali niso dokaz našega kompleksa do severnih sosedov?

Hotenje po gorah sovražnih mrličev in podobna čustvena odzivanja so v sedanjih razmerah zgodovinski relik, ki ga je treba preseči. Med drugim s tem, da tudi v sovražniku vidimo človeka.

Razjarjen odnos do nemškega hudiča, ki ga je vojni spopad stopnjeval, povojna politična razmejitev z Zahodom s hladno vojno in železno zaveso pa prav nič omilila, je v sedanjih časih, ko se ogrevamo za tržno gospo-

darstvo, za naš vstop v Evropo, ko jemljemo dolgove predvsem na Zahodu in se marsikako drugače spogledujemo z Zahodom, neke vrste anahronizem. Dialog z Evropo bo zahteval tudi skupno presojo zgodovine. Če bi naši zgodovinarji opravili korektno raziskavo delovanja nacistov na naših tleh, bi bila ta v skupnem evropskem prostoru nedvomno zanimiva na primer za demokratično javnost v Avstriji in ZRN. Menim, da je naša dolžnost, da vsaj vodilne naciste predstavimo tako, kot je Tone Ferenc predstavil esesovce Christiana Wirtha, Kurta Franza in še nekatere.

Vendar tovrstno spraševanje ne bo potekalo brez težav. Pogovarjal sem se z nemškim preiskovalcem, ki je pri nas iskal obremenilno gradivo proti Klemensu Druschkeju, vodilnemu jeseniškemu gestapovcu na Jesenah. Preiskovalec je bil zavzet, da bi Druschkeju dokazali njegove zločine, vendar pa je bil osupel nad neurejenostjo dokumentacije in tudi nad nepripravljenostjo nekaterih naših organov za sodelovanje. Še širše vprašanja je odprla afera Waldheim, saj je dobršen del avstrijskih nacistov med vojno intenzivno deloval na naših tleh.

„Bivši gestapovski šefi v naših krajih še danes opravljajo javne funkcije v sosednjih deželah, celo na meji sami srečamo človeka, za katerega lahko dokažemo s pričami, da je ubil našega aktivista, znanega umetnika. Kaj smo v povojnem času storili, da bi te ljudi izsledili? Smo zahtevali njihovo izročitev. Če je zdaj prepozno, zakaj tega nismo storili prej?“ sprašuje eden od junakov v Zapisniku Vladimirja Kavčiča. Pomislek je preveč in vprašanje po sodbi se izteka v zahtevo po zgodovinski obravnavi.

Če bo našo razvojno politiko opredeljevalo okrepljeno zanimanje za Zahodno Evropo, ne bo odveč v skladu s temi opredelitvami spodbuditi preučevanja tistih zgodovinskih tem, ki nas bodisi povezujejo bodisi razmejujejo od zahodnih in severnih sosedov.

Ko sem nedavno tega pisal o žrtvah vojne v občini Radovljici, sem poklical na pomoč Viktorja Frankla, ki je ocenil, da so bili med stražarji v nacističnem uničevalnem koncentracijskem taborišču nekateri izraziti sadisti. Take so tudi izbirali za take naloge. Človeška občutja v stražarjih so otopela ob neprestanem nasilju. Čeprav so stražarji v glavnem obsojali sadizem, pa niso naredili ničesar, da bi preprečili sadizem drugih. Frankl trdi, da dejstvo, da je bil nekdo taboriščni stražar, nekdo pa kaznenec, še ne pove veliko, in da je ljudi treba deliti na „raso“ človečnih in nečlovečnih ljudi. Ni skupine, v kateri bi bila sama čista „rasa“, torej samo človečni ali samo nečlovečni ljudje. In tako so bili tudi med stražarji ljudje, ki so storili kaj dobrega za taboriščnike. S tem je Frankl podal zahtevno izhodišče ne samo za presojo taboriščnih oblastnikov, ampak v našem primeru tudi okupatorja in ravnanje vseh prizadetih v vojni nasploh.

Torej ne pristajam na aprioristično sklepanje, po katerem so Begunje simbol slovenskega trpljenja in je torej vsak sovražnik, ki je imel zvezo z Begunjami, potreben najstrožje kazni.

Ko je Ivan Jan leta 1974 polemiziral z Vladimirjem Kavčičem, se mu je spraševanje o usodi sovražnikov zdelo še odveč: „Ali bo potem treba

dajati tudi odgovor za justifikacijo izdajalcev, sovražnikov in drugih škodljivcev NOB, ne le za nepravilnosti in škodljivosti znotraj naporov za boljše življenje?"

Ivan Jan je tedaj zapisal, da je eden redkih, ki pozna „šifro“ Zapisnika in da je zgodovinsko jedro Zapisnika „tako slabo prikrito z drugimi imeni kot bi mrtveca prikril le z nekaj centimetri zemlje.“ Zato nam bo morda lahko le pomagal razgnati meglo nad posadko kaznilnice v Begunjah. Ta je namreč v Zapisniku omenjena:

„Ko sem jih videl, razorožene in klavrne v ponižanju, ki ga jim je prinesel poraz, je tudi želja po maščevanju uplahlila. Bil sem zadovoljen, da se je izteklo tako, kot se je. Ljudski glas je terjal naglo sodbo. Če bi se naš položaj še nekoliko poslabšal, bi bil moral ukazati, naj jih postrelijo. Tako pa so to nevhvaležno vlogo prevzeli oznovci ali knojevci, ne vem natančno...“ „Tudi posadka iz kaznilnice je bila prehitro likvidirana.“

Nekolikanj določnejši je Pavle Zidar pri svojem avtobiografskem obarvanem delu Okupacija Javornika. Bil je med ujetniki, ki so četrtega maja po osvoboditvi iz Begunj s partizani odšli v njihovo taborišče.

„Zjutraj (naslednji dan, op. J. D.), ko so naju prebudili že slavčki, so se oglasili tudi streli.

Jetniki smo poskakali kvišku in oprezali, ali ni prišla za nami kaka nemška hajka.

Stric pa je mirno ležal in si obrisal nos.

Kaj se vznemirjaš, je rekel, pospravljajo jih, tiste, ki so včeraj nas.

Pokanje se je nadaljevalo v točno odmerjeni časovni enoti, morda po tridesetih, petinštiridesetih sekundah.

...zdaj Konjska smrt ... zdaj Brandl ... zdaj ... zdaj ... zdaj...“

Izven literature pa je javnosti sporočil svoje vedenje o usodi posadke Andrej Bohinc: „Mnenja sem, da bo nujno potrebno podrobno pojasniti, zakaj je bilo treba v eni sami noči likvidirati 92 ujetih Nemcev (celotna nemška posadka v Begunjah) (Ivan Jan v Kokrškem odredu ocenjuje število ujetih sovražnikov na 80; op. J. D.) in z njimi 30–40 Slovencev, predvsem trgovcev, takoj po osvoboditvi, avgusta 1945.“

Arhiv SR Slovenije hrani seznam posadke iz Begunj s 67 imeni. Za 62 od teh je verjetno, da so jih 4. maja 1945 zajeli partizani. Gornji podatki so bili z gradivom iz povojnih sodnih procesov in drugimi viri primerna podlaga za začetek raziskave o posadki. K temu se mi zdi pripravljenost Ivana Jana, da razpravlja o tej temi, pomemben premik.

Nagrade

Na koncu še o očitku Ivana Jana, da mu odrekam četrtjulijsko priznanje. Tudi zgodovinarji s svojimi deli prehajamo v zgodovino. Ko pišemo o preteklosti, hote ali nehote predstavljamo tudi sebe. Če neka družba dela zgodovinarjev nagradi, potem na svoj način priča o svoji civilizacijski ravni in potrebah. Moj namen ni bil opozoriti na to, da Ivan Jan četrtjulijske nagrade ne zasluži, hotel sem samo opozoriti na povezavo dela z nagrado v zgoraj omenjenem smislu.

Politkomisar Sime zbira in komentira

Ambasador
na majavih nogah

Angleški poslanik na francoskem dvoru v 16. stoletju sir Henry Wotton je o svojem poklicu zapisal: „Poslanik je dober človek, poslan v tujino, da laže v korist svoje države.“

Francoši moralist La Bruyere (1645-1696) je diplomata primerjal s kameleonom. Goethe pa je govoril o njem kot o pedantnem bedaku. Vendar se je po vsem svetu ugled diplomatov od tedanjih časov zelo povečal.

Že od davna so kadre za diplomacijo izbirali sila skrbno, kar je veljalo tudi za našo diplomacijo, ki se lahko pohvali z vrsto v diplomatskem svetu uglednih imen. Slovenski delež v diplomaciji je bil po osvoboditvi zelo pomemben (Kardelj, Bebler, Vilfan, Brilej in drugi), vendar se mi zdi, da zadnja leta nekam usiha. Pa ne vem, zakaj.

Tudi zelo stroga izbira ambasadorjev je nekolikanj popustila. V vrsti spominov nekdanjih pomembnih revolucionarjev sem bral, da so postavili za ambasadorja zaslužnega človeka, s katerim niso vedeli, kaj bi. Pri tem zaradi delikatnosti trdno pričakujem uvidevnost bralcev, da ne bodo terjali imen...

Ne vem, po kakšnih merilih je bil imenovan za ambasadorja SFRJ na švedskem Zlatan Kikić, ki je kaj kmalu po svojem prihodu v to mrzlo, toda prijateljsko deželo postal tarča najuglednejših evropskih in čezmorskih časopisov.

Pravijo, da se je to zgodilo takole: 10. maja so policaji v stockholmskem

predmestju Kireso na otroškem igrišču v parku prišli neznanca na majavih nogah s pištolo v rokah. Šele na policijski postaji so zaprepani, policaji ugotovili, da imajo opravka z ambasadorjem neuvrščene in prijateljske Jugoslavije, ki za svojo pištolo ni utegnil dobiti orožnega lista.

Majave ambasadorjeve noge pa je povzročil „Original Sliwowitz, made in Yugoslavia“, ki so ga točili na pikniku izbranih jugoslovanskih kadrov v parku.

V skladu z diplomatskim protokolom so ambasadorja Kikića pri priči pospremili iz policijske postaje in se s tem izognili nepotrebnemu diplomatskemu zapletu. Švedski policaji pa v tem primeru še zdaleč niso bili zadržani z izjavami, kar sta švedski in svetovni tisk zgrabila z obemo rokama. Kost za glodanje je bila dobrodošla.

Švedsko zunanje ministrstvo je reagiralo umirjeno in ambasadorja Zlatana Kikića ni proglasilo za „perso no non grato“ (nezaželeno osebo). Trdno se namreč zanaša, da predsedstvo SFRJ, ki je Kikića poslalo na Švedsko za ambasadorja, ne bo odobraval njegovega mahanja s pištolo in vse preveč originalne balkanske reklame za „Original Sliwowitz made in Yugoslavia“ in ga — odpoklicalo!

Po nepisanem pravilu seveda naša javnost podrobno niti o „delovanju“, niti o odpoklicu druga Zlatana Kikića ni bilo obveščeno...

Po mojem mnenju se je s svojim podvigom spoštovani ambasador Zlatan Kikić za zmeraj vpisal v zgodovino diplomacije SFRJ in nekako po-

stal šolski primer pri vzgoji naših bodočih diplomatov...

Resnici na ljubo moram zapisati, da je Kikićev „podvig“, vsaj kolikor mi je znano, enkrat v povojni zgodovini naše diplomacije. Kljub temu pa se mi zdi vendarle primerno vprašanje, kako bodo pristojni za „podvig“ nagradili ambasadorja na majavih nogah.

Upam le, da zadeve ne bodo opremili z oznako „strogo zaupno“, ki jo vse prepogosto uporabljajo...

Za izpit tisoč mark

Višje sodišče v Mostarju, prestolnici Hercegovine, je obsodilo dr. Velimirja Topolovca (47) iz Zagreba, honorarnega profesorja mostarske ekonomske fakultete, na dve leti zapora, na dveletno prepoved poučevanja in na denarno kazen 250.000 dinarjev. Odvzelo mu je tudi 3,6 milijonov dinarjev (preračunane zahodnonemške marke), ki jih je bil zaslužil s „prodajo“ izpitov izrednim študentom.

Enoletni zapor, denarno kazen in prepoved opravljanja odgovornih nalog v gospodarstvu sta dobila Izidor Samardžić, pomočnik direktorja podjetja Promet-inženiring iz Mostarja in Atif Salčić, koordinator v istem podjetju. Magister Radomir Pehar, docent mostarske ekonomske fakultete, pa je dobil deset mesecev zapora in enoletno prepoved poučevanja. Obsojenih je bilo še deset izrednih študentov, ki so dajali podkupnino za ugodne ocene.

Prof. dr. Velimir Topolovec je dobival od študentov za „opravljeni“ izpit od 300 do 1.000 zahodnonemških mark, v enem primeru pa tudi grad-

beni material za svojo hišo v Samoboru pri Zagrebu. Posrednik pri prodaji ocen pa je bil magister Ratomir Pehar, docent mostarske ekonomske fakultete.

Zanimivo je, da je po tem procesu padlo število izrednih študentov v Mostarju. To pa vsekakor ne bo bistveno spremenilo strukture zaposlenih strokovnjakov v bosanskohercegovskem gospodarstvu.

Poziv bralcem

Ko je sedanji premier Jugoslavije 15. maja 1986 — torej pred dobrima dvema letoma — prevzel krmilo zvezne vlade v svoje roke, je stal liter bencina super 162 dinarjev.

Njegova vlada pa je v kratkih dveh letih kar devetkrat podražila naftne derivate, v skladu s svojim „uspešnim“ protinflacijskim programom, kar je poseben rekord, ki vsekakor sodi v znano Guinnessovo knjigo rekordov.

Bralce vabim, da mi sporočijo, če mogoče oni poznajo kakšno vladno zemeljski obli, ki bi bila v dveh letih še večkrat podražila naftne derivate. Za sodelovanje se jim vnaprej zahvalim.

V podkrepitev svoje trditve navedam podražitve super bencina v zadnjih dveh letih:

17. 7. 1986	195 dinarjev
26. 12. 86	240 dinarjev
20. 3. 87	280 dinarjev
20. 5. 87	341 dinarjev
16. 6. 87	420 dinarjev
7. 8. 87	460 dinarjev
17. 11. 87	700 dinarjev
3. 3. 88	740 dinarjev
28. 5. 88	1.000 dinarjev

Avgust Kovač – umrl

Na Gilbertu, je po daljši težki bolezni preminul dne 18. oktobra letos Avgust Kovač.

Pogreb je bil 21. oktobra na Gilbertu, Minnesota.

Pogrebno mašo je imel župnik g. Franc Perkovič, ob asistenci župnikov g. Janeza Šuštaršiča ter g. Jožeta Vouka.

Pokojni je bil rojen 25. julija 1912 v Kozarjah pri Ljubljani, Slovenija. Leta 1951 je emigriral v Ameriko in se naselil v Gilbertu.

Še isto leto se je poročil z Ivanko Remškar. Zgradila sta si lep dom, kjer je Avgust živel do svoje smrti.

Bil je zaposlen kot mehanik pri Erie Mine, v Hoyt Lakes. V pokoju je šel leta 1974.

Zapušča ženo Ivanko in sorodnike v Ameriki ter Sloveniji. Avgust je bil član ZDSPB na Gilbertu in seveda odločen protikomunist. Ves čas je z veseljem sodeloval v našem društvu in bil naročnik Vestnika

V predvojni Jugoslaviji je bil letalski poročnik inštruktor v Zemunu, med drugo vojno pa domobranski poročnik v Krennerjevem štabu.

Avgust! Naj Ti bo lahka ameriška črna zemlja! Počivaj v Bogu.

Tvoji prijatelji

Ob tem pa je treba povedati, da bo nova cena pogonskega goriva precej stanjšala denarnice voznikov. Medtem ko so lahko slovenski vozniki marca lani za svoj povprečni mesečni zaslužek kupili 685 litrov super bencina, ga lahko sedaj, ko je dosegel magično mejo 1.000 dinarjev, kupijo samo še 420 litrov.

Namesto nagrade kazen

Gospodarstvo občine Ljubljana - šiška na konvertibilno področje izvažajo celo več kot celotna republika Črna gora. Vendar se je v izgubah znašla predvsem kovinsko-predelovalna industrija, pa ne po svojih krivdi, ampak zaradi disparitet cen in lanskim novembrskih ukrepov zvezne vlade. Tako je velik izvoz, ki v jugo-

slovanskem merilu predstavlja nad tri odstotke, šišensko gospodarstvo prizadel kot kazen...

Za gole Goli otok

V zagrebškem Vjesniku sem prebral, da nameravajo znameniti Goli otok preurediti v turistično središče turistov, zlasti tujih.

Otokov in otočkov imamo še več. Na Korčuli sta med drugim, otočka Vela in Mala kurba...

Vaš Sime

„Vestnik“ se zahvaljuje politkomisarju za tale izvrsten izbor in se mu revanšira s temle nasvetom: naj se obrne na jugoslovanskega poslanika v Buenos Airesu, če bi rad vedel, kje se naftni derivati še hitreje draže. To je, v še eni od „neuvrščenih“ dežel.

SPODRSLJAJ PRI "DELU"

Sicer je stvar že nekoliko zastarela — saj je še od 14. novembra 1987 — pa se še vedno prijetno bere „mea culpa“, ki jo je izmolilo „vodstvo uredništva“ pri „Delu“ in si tako (menimo vsaj) izprosilo partijsko milost s pravico do preživetja na delovnih mestih.

Naše mnenje je, da sta bila pravi spodrsrljaj to romanje v „Canosso“ ter potresanje s pepelom, ki ju tukaj dobesedno predstavimo:

Nameni in učinki

V uredništvu smo prejeli več protestov bralcev, ki jih je prizadela vsebina prispevka Oktobrska revolucija in podobne preživete ter pozabljene teme. Po njihovem mnenju je prispevek izzvenel protikomunistično in žaljivo za zgodovinske osebnosti.

Ti odmevi so nas toliko bolj silili v temeljito razčlenbo. Prišli smo do nekaterih spoznanj in odločili smo se, da jih povemo javno. Uredništvo, ki ne deluje javno in ni do sebe kritično, pač ne more biti kritično do javnega življenja in dela drugih. To se nam zdi pomemben pogoj tudi za demokracijo.

Ugotovili smo, da smo naredili spodrsrljaj. Kako je prišlo do tega? V časnikarstvu in publicistiki poznamo več različnih zvrsti, med njimi so tudi humoreska, satira in kozerija. Vse te zvrsti so še posebno zahtevne, zato tudi redke, saj se velikokrat gibljejo na robu še sprejemljivega. Hitro lahko gredo tudi čez rob, se sprevržejo v svoje nasprotje, postanejo pamflet. Tedaj so žaljive za ljudi ali ideje. Če so žanrsko šibke, je še večja možnost, da kopica nepovezanih misli lahko dobi neželeno, seveda tudi napačno sporočilo. To se je očitno zgodilo tudi s prispevkom Oktobrska revolucija in podobne preživete ter pozabljene teme, pri čemer nameni sploh niso več pomembni. Tako je pač v javnem življenju, da so nameni stvar etike, učinki stvar politike.

Sporočilo prispevka, ki je bil objavljen 12. novembra, ni v skladu z uredniško politiko in s programskimi usmeritvami Dela. V demokratizaciji družbe in še posebej javnega obveščanja je to toliko večja napaka in zato tudi nauk, kako pomembna je presoja, kaj zasluži objavo in kaj ne, kaj širi prostor svobodi, kaj pa ga s svojimi učinki lahko tudi utesni.

VODSTVO UREDNIŠTVA

Za konec naše vprašanje: kaj je, kar (po Vašem) širi prostor svobodi? Pa menda ne obžalovanje za svobodno izraženo misel?

Rezultat štiridesetih let samoupravljanja je, da smo nekje tam, kjer je bil delavski razred v Angliji leta 1800.

Slavoj Žižek v ljubljanski Mladini, št. 26/27

Lenoba je neozdravljiva,

neumnost pa nedostavljiva!

(izbirek od doma)

O kadrovanju najdemo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika dosti pohvalnih besed. Tam piše na primer, da pomeni kadrovati posvečati več pozornosti sistematični skrbi za strokovne in vodilne kadre. Tega se naš človek dobro zaveda in občuti do vsega, kar je v zvezi s kadrovanjem, primerno spoštovanje. Seveda vedno to ni enostavno — namreč ohraniti spoštovanje — saj nam postavlja trezna resničnost vedno nove ovire, da bi to spoštovanje nemoteno dalje gojili...

„Žena,“ je rekel naš človek svoji zakonski življenjski družici (v nadaljnjem besedilu ZŽD), „kaj meniš, kdo je kriv za vse te naše težave?“

„Kdo?“ je ostro vrnila vprašanje ZŽD. „Kdo drug kot mi vsi?! Vsi premalo delamo, slabo gospodarimo in nič ne mislimo!“

„Žena, žena,“ jo je dobrohotno zavrnil naš človek, „ne skrivaj resnice za takšnimi splošnimi obtožbami. Saj dobro veš, da vsi delamo, vsi gospodarimo in vsi celo mislimo...“

„Ooooo-ja“, je onomatopoično rekla ZŽD, „saj delamo in gospodarimo in mislimo — toda — slabo! V tem je bistvo!“

„Dobro,“ je pristal naš človek, čeprav ne prepričan. „Potem pa poiščimo tiste, ki so krivi, da slabo delamo, gospodarimo in mislimo! Kdo so tisti?“ je pomalem dvignil glas.

„Vsaj to je jasno!“ je odločno rekla ZŽD, „vsil pravijo in povsod piše, da so krivi — kadri!“

„Kako? Vsi?“ se je bridko nasmehnila ZŽD, „če smo kadri vsi — kdo pa skrbi na primer za tebe in mene, te šola, ti preskrbi stanovanje, ti najde službo — Ha? Ne-ne, mi navadni ljudje že nismo kadri...“

„Mogoče imaš prav,“ je pod težo dokazov pristal naš človek. „Pri nas smo še ne tako dolgo tega dobili v službo novince, ki ni nič bil, niti ni kaj znal — pa je že v kratkem času postal vodja oddelka...“

„Zakaj se čudiš,“ je bolj zaradi lepšega rekla ZŽD, „saj si mi sam rekel, da ste šele sedaj zvedeli, da je zet nekega zelo uglednega zaslužneža!“

Naš človek je zdaj logično sklepal: „Če torej hočeš postati kader, moraš imeti v sorodstvu kakšnega primernege očeta, strica, botra, bratranca ali kaj podobnega!! Ja —“ se je zdaj še spomnil naš človek, „kaj pa tisti Tone, — saj ga poznaš. On je tudi postal kader — pa nima nobenega takšnega očeta ne sorodnika ne prijatelja...? Torej mora biti še kakšen drugi način, da postaneš kader?“

ZŽD seveda ni bila v zadregi za pojasnilo: „Tisti Tone? No, za njega vsi vemo, da je že zmladega bil na vsakem sestanku, se vedno oglašal in se povsod soglašal z vodilnimi, jim pridno ploskal in one zgoraj vedno hvalil...!“

„Hjaaa —“ ni naš človek hotel popustiti, „kaj pa s šolami? Ali s šolami ne bi mogel postati kader?“

Tudi tukaj ZZD ni odpovedala: „Saj veš,“ je rekla zaupno, „da naši vodilni niso preveč za šole in šolanje! Oni se učijo na napakah. Sicer ne bi toliko mrcvarili vseh tistih šolskih reform z usmerjanjem in preusmerjanjem šolstva. Nak — za šolstvo jim tudi ni — sicer bi že zdavnaj imeli kakšno šolo za kadre. Takšno pravo šolo...“

Zdaj naš človek ni več ugovarjal, le čudil se je: „Ja —“ je zamišljeno rekel, „le kakšen hudik je to — našemu narodu se rodijo toliki bistri otroci in tudi pametnih ljudi ne manjka, le s kadri — to je čudno — s kadri smo tako strašno revni...“

(izbirek od doma)

QUE LE PASA AL EX-PRESIDENTE FRONDIZI — QUE SIGUE CON SUS DENUNCIAS?

El ex presidente Arturo Frondizi definió a Dante Caputo como “el canceller marxista” y afirmó que en la Argentina “se está aplicando un plan soviético”, al hablar el viernes pasado en la tradicional reunión de la Peña El Ombú en Córdoba, ante unas 400 personas.

El ex mandatario sostuvo que gracias al tratado de pesca firmado por nuestro país con la URSS “en los hechos cada buque ruso es una base a lo largo de nuestro Atlántico sur”.

En una conferencia de prensa previa a esa reunión, Frondizi había asegurado que el radicalismo “tuvo un plan para matarme” y que el Gobierno “me hizo saber que me iba a procesar y a meter preso”. También dijo que “si viene una situación de caos y somos atacados, vamos a pelear”.

En la Peña El Ombú, el ex mandatario declaró asimismo que la gestión del presidente Raúl Alfonsín ha sido “contradictoria” y señaló que la misma “evidencia falta de percepción de las causas de nuestro estancamiento y la carencia absoluta de planes para resolverlo”.

(Texto —menos el título— del diario “Clarín” del 16-10-88)

FRONDIZI ZNOVA OBTOŽUJE

V naši letošnji 2. številki smo v španskem uvodniku (na notranji strani platnic) poročali o hudih kritikah, ki jih je bila deležna sedanja argentinska vlada s strani bivšega argentinskega predsednika Artura Frondizija. Kot je mnogim znano, se je Frondizi v dobi svojega predsedništva na skrivaj sestal z zglasnim argentinskim revolucionarjem „Che“ Guevaro, ki je žel pozneje netit gverilo v centralno deželo Južne Amerike, v Bolivijo, in je tam tudi žalostno pogorel. Frondizija je tisti skrivni sestanek stal državni vojaški udar in nekaj mesecev zapora. Takrat odstavljeni politik in (lahko rečemo?) državnik je svojo (vsaj navidez) levičarsko politiko znatno preusmeril, tako da nas v zadnjih letih čudijo njegova stališča in izjave. Frondiziju argentinska javnost priznava visoki nivo njegovih intelektualnih zmožnosti.

Letos aprila je Frondizi opozoril argentinsko javnost na nevzdržno pronicanje sovjetskih imperialističnih naklepov v vse sfere argentinskega življenja, kjer da se od nove ustavne vlade naprej, to je od leta 1983, ne prestando udejanjajo zgolj sovjetski politični cilji. Tedaj je tudi zatrdil, da sta imela sedanji predsednik in njegov najožji sodelavec Germán López že leta 1983 in še pred predsedniškimi volitvami stike z moskovskimi funkcionarji. Obtožil je predsednika Alfonsina, da sanja o Argentini po vzorcu sedanje Nicarague in da je s svojimi ribiški ladjami Sovjetska zveza že prišla do svojih oporišč vzdolž večtisočkilometrsk obale na južnem Atlantiku.

V najnovejši svoji izjavi pa se Frondizi znova dotakne iste politične teme, kateri očitno pripisuje izredno resnost. Spet je govoril o sovjetskih načrtih, ki se uresničujejo v deželi in je označil argentinskega zunanjega ministra, Danteja Caputoja, za marksističnega ministra. Poleg tega je zatrdil, da je vladna radikalna stranka načrtovala njegov umor in da je vlada sama imela namen aretirati ga in ga postaviti pred sodišče. Če se sedanje nevzdržne razmere „sprevržejo v kaos in bomo napadeni, se bomo borili“ je odločno pribil Frondizi in tako poudaril svojo nacionalno in protikomunistično linijo.

Sobre la propaganda

Por mons. Antonio Quarracino en Clarín del 1-3-88

No hace mucho Julián Marías publicó en un matutino portefolio, con la lucidez de siempre y su invidiable estilo, unas reflexiones sobre la “opinión prefabricada”.

Se trata del mecanismo que en nuestro tiempo mueve, principalmente por los medios de comunicación social y sus manipuladores, elementos y estructuras para establecer y regir a la opinión pública.

Esa opinión prefabricada puede referirse tanto a naciones, partidos políticos, ideas, instituciones, como a obras artísticas, poetas, novelistas, ensayistas, etcétera.

El supradicho mecanismo se pone en funcionamiento de diversas maneras. Así, por ejemplo, se utiliza hasta el cansancio el elogio o el denuesto o, por el contrario, se recurre a la indiferencia y se echa mano de la conocida conspiración del silencio.

Todo esto tiene, definitivamente, una consecuencia inevitable: el debilitamiento —hasta la inhibición— de la facultad de opinar en la inmensa mayoría y del consciente ejercicio personal de la libertad. Que esto acontezca en los países donde la libertad es una especie de ficción o mera expresión verbal —pensamos en los regímenes marxistas— no es de extrañar. Hasta se diría que resulta lógico. Pero parece contradictorio que ello suceda también en países que se consideran y sienten democráticos. El bombardeo o martilleo constante de los medios de comunicación, los slogans y gritos, logran al final convencer o, mejor dicho, introducir en las personas las opiniones prefabricadas. Quienes podrían o quisieran clarificar las cosas se

acorbardan las más de las veces, por temor a despiadados ataques u oscuras sospechas; sin olvidar que otras veces es la misma impotencia frente a los poderosos y complejos aparatos de los medios y del poder, la que hace enmudecer.

Propaganda y "opinión prefabricada" pueden resultar sinónimos. Por ejemplo, la propaganda nazi utilizó una colosal opinión prefabricada que se impuso prepotente y groseramente al pueblo alemán. La propaganda comunista, sutil, variada e hipócrita, es una enorme opinión prefabricada que se presenta de mil maneras.

En los países no marxistas la propaganda impera de manera insolente y de manera especial en la competición y lucha por la venta de los productos de consumo. Es claro que allí donde solo hay, por ejemplo, una única cerveza, sin marca, que es la que el gobierno entrega o un solo tipo de camisa, la que el gobierno fabrica, no es menester ninguna propaganda. Por eso en un país como Cuba no se ve propaganda de nada... salvo la que gira machaconamente y aburridamente en torno al único partido.

Esto nos lleva a concluir en la necesaria y difícil tarea, en los países libres, de educar para la libertad para su recto uso a fin de no permitir dejarse aprisionar por las redes de la propaganda prepotente del consumismo obsesivo, de los slogans cansadores y las mentiras prefabricadas.

En un régimen de libertad la producción y el consumo convocan a la competencia que, a su vez, implica la propaganda. Pero no es solo en esa área donde la propaganda se halla presente y cuya limitación —por otra parte— sería conveniente más de una vez por razones éticas. Acontece —y es lo peor— cuando se utiliza la propaganda o se "prefabrican opiniones" y slogans para imponer ideas y formas de vida, pautas culturales y opciones políticas.

Si, como dice Jean Guitton, "la propaganda actúa sobre los nervios, propone imágenes; no se conforma con proponerlas, las impone con violencia; cree convencer a fuerza de repetición", convengamos que con la intensidad de la propaganda decrece la libertad, aumenta la despersonalización, la persona y la sociedad corren el peligro de caer en una especie de robotización, pese al barullo que susciten declamaciones y proclamas a la libertad y a la democracia.

La propaganda —afirma también Guitton— "siempre miente un poco. Esconde el otro lado de las cosas. Calla las derrotas. Exagera los éxitos. En suma, hace vivir en la apariencia. La propaganda no vive sino del éxito. No soporta los contratiempos. Se exalta y se derrumba."

La propaganda llega a las masas y puede manipularlas; pero antes mentirosamente se gana en el interior del individuo. Y nadie puede considerarse inmune a su influencia, sobre todo si los teledirigidos y repetitivos mensajes, de los múltiples medios de comunicación, constituyen alimento cotidiano que acaba por embotar todo elemental sentido crítico.

Monseñor Antonio Quarracino es arzobispo de La Plata y mencionado como posible futuro primado de Argentina)

DAROVI

od 1. 5. do 30. 6. 1988

ZA ROŽMANOV DOM:

	Austral - A
Buda Stane	10
Ogrin Matevž	18
N. N., Argentina	300
Čarman Peter	60
Benedičič Miha	25
Mizerit Draga	500
Mustar Stane	24
Janežič Franc	24
Adamič Anton	4
Kožman Franc	19
Jančič Anton	4
Kocjančič Martin	4
Zakrajšek Lojze	4
Filipič Marjan	4
Marolt Jože	4
Erjavec Slavko	4
Urbančič Slavko	4
Avguštin Franc	4
Rovan Anton	4
Trpin Franc	4
Belič Janez	4
Kržišnik Janez ml.	4
V spomin na pok. Fr. Plesničarja:	
Kožar Janez	10
V spomin na pok. Lovra Tomaževiča:	
Žerovnik Jože	50
V spomin na pok. Tinko Šušteršič:	
Žerovnik Jože	20
V spomin na pok. Alojzija Dolška:	
Kožar Janez	10
Lesar Janko	200
Holosan Vera	20
Zupančič Ivanka	25
N. N., Capital	5
Kromar Boris	40
	(v dol.)
Šušteršič Rosemary, Kanada ..	150
Bierenfeld Francka, Kanada ..	150
Primožič Ivanka, ZDA	70
V spomin na pok. Anico Šemrov:	
Bivše učence Slomškove šole ..	50

TOLSTOJEV SKLAD:

	Austral - A
Ogrin Matevž	100
Buda Stane	50
Inž. Matičič Anton	100
Kessler Ema	100
Dimnik Dušan	500
Šerko Danijel	300
Langus Milan	875
Dr. Kociper Stanko	100
Dr. Luskar Franc	400
Mehle Francka	50
Mehle Franc	50
Benedičič Miha	50
	(v dol.)
Hribar Marjan	100
Boc Milan	10
Dr. Komotar Anton	100
	IZ ZDA:
Lekan Jože	100
Bizjak Jože	100
Pestotnik Frank	30
Drakšler Edvard	25
Jarc Tone	10
Cesar Tone	10
Pavlovčič Barbara-Milan	50
N. N., Euclid	25
Stanovnik Frank	10
N. N., Chicago	20
	IZ Kanade:
Poklar Nada, Winnipeg	100
Jeraj Frank, Burlington	30
Kremžar Valentin, Edmonton ..	50
Lamovšek Stane, Toronto	20
	TOLSTOJEV SKLAD (poslano na
	„Tabor“):
	Austral - A
Odbornik DSPB Tabor Argentina	45
Oblak Franc	100
Cof Emil	100
Brezigar Zoran	100
Mikolič Milena	100
	(v dol.)
Burja Jože	15

V TOLSTOJEV ŠKLAD (poslano na „Vestnik“):

	(v dol.)
Arh. Eiletz Marjan	50
	Austral - A
Adamič Marjan	150
Cof Emil	100
Jemec Stane	50
Lisjak Karel	40
Remec Bara	50
Sušnik Jakob	100
N. N., Loma Hermosa	100
Ziherl	100
Zorc F.	100
ZHL, Bs. Aires	20
T. T., Bs. Aires	20

**TISKOVNI SKLAD
KARLA MAUSERJA**

	Austral - A
Ziherl Jože	10
Opozorilo: Iz različnih držav, kot na	

primer iz Kanade, Severne Amerike, Švice, Italije in seveda tudi iz Argentine dobivamo posamične ali skupinske prispevke s preprosto oznako „za Vestnik“, kar nas seveda spravi v zagato, ker ne vemo, če je bil denar poslan kot plačilo za preteklo in bodočo naročnino ali za Mauserjev sklad ali pa za oboje skupaj. Iz teh razlogov, žal, ne moremo objaviti imen darovalcev, vendar pa so vsi dobljeni prispevki v naši upravi vestno registrirani. Seveda pa tako ni možna morebitna kontrola nad denarjem, ki se lahko izgubi po pošti. Vsem darovalcem najlepša hvala!

Popravek: V naši letošnji 2. številki je pomotoma rečeno, da je N. N. iz Kanade daroval 100 avstralov, Fr. Kastelic pa 20 v resnici pa je treba brati 100 dol. in 20 dolarjev!

Cena te številke na 80 straneh je za Argentino 18 avstralov. Letna naročnina za inozemstvo je 15 USA dolarjev po navadni in 20 USA dolarjev po letalski pošti ali pa odgovarjajoča cena v drugi valuti.

Correo Argentino Suc. 7 (B) y S. Justo (B)	FRANQUEO PAGADO Concesión Nº 5811	Propiedad Intelectual No. 114.875 - 8-1988 R. Falcón 4158, 1407, Bs. As.
	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 691	